

◆ A tartalomból: ◆

Dr. Büchler Sándor: A kongresszus. — A zsidó kongresszus humora. — Somlyó Zoltán: A császár és a rabbi. (Vers.) — S. J. Agnon (Jeruzsálem) legendáiból. — Dr. Karl Schwarz (Berlin): A siketnéma festőművész. — Dr. Seltmann Rezső: Az orvos a máglyán. — Egy orosz-zsidó író levele Achad-Haamhoz a kise-nevi pogrom után. — Dr. Winkler Ernőné Munkácsi Noémi: A jó Isten nagy, aranyos kertjében... (Vers.) — Révész Béla: Gideon a háborgó Sajkán. — Dr. Blau Lajos: Mit tettek a zsidók a tudományért? — Patai József: Egy félbeszakadt végrendeletből. — Raab Mihály: Megtalálom-e? (Vers.) — Kredens Komlós Aladár: Különvélemény a névmagyarosításról. — Egy telavivi gyermek kioktatta Bialikot és Ravnitzkit. — Házasságközvetítés vagy szerelmi házasság? — Margittai László: Kaméleon. — Egy héber költő hagyatékából. (Klein Sámuel versei.) — Löw Immanuel ötvenéves jubileuma. — Tollhegyről. — Zsidó humor. — Uj könyvek. — 29 illusztráció.

LELT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁGALMI ÉS KRITIKAI FOLYOIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCA 14.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF. Megjelenik minden hó elején. Telefonszám: LIPÓT 999-55. Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kč, Jugoszláviában 350 Dinár, Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

ROMÁNIAI SZERKESZTŐ: TIBOR DÉNES, CLUJ, STR. JON MAJORESCU 12.

Klórmész nélkül

lágyított (eső) vízzel

egyedül

„KIRÁLY” GÖZMOSÓDA

Ruhafestő, Vegytisztító

Háztól és házhoz szállítás.

Vidékre pósta-osztály.

BUDAPEST

VII., Király-utca 15. — Telefon: J. 313-35.

IV., Magyar-utca 3. — Tel.: Aut. 851-29.

V., Bálvány-utca 23. — Tel.: Aut. 243-85.

VII., Dohány-utca 20. — Telefon: J. 313-35.

V., Váci-út 170.

VIII., Rákóczi-tér 8.

Megbízható minimális tőkével rendelkező egyéneknek vidéken képviselőket adunk.

„ALAPKŐ”

építőipari munka- és termelő-
szövetkezet

Központi iroda:

BUDAPEST, VII., ARÉNA-ÚT 68. SZÁM,

Telefon: József 449-43.

Építési vállalat saját üzemei:

asztalosárugyár, műkögyár, szobrászműterem,
ácstelep, szobafestő- és mázolóosztály stb., stb.

„ALAPKŐ”

sirkőüzem és sirkőraktár

BUDAPEST, X., KOZMA-UTCA 5. (UJ TEMETŐ)

Telefon: József 345-66.

SIREMLÉKEK

bel- és külföldi márványokból

legolcsóbb árban, részletfizetésre is kaphatók

EICHBAUM MÓR SIRKŐGYÁROS

V., POZSONYI-UT 1-3.

Tervrajzok díjtalanul. Telefon: Aut. 246-74

**MEINL
UJTERMÉSŰ TEA**

THREE STARS

Rendkívül finom illatos Darjeeling jellegű,
intenzív aromájú indiai keverék. Doboz-
ban kb. 1/2 angol font

P 8.30

Órák, arany-,

ezüst- és dísz tárgyak

legolcsóbb beszerzési forrása,

óra- és ékszerjavítások

Steiner Ármin

órák és ékszerész

Budapest, VI., Király-u. 8.

Saját műhely!

Perzsaszőnyeget, antik bútort

VESZ, ELAD

ANTIKART R.-T.
(STERNBERG Z. J.)

Telefon: J. 403-68.

VII., Dob-utca 31.

Zálogcédulákat kiváltak.

Briliánsokat, ékszereket bárkinél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, VII. Király-utca 51.

Telefon: J. 405-35. (Teréz-templommal szemben).

MAURICE MINKOVSKY (LONDON): PÉNTEK ESTE

„LICHTZÜNDEN“

Beilage des Mult és Jövő

A Mult és Jövő 1928. évi októberi műmelléklete

Supplément de Mult és Jövő

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XVIII. ÉVFOLYAM, 1928 OKTÓBER

DR. BÜCHLER SÁNDOR: A KONGRESSZUS. — *Hatvanadik évfordulója alkalmából.* —

Az 1867. évi országgyűlésnek az izraeliták egyenjogúságáról rendelkező XVII. törvénycikke részlettörlesztése, de nem teljes kiegyenlítése volt annak az erkölcsi tartozásnak, melyet hazánk legkiválóbb politikusai régóta követeltek a zsidóság számára Magyarország javára évszázadokon át végzett hű, önfeláldozó szolgálatait, főképp a szabadságharc alatt tanúsított lelkes, nagyszerű odaadása fejében. *Die Juden-Frage im ungarischen Reichstag* még 1866-ban Pesten megjelent röpirat amellel érvelt, hogy a zsidók valóságos emancipációja nem képzelhető másként, mint hogy *a zsidó vallást külön törvénycikk beveszi a törvényesen elismert vallások sorába.* Az így megfogalmazott egy mondat — fejtegeti a szerző — megszűnnék a zsidók kirekesztése a közjogból és egyházuk, iskolájuk, valamint ezek államsegélye az őket megillető jogokhoz jutna; ily törvény nélkül azonban az emancipálás csak látszólagos s a vallások s követőik egyenjogúsága elérve nem volna. Az 1867-iki országgyűlés a teljes egyenjogúságot nem adta meg, az általa alkotott törvényből hiányzik az a lényeges rész, melynek pótlása későbbi nemzedéknek vált feladatává a recepció kiküzdésével.

Noha a magyar zsidók egyedül polgári s politikai, de nem vallási tekintetben kapták meg az egyenjogúságot, mégis az emancipacionális törvényre való egyenes hivatkozással a kormány hamarosan oly mozgalom s cél, a kongresszus elé állította őket, melynek kizárólag vallásuk ügyeinek intézéséhez volt köze. Az idén van hatvanadik évfordulója, hogy a kormány előterjesztésére *Ferencz József király 1868 július 30-án Laxenburgban kelt elhatározásával a magyar zsidók választottjainak kongresszusát, hivatalos nyelven az egyetemes izraelita hitfelekezeti közgyűlést Pestre rendelte.* Ezen hasábokon összehívásának titkos tulajdonképpeni okát jogjuk megvilágítani, ami felderíti egyszersmind,

hogy a kormánytól várt eredmény helyett miért járt nyomában balsiker.

A zsidók polgárosításával foglalkozó irodalmi termékekben, tudományos értekezésekben, hírlapokban, röpiratokban az emancipációt már embriójában reformóhajok kísérték. A polgári jogegyenlőség pártfogói is az emancipáció mellözhetetlen feltételül a zsidó vallási szokások, életberendezkedés átalakítását, a zsidó hitelvek új lajstromát követelték, aminek munkáját zsidó kongresszusra, vagy a kormánytól erre a célra kiküldött férfiakra akarták bízni. Ezen jóakarattal, ritkán ellenszenvesen vitatott kérdések az 1839—40-ik országgyűlésen kerültek először az alsó- s felsőtábla tárgyalásai alá. Itt, valamint a következő országgyűléseken a liberális követek felszólalásaiból refrainszerűen csendült ki a zsidók felé: nekünk, kik őszintén kívánjuk sorsotok kedvezőre fordulását, bizvást elhihetitek, hogy magatok érdekében cselekesztek, ha a jelen időkhöz alkalmazzátok vallástokat, melyen sok a nektek kényelmetlen s a nekünk visszatetsző. Felfogásuk, mely tovább érlelődött vármegyei közgyűléseken, kaszinókban, a sajtóban, a zsidóság belső területén nem talált rokonszenves fogadtatásra; ennek egyedül vékony rétege melegedett fel tőle, az európai műveltséggel rendelkező intellektuellek, kiknek száma s befolyása akkor még jelentéktelen volt. A papok közt Chorin Áron aradi s Löw Lipót pápai főrabbin kívül megértője nem akadt. Löw az egyéniségét jellemző temperamentummal tette közzé* 1847 december 27-ikén — husz év múlva ezen a napon szentesítette Ferencz József az emancipációt —: *Zsidó emancipáció és zsidó reform utáni törekvés; — két egymástól elválhatlan dolog. Azon izraelitának, ki emancipációt, polgári jogokbani részesülést elérni óhajt, egyszersmind óhajtania kell, hogy korszerű reformok hitfelekezetének polgárosítását népszerűbbé s kivihehetőbbé tegyék s azon akadályokat megszüntessék,*

* Zsidó valláselvek, Pápa 1848.

mik a polgári áldások élvezetét megcsönkítják; óhajtania kell, hogy mostoha idők születték előitéleitei, álvéleményei s balszokásai ne gátolják többé a társadalomhozi simulást s a közéleti ragaszkodást; — óhajtania kell, hogy felvilágosodott vallásosság, tiszta erkölcsiség s buzgó hazafiság mindinkább hintsék el boldogító magvaikat hittársinak kebelébe.

A zsidók tömegének idegenkedéséről a reformoktól számot ad, hogy a szabadságharc idején az országban csupán Pesten létesülhetett csenevész reformhitközség, a vidék néhány helyén pedig ilyennek alakítása már az erőtlenség kísérletezésnél megfeneklett; ugyanakkor az emancipáció kérelmezésére összejött zsidó delegátusok júliusi országgyűlésükön leszögezték, hogy az egyenjogúságért nem hajlandók vallási engedményeket felajánlani.

A szabadságharc utolsó felvonásában, közvetlenül a függöny legördülése előtt a Szemere-kabinet hatásos szerepet szánt az addig halogatott emancipációnak. Nem lehetett ugyan gyakorlati értéke, hogy a közönség elé vitte, de mindenesetre elismerést jelentett a zsidóságnak, hogy nemes fellángolását, vér- és vagyonáldozatait a kormány szép szavakkal jutalmazta a végső percben. Ebben a törvényben, mely kimondta a zsidók politikai és polgári jogainak egyenlőségét a magyar állam bármely hitű pol-

gáraiéval, a polgárosításért a század eleje óta küzdők ideológiája észlelhető: az emancipáció és a vallási reform szerves együttessége. A törvény meghagyja, hogy a belügyminiszter:

A Mózes vallásuak papjaiból és megválasztottjaiból hívjon össze egy gyülekezetet, részint, hogy hitágazataikat nyilvánítsák s illetőleg reformálják, részint, hogy jövőendő egyházi szerkezetekre nézve a kor kívánataival megegyező javításokat tegyenek.

Az új alkotmányos kormány a szabadságharcból rámaradt örökséget ebben az eredeti formában akarta a zsidóknak birtokba adni: az emancipációt kapcsolatban a zsidó vallás megreformálásával, melynek illetékes meghatározója s végrehajtója a kongresszus legyen.

A koronázási ünnepély még a távolban állott, midőn báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter már bizalmas tárgyalást folytatott dr. Hirschler Ignáccal, a pesti zsidó hitközségnek a proviziórium alatt elmozdított elnökével s kilátásba helyezte az emancipáció gyors elfogadását az országgyűlés mindkét házában, ha a zsidók a királytól egybehívandó kongresszuson előbb-utóbb, az önkényuralom alatt legfelsőbb helyen s a kormány székeknél kedvelt orthodoxok érzékenységre való figyelemmel, körültekintéssel reformálják vallásukat, hitelveiket átdolgozzák.

Ez a történeti előzménye, hogy az 1867-iki országgyűlés XVII. törvénycikkét miért követte sebtiben a kongresszus előkészítése s összehívása.

Hazánkban a zsidók erőviszonyai vallásuk terén körülbelül így oszlottak meg a múlt század hatvanas éveiben:

Kilencven százaléka szívósan, rajongással ragaszkodott ama szellemhez, intézményekhez, hagyományokhoz, mikben felnevelkedett s amelyek Tabu-jelleget öltöttek előtte úgy, hogy szentségtörésnek tartotta, ha hozzájuk nyult volna. Egyébként módosításuk, eltörlésük szükségére nem is gondolt, mivel az ujkor vívmányai, versengése, eszméi, vágyai, ezeknek embert, fogalmait s helyzetét megmásító hatásai eltompítottan értek ghejtőjéig. Megmaradhatott tehát annak, aki volt s amilyen apja s őse volt. Személyhez fűződő kegyelet szintén hozzájárult nála, hogy meg ne váljon a neki kedves, boldog világtól, melyben minden a múlt századok nyugodt lélekzetvételét mutatta. Schreiber Mózesnek, a nagy pozsonyi rabbinak emléke volt az, mely nem engedte, hogy a magyar zsidóság megváltoztassa lényegét.

Előbb nem, de utóbb se akadt senki, ki lelkének varázsos uralma alá úgy fogta volna a magyar zsidóságot, mint a Chászám Szófér szerzője, kinek egyéniségében, erkölcsi fensége, lobogó hite, szigorú aszkétasága s naivságának vegyülékében oly vonások voltak, amik Assissi

Egykoru karrikatura a zsidó kongresszusról. 1868.

Szent Ferencéihez hasonlítottak. Életirányát hazánkban tizezret megközelítő tanítványa ápolta hiven s terjesztette, kiknek még holta után is kormányzójuk maradt, akit követniök dicsőség s kötelesség volt, megtagadniok pedig a zsidó vallás cserbenhagyásával volt egyenértékű. Sorraikat „a mi Urunk a Chászám Szófér“ szelleme egyesítette és ez a tábor 1868 óta valóságos ecclesia militans-sá szerveződött a *Sómré Hádász*, magyarul *Hitör*-egylet segítségével. Előre volt látható, hogy velük mérközve vereség várokozik ellenfelükre, a maroknyi intellektuellekre s félművelt segédcsapataikra, kik a kormány tervét végrehajtani igyekeztek. Feddhetetlen jellemű, érdeemes emberek voltak utóbbiak úgy hivatásukban, mint a magyar közéletben, de vallási ügyekben rátermettség nélkül; a polgári kötelességeket lelkiismeretesen magukra vállaló, azonban ugyanekkor a vallási kötelességeket magukról leoldó férfiak voltak ők, kik ellenfeleikhez, az orthodoxokhoz annyiban hasonlítottak, hogy mindketten elfogultak, egyoldalúak s hajthatatlanok voltak. Kevés kivétellel mint kereskedők előtt elgondolásukban a hitközség mintájaként a kitünően vezetett, a mérleg egyensúlyára pontosan örködő comptoir lebegett, melynek szigorú, teljhatalmú chefje az elnök, aki nem türheti, hogy a hivatalnok, ennek tartották a rabbit is, osztályosa legyen észben, tekintélyben, irányító szóban, munkatérben. Az így elgondolt hitközségben az elnök mellett a legfőbb szerep tanácsadójának és besugójának a Buchhalter-nek a jegyző-titkárnak jutott.

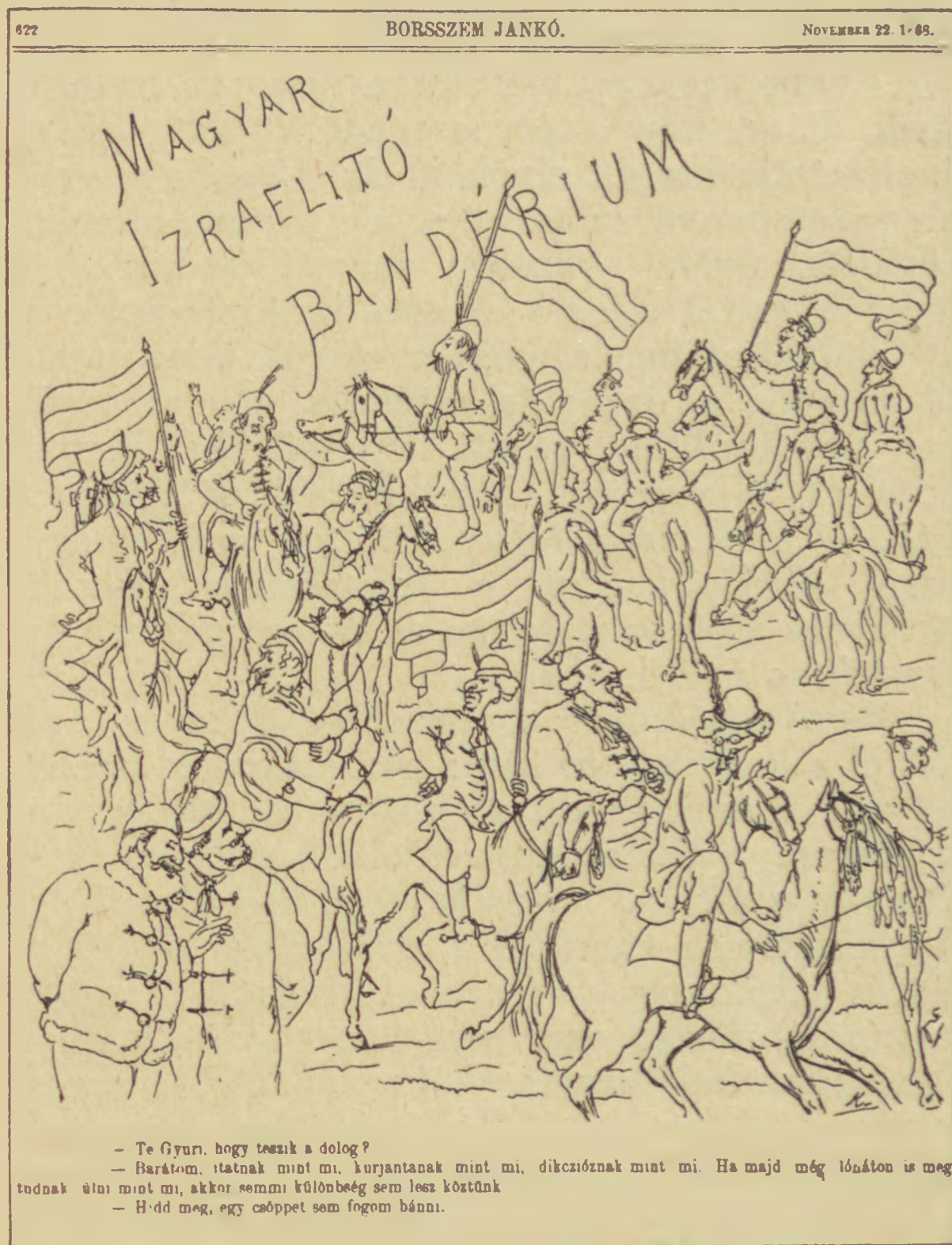
Ennek megfelelően a szintelen, a tehetséges akarata érvényesítésében megkötött, a parancsra mozgó alantas Beamter alakjára szabták a kongresszusi statutumok azon pontjait, melynek a rabbiról intézkedtek és amelyek, míg évek multán a jobb belátás felül nem kerekedett, nagy mértékben hozzájárultak a neolog hitközségek vallásos életének hanyatlásához.

Az orthodoxok — magyarul *óhitűeknek*, *hit-törvényhűeknek* nevezték magukat — számbeli fölényét, erejét a kongresszus előkészítésénél trick alkalmazásával törekedett súlyától megfosztani a kormány akaratának letéteményese, mely *liberális párt*, *haladó párt*, *neolog*, *ujító felekezet* néven szerepelt az elkeseredett küzdelemben. Első ténykedése az volt, hogy báró Eötvössel a kongresszus anyagát kidolgozó *konferenciára*, mely 1868 február havában a pesti izraelita hitközség üléstermében tanácskozott és melyen csakis világiak vehettek részt, csupán hét orthodoxot hivatott meg és a kongresszus tagjainak választását szabályozó paragrafusokban *a kongresszusból kizárta a rabbikat*. Rabbiktól mentes vallási vonatkozású kongresszus terve az amúgy is gyanakvó s izgatott orthodoxiában még inkább fokozta az ingerültséget, mert a vallási

élet vezetői távoltartásának szándéka elárulta, hogy a liberális párt fékezők, ellenőrzés nélkül kívánja a játszmát megnyerni. Maga a miniszter szintén úgy vélekedett, hogy a testület komolyságát s hivatottságát veszélyezteti, ha papok nélkül össze a kongresszus, ezért később úgy módosította a konferencia választási szabályzatát, hogy a rabbik is megválaszthatók a kongresszus tagjainak.

A konferencia-munkálat másik sarkalatos hibája volt, mellyel az orthodox közvéleményt magára haragította, hogy a községi rendtartásban az *istentiszteleti berendezkedést a közgyűlés akaratához utalta a rabbi meghallgatása nélkül*, miáltal tág teret nyitott volna, hogy felelőtlen, tudatlan, könnyelmű, cinikus emberek önkényétől függjön az istentisztelet kerete s tartalma.

A magyar zsidóság 1867 végéig polgári jogok nélkül lévén, előbb nem folyhatott be országgyűlési választásokba, pár hónappal pedig az emancipáció után ilyesmire alkalma még nem nyílt neki. Ennek tudható be, hogy *a kongresszusi tagok választásánál nagyképüsködve, zajosan a magyar követválasztásdit játszotta*, kimerítvén ennek szertelenségeit, izgágaságát, bájos humorát. Programbeszéd, korteskedés, kapacitálás, felvonulás, eszem-iszom, zászlók, pénzelés, nóta, pasquill, erőszakoskodás jegyében ment végbe a választás, melyből *győzőként a liberális párt*

Egykoru karrikatura a zsidó kongresszusról. 1868.

került ki. A diadalt nem a feléje fordult hangulat s meggyőződés szerezte meg neki, hanem az általa ügyesen csinált választási szabályzat és a közigazgatási hatóságok nyomása.

A kongresszus, mely egész magatartásában a parlamentet utánozta, tanácskozásait Pestvármegye székházában tartotta, hol az emancipáció magvetője s betakarítója, az idális lelkiületű báró Eötvös József miniszter ünnepélyes külsőségek között nyitotta meg azokat 1868 dec. 14-ikén. *Bizton remélem — fejezte be beszédét — hogy azon hatás által, melyet a szabadság minden nemes emberi törekvések sikerére mindig gyakorol, gyors fejlődésnek fognak indulni mind intézményeik, mind összes szellemi életük. És mert a szabadság áldásait bizonyosan fokozott mértékben érzik azok, kik majd két ezredéven át az elnyomatás nyomorait túrték, meg vagyok győződve, hogy éppen e szabadság a legerősebb kötelék leend, mely e hon izraelita polgárait minden viszonyok közt azon hazához köti, melynek alkotmánya nekik e szabadságot biztosítja.*

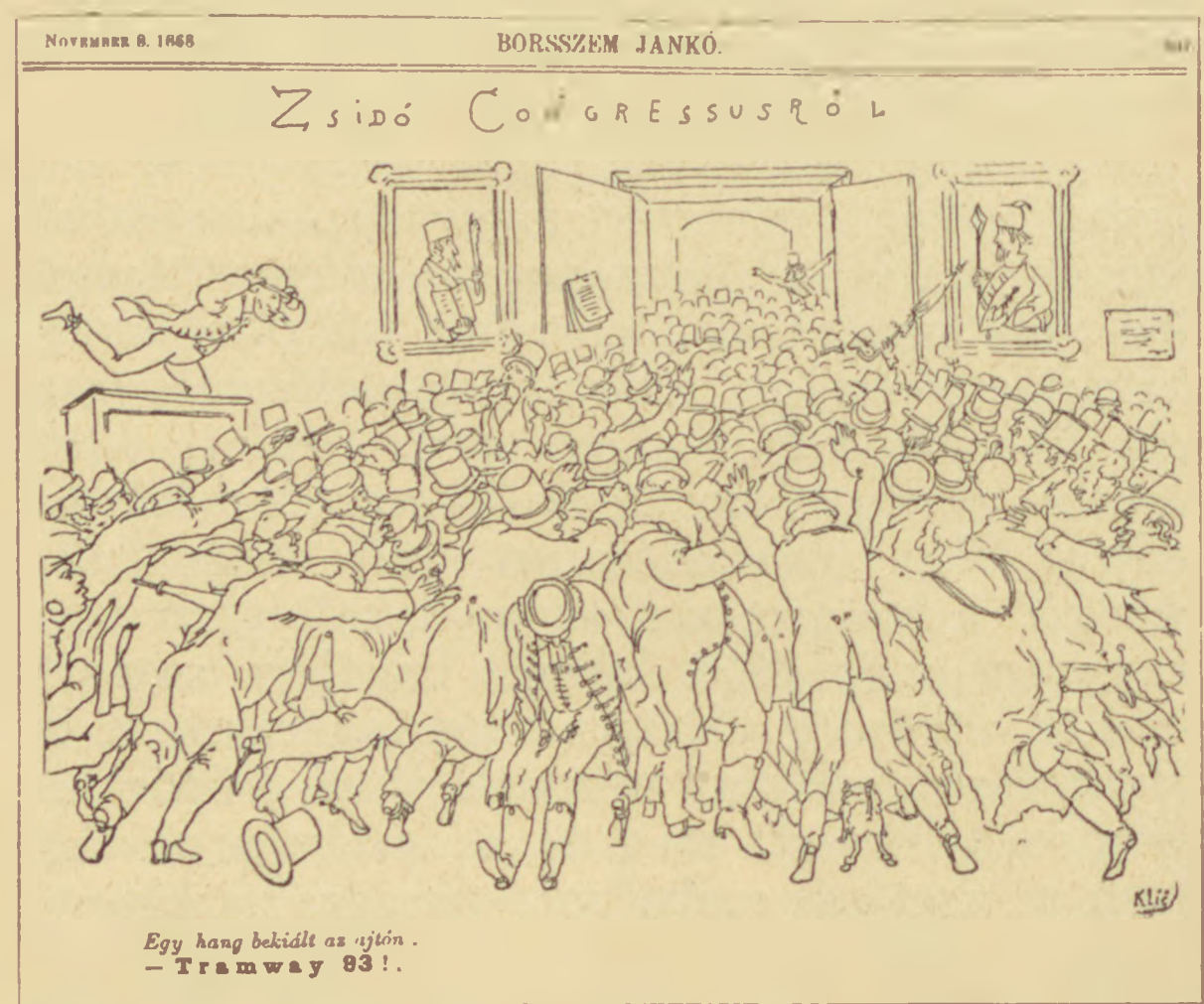
Szünni nem akaró lelkes éljenzésben s tapsban hódolt ebben a gyönyörű, avatott pillanatban a kongresszus a magyar költészet és szabadelvű politika nagy alakjának, ki megindultan állott szemtől-szembe azokkal, kiknek felszabadításáért fiatalságától fogva nemes érzelmeit s fenkölt gondolatait vitte harcba és aki a kongresszussal vallási életük modernizálását szerette volna tiszta szándékkal elérni.

A kongresszus, melytől a magyar zsidóság egyik díszé, Löw Lipót szegedi főrabbi önként távortartotta magát, elnökéül dr. Hirschler Ignác jeles szemorvost választotta, aki a pesti izraelita hitközség elnöki székében már 1862-ben gróf Forgách Antal udvari főkancellárhoz beterjesztett emlékiratában a magyar zsidók kongresszusát sürgette az izraelita országos iskolai pénzalap hovafofordítása végett. Alelnökök: Popper Lipót és Wahrmann Mór lettek. *Mindhárom utódai a zsidó vallástól elpártoltak, ami, amennyire ellenőrizhetjük, a kongresszus liberális pártjának több mint felére és az orthodoxok kis töredékére is áll.*

Apró csatározások után 1869 február 3-án dönt el a kongresszus sorsa. Az orthodox kisebbség ezen a napon indítványt nyújtott be, hogy az egyetemes gyűlés mondja ki elvül, mely szerint a *biblia és a talmud rendelkezései, amint azokat a Sulchán-Aruch kodifikálta, szolgálnak a hitközség és iskolaszervezet szabályzatának alapjául. Az elnök fölöslegesnek minősítette az indítványt, a nyomban keletkezett vitában pedig Steinhardt Jakab aradi főrabbi és Holländer Leó, a szabadságharc honvédségének őrnagya, heves kifakadásokat intézett az orthodoxia ellen, mire a jelen volt orthodox kisebbség elhagyta a tanácskozótermet.*

A miniszter előtt emelt írásos óvásában a kisebbség kijelentette, hogy bár képviselőségéről nem mond le, mint a Sulchán-Aruchhoz ragaszkodó párt nem tárgyalhat egy teremben a Sulchán-Aruchot hitközségi alapul elismerni nem akaró többséggel; kéri a kongresszus elnapolását, ünnepélyesen tiltakozik a csonkává vált testületből eredő határozatok, szabályzatok és esetleges rendeletek érvényessége ellen. Bár a kongresszus február 23-án történt berekesztéséig tovább folytatta munkálatait, jövőjére a szeceszcióval ráfeküdt a végzet, melyet nem volt képes feltartóztatni, hogy a király június 14-én jóváhagyta a kongresszuson alkotott szabályokat. A magyar országgyűlés képviselőháza, melyhez a Hitör-egyletben tömörült hitközségek a kongresszus által megsértett lelkiismereti szabadságuk megvédése végett folyamodtak, 1870 március 18-án Deák Ferenc érvelésének figyelembe vételével egyhangulag magáévá tette a kérvénybizottság jelentését, melynek foglalata: a kongresszusi szabályzatok alapján alakuló felekezet a Magyarországon fennállott és a zsidóhagyományos vallástanon nyugvó felekezettől eltérő testület; továbbá, hogy minden felekezet egyesülés útján külön testületté szervezkezhettek. A határozat ellen a kongresszus által kiküldött bizottság elnöke, dr. Hirschler Ignác 1870 december havában a képviselőháztól a kongresszus utólagos törvényesítését kérte, de fáradsága kárba veszett: a kongresszusra rásütött bélyeget eltávolítani s az orthodoxokat, kik hamarosan megszervezték felekezetüket, visszahódítani többé nem lehetett.

Helyesen jósolták meg a kongresszus eredményét, kik összehívását szükségtelennek tartották: szükségtelen volt heves, megszegyenítő izgalmak közt a magyar zsidóság erejét vele felदारaboltni.

Egykoru karrikatura a zsidó kongresszusról. 1868.
Karrikaturen aus der Zeit des ungarisch-jüdischen Kongresses (1868)

Egykoru karrikaturák a zsidó kongresszus idejéből. 1868.

A ZSIDÓ KONGRESSZUS HUMORA.

Az 1868-iki zsidó kongresszus nemcsak komoly küzdelmekről lett nevezetes, hanem kitűnő humoráról is. Először csapott össze a konzervatív és haladó párt és mindkét oldalról valóságos korteshadjárat indult meg, mintha valóban igazi képviselőválasztásra készülének. Szaporán születtek a *kortesnóták*, amelyeknek személyes vonatkozásait ma már nem nagyon érthetjük. Pattogó magyar rímekben és jidis rigmusokban csúfolták ki egymás jelöltjeit a pártok. Az igazi humor azonban magán a kongresszuson pattant ki. Mikor szó volt a Sulchan-Áruch detronizálásáról, az egyik jóhumorú orthodox „követ“ egészen komolyan szájról-szájra adta a „jól értesült forrásból“ eredő hírt, mely szerint a „haladók“ leghaladottabbjai éjjel külön gyűlést tartottak és ezen elhatározták, hogy erélyesen a Sulchan-Áruch mellett foglalnak állást, mert ha a Sulchan-Áruchot érvénytelennek jelentik ki, mi élvezetük lesz ezentúl, ha megszegik a Sulchan-Áruch előírásait? El fog tűnni a tilalmasnak varázsa és nem lesz érdemes továbbra is „posejiszroel“-nek lenni!

Viszont a „haladók“ a humor céltáblájává tették azt a néhány chászidot, akiket a kongresszusra „követül“ választottak. Gúnyolódtak rabbi-rajongásukon és igen népszerűvé lett az éle a csodarabbiról: „Mi a csodarabbi? Akar is segíteni, tud is segíteni és mégsem segít! — ez a csodarabbi csodája“.

A kongresszus idejében valóságos szüretje volt a humor nagy mesterének, Agai Adolfnak, aki a *Borsszem Jankó*-ban hétről-hétre foglalkozott a zsidó kongresszus eseményeivel szóban és képben. És ma bizonyára kortörténeti dokumentumoknak tekinthetők

azok a kedves karrikaturák, amelyek 1868 őszén itt megjelentek. A kongresszus sok dinom-dánommal, sok parádéval és áldomással járt. És megható a naiv öröm azon, hogy végre zsidót is látni részegen. Szinte az emancipáció szimbolumát látták ebben akkor, amikor még nem gondolhattak a későbbi dzsentriskedő generációnak még messzebbmenő versenyképességére.

Egy másik rajz a „Magyar Izraelitó bandérium“ felvonulásán mulat. És a csodálkozáson, hogy „barátom, itatnak mint mi, kurjantanak mint mi, dikcióznak mint mi. Ha majd még lóháton is meg tudnak ülni mint mi, akkor semmi különbség sem lesz köztünk“.

Az asszimiláció diadalának mámoros mézeshetei ezek. És ebből a derüs hangulathból fakadt az a két rajz is, amely szembeállítja a zsidóüldözést — Bakuban és a zsidóüldözést — Pesten! Bakuban pogrom-jelenet játszódik le. Furkósbottal üldözik a zsidókat. Pesten nem üldözik a zsidót ólmosbottal, hanem üldözik a perselyes papok, félvilági hölgyek, börze- és sorsjátékügynökök, festők és sadchenok.

Milyen könnyedén is fogták fel ezt a kérdést 1868-ban, a kongresszus esztendejében, az „emancipáció“ nászhónapjaiban. Bakuban kergetik a zsidót, de Pesten, hála Istennek, el van intézve minden zsidó probléma. Itt nincs többé zsidókérdés. Itt nem is lehet többé sohasem. Csak győzzön a kongresszus, kerüljön lomtárba a Sulchan-Áruch, vesszítse el befolyását a rabbi, legyen teljes az asszimiláció és rendben lesz minden. Gondolhatták-e 1868-ban, hogy hatvan év múlva még „numerus clausus“ is lehet és mindaz ami előtte és utána következik — nem Bakuban, hanem Budapesten!

Minkovszky: Koldusercegnők

Bettlerprinzessinen

Somlyó Zoltán: *A császár és a rabbi*

Mikor győztesen bevonult a császár,
a széles úton ott szorong a nép.
Egymás hegyén a gazdag, meg a lázár —
a sok bémész egymás hajába tép.

Az őszhajú kis rabbi, ő is ott állt
a többi között, szótlan, csendesen.
Gúnyolták, ide-odalóditották —
csak állt; nem rebbent meg a szeme sem.

„Hogyan tudod, mikor kell meghajolni?
hisz nem láttad a császárt soha még! ...”
„Majd meghajlok, ha meg kell majd hajolni...”
szólt s fölemelte öreg, bölcs fejét ...

És jött az első hintó: benn a párnán
a császár délceg hadsegéde volt.
Nagy üdvrivalgás, kétoldalt a járdán ...
A rabbi állt csak és meg nem hajolt.

És jött a másik hintó vad-rohanva,
a párnáin a győztes hadvezér.
Ezt is kitörő harsona fogadta —
s csak állt a rabbi, tudta jól, miér' ...

Aztán a zene hangjától kísérvé
a harmadik hintó is elrobog.
Ezer torok dübörög fel az égre.
A rabbi áll. Csak ősz haja lobog.

Még egy hintó ... és a tömeg falankszja
elnémul ... Csönd van ... Mély, halotti csönd..
A rabbi bársonysipkáját lerántja
és meghajolva most ő is köszönt ...

Merediten néznek rája: Mondd, a császárt
miről ismerted meg? ... S ő szólt nekik:
Arról, hogy ilyen néma hódolattal
csak a legnagyobbakat tisztelik ...

S. J. AGNON (JERUZSÁLEM) LEGENDÁIBÓL

Phot. N. u. C. Hess, Frankfurt a. M.

Just u

S. J. Agnon
** (Jüdisches Lexikon)
Jüdischer Verlag, Berlin
(Nachdruck verboten.)

sem mesterkelt. A következő történetek, szemelvények „Polin” című legendagyűjteményéből.

I.

A TITKOS BARLANG.

Volt egyszer egy öreg, aki nagyon gyakran sóhajtott. Elment az orvoshoz. Az orvos ráparancsolta, hogy kecsketejet igyon. Kiment a vásárra, vett egy kecskét és behajtotta az ólba. Néhány nap múlva a kecske eltűnt. Keresték mindenfelé és nem találták. Sem az udvaron, sem a kertben. Utána néztek a besz-hamidras tetején, átkutatták a folyó partját, a hegyet és az erdőt, de nem akadtak a nyomára. Napok múlva visszatért a kecske és az emlői duzzadtak a tejtől s a tej ize olyan volt, mint az édeni gyümölcsök zamata. De ez nem csak egyszer történt, hanem sokszor megisméltődött és amikor a kecske visszatért, mindig csodásízű, mézédese tejet adott.

Egyszer azt mondta az öreg a fiának:

— Fiam, szeretném tudni, hogy hol kószál a mi kecskénk és honnan hozza ezt a tejet, ami olyan jól esik nekem és friss erőt önt kivénhedt csontjaimba.

Azt mondta erre a fiú:

— Apám, ezt könnyen megtudhatjuk.

Azt kérdezte az öreg:

— Hogyan?

Ment a fiú és egy zsineget kötött a kecske farkához. Az öreg elcsodálkozott.

— Mit csinálsz, fiam?

— Zsineget kötök a farkához és ha észreveszem, hogy menni akar, megfogom a zsineg végét és utána megyek — felelte a fiú.

Az öreg helyeslőleg bólintott:

— Okos vagy, fiam és örömet szerzel az apádnak.

Úgy történt tehát, hogy a fiú egy zsineget kötött a kecske farkához és állandóan szemmel tartotta. Amikor látta, hogy indulni készül, megfogta a zsineget és lépésről-lépésre követte. Eljutottak egy barlanghoz.

A kecske bebújt a barlangba és a fiú utána. Így barangoltak órákhosszat, vagy talán napokon át, mert az út érdekessége miatt nem is vette észre, hogy mennyi idő telt el. Egyszer csak megpillantotta a kecske a farkát, bégetett egy nagyot és a barlang végénél voltak.

Amint kiléptek a barlangból, csodaszép vidék tárult a fiú elé. Magas hegyek dús gyümölcsfákkal, a hegyekből kristályvízű források törtek elő s a szelek különböző édes illatokat hordtak széjjel a levegőben. A kecske felmászott egy fára, belekapaszzkodott az ágakba és mézzel teli szentjánoskenyér hullott a földre. Ebből evett és ha megszomjazott, tiszta forrásvizet ivott utána.

A fiú nem tudott hova lenni a meglepetéstől és a járókelőkhöz fordult felvilágosításért:

— Mondjátok meg jó emberek, hol vagyok most és hogy hívják ezt a helyet?

Azt mondták neki:

— Erec Jiszraelben vagy, Cefasz város közelében.

Amint ezt meghallotta, ujjongással telt a lelke. Feltekintett az égre és úgy hálálkodott:

— Áldva legyen az Ő szent neve, aki elvezetett Erec Jiszraelbe.

Megcsókolta a földet és leült egy fa alá. Gondolta magában: amíg a nap leszáll, itt ülök a hegyen a fa alatt, aztán visszamegyek a szülőimhez és elhozom őket is Erec Jiszraelbe.

De ez a nap a pénteki nap volt és amíg ő mindenről megfeledkezve gyönyörködött Erec Jiszrael szépségében és magába szivta a balzsamos levegőt, hirtelen hangokat hallott:

— Menjünk, fogadjuk a Szombat-királynőt!

És látott embereket, akik mint az angyalok tiszta fehérbe voltak öltözve, mirtuságakkal a kezükben s az összes házakban kigyult egyszerre a péntekesti gyertyafény. Megértette, hogy közeledik a szombat és már nincs ideje hazatérni. Letört egy nádszálat, belemártotta gubacsba, amiből tintát készítenek a széfer-tórák írásához és egy szelet papírra levelet írt az apjának:

„A messzi távolból üdvözöllek és tudatlak, hogy békésen eljutottam Erec Jiszraelbe és most itt vagyok Cefasz szent városa közelében. Ne kérdezd, hogy mikép kerültem ide, csak fogd meg a zsineget, ami a kecske farkához van kötve és kövesd a kecskét s akkor biztosan eljutsz Erec Jiszraelbe.”

Összegöngyölte a papírt s a kecske fülébe helyezte. Azt gondolta magában:

— Ha a kecske hazaér, apám megsimogatja a fejét, mire ő megrázza a fülét és leesik a levél a földre. Apám felveszi, elolvassa, megfogja a zsineget és eljön ide Erec Jiszraelbe.

A kecske visszatért az öreghez, de a füleit nem rázta meg és a levél nem esett le a földre. Amint az öreg látta, hogy a kecske fia nélkül jött haza, fájdalmában ütni kezdte a fejét, tépte a haját és keservesen sírt, zokogott:

— Fiam, fiam, hova lettél? Oh fiam, bár én haltam volna meg helyetted!

Igy jajveszékelt és gyászolta a fiát, mert biztosra vette, hogy vadállatok tépték széjjel. Hosszú időig gyászolt és nem akart vigasztalódni. Ha vigasztalták, mindég azt mondta:

— Ne vigasztaljatok, engem is sírba visz a fiam halála.

S amikor maga előtt látta a kecskét, az még fokozta fájdalmát és keserűen mondta:

— Jaj annak az apának, aki a halálba kergette a fiát és jaj ennek a kecskének, amely a pusztulásba vitte őt.

És nem tudott addig megnyugodni, amíg le nem vágatta.

Jött a sóchet és levágta a kecskét. Lenyuz-

ták a bőrét és ekkor kihullt füléből a levél. Az öreg felemelte s meglepetten felkiáltott: a fiam írása! Elolvasta a tartalmát és most még megkétszereződött a fájdalma:

— Jaj annak, aki a saját kezével tönkreteszi a boldogságát és jaj annak, aki rosszal fizet a jótettért.

Most a kecskét gyászolta és nem birt vigasztalódni. Fájdalommal mondta:

— Jaj nekem, egy ugrással eljuthattam volna Erec Jiszraelbe és most egész életemen át itt fogok vergődni az idegen Galutban.

Azóta eltűnt a barlang bejárata és nem vezet rövid út Erec Jiszraelbe. És mi történt a fiúval? Ha még nem halt meg, boldogan él az örökbéke és nyugalom szent országában.

II.

A SAMESZ CSODÁJA.

Ebben a történetben szó van az imasapkáról és a taliszról, amelyek révén a zsidók megmenekültek egy hazug vádtól, mert éberem figyel Jiszrael őrzője.

Egyszer szombat este havdala után, összerakogatás közben a talisz kiesett a samesz kezéből. Lehajolt, hogy felemelje és ekkor a sapka

Minkovszky: Templomban

Andacht

Minkovszky: Szombat délután

Sabbath

csuszott le a fejről. Lehajolt, hogy felemelje a sapkát és újra leejtette a taliszt. Amint fel-emelte a taliszt, lecsuszott a sapka. A samesz megijedt: ennek valami jelentősége van! Mivel egyedül volt a templomban félt bennmaradni. Gyűrötten ledobta a taliszt és kifutott.

Hazafelé menet a keresztény templom felé vezetett az útja. Amint arra ment, látta, hogy világosság van a templomban. Nagyon elcsodálkozott és így szólt magában: Hiszen Jeruzsálem pusztulásának a siratására nem rendeznek éjféli gyászmiséket, a Szombat- királynőt elkísérő „melavemalke”-ra sem gyűlnek össze, miért van hát odabenn világosság?

A samesz nem tudta megérteni a dolgot, de úgy gondolkozott: Mi közöm nekem az egészhez? Ha fény van odabenn, égjen ameddig kialszik. Nincs már egyéb gondom, csak ez?

Az asszonyom — folytatta gondolatban — már vár rám, hogy elmondjam a havdala-imát és megkezdhesse a hétköznapi munkát, a gyermekek éhesek, vacsorát kell nekik adni, hogy lefeküdhessenek, mert holnap korán reggel a

chéderbe mennek s én itt állok az utcán és semmittevéssel töltöm az időt. Mintha már legalább férjhezadtam volna a lányomat. Így gondolkozott és tovább indult.

Utközben találkozott az éjjeli örrel. Megemelte a kalapját és alázatosan meghajolva mondta:

— Nem vette észre uram, hogy világosság van a templomban.

Az ör ráivalt:

— Menj az ördögbe piszkos zsidó! Mit törödsz te a mi templomunkkal? — Rugott egyet belé a lábával és tovább ment.

A samesz megijedt és futva menekült. S hogy ne essen szomorúságba a hét elején, ami kihatással van az egész hétre, énekelni kezdett:

*Hamavdil bén kodes lechol
chatoszénu hu jimchol
zarénu vechaszpénu jarbe kachol
vechakochovim balojlo.*

Az ör pedig a korcsma felé indult, mert nagyon elkeseredett volt, amiért a samesz éppen

akkor zavarta meg, amikor egy kissé elszundikált őrzés közben.

A samesz hazafelé ment, az ő a borivóba. És bár csak ne történjen az, ami történhet. Ha az Isten nem lenne velünk, akkor élve elnyelnének.

A samesz hazament, az ő a korcsmába. Egy úr arra járt és hallotta a samesz és az ő közötti beszélgetést. A templom felé nézett és ő is elcsodálkozott, hogy fény van odabenn. Az őrhöz fordult:

— Miért ég fény a templomban?

Az ő azt válaszolta az úrnak:

— Éppen azt figyeltem én is, hogy miért ég fény a templomban és amikor arra indultam, hogy széjjel nézzek, jött ez az átkozott zsidó és visszatartott.

Az úr megparancsolta az őrnek, hogy együtt vizsgálják meg a dolgot. Azt mondta:

— Nézzünk utána, hogy miért ég a fény. — És együtt mentek. Az úr azt mondta az őrnek: — Előbb menjünk a sekrestyéshez és kérdezzük meg őt.

Bementek a sekrestyés lakásába, de nem találták otthon. Keresték az udvaron, de ott sem volt.

Elérkeztek a templomhoz és az ő azt mondta az úrnak:

— Nézzen csak be az úr a kulcslyukon, egy zsidó tolvaj van a templomban.

Kiabálni kezdtek és az ajtónál maradtak, nehogy a tolvaj megszökhesen.

Kiabálásukra sokan összegyűltek. Betörték az ajtót és bementek a templomba.

Amint beléptek a templomba, látták, hogy a perselyek fel vannak törve és az összes kegyeszerek eltűntek. És a zsidó, akit a kulcslyukon keresztül láttak, még mindig ott állott a templomban taliszba burkolva, imasapkával a fején s egy bánatos mosollyal az ajkán.

Éktelen haragra lobbantak és rárohantak a zsidóra, hogy darabokra tépjék. De akárhogy ütötték, nem használt semmit és aki hozzányúlt, véresere sebezte a kezét.

A zsidó nem mozdult a helyéről és nem menekült az ütések elől. Mintha egy néma faragott kő lenne. Csak bánatosan mosolygott.

Tovább ütötték, amíg letépték róla a taliszt s az imasapka is leesett a fejről. Ekkor látták, hogy a Megváltójuk szobra. Ez még fokozta a haragukat, mert nem elég, hogy a zsidó tolvaj feltörte a perselyeket és összelopkodta a kegyeszereket, még a Messiásukból is gúnyt üzött!

Az első pillanatban, amikor látták a szégyent, ami a szent szoborral történt, mindnyájan azon voltak, hogy az összes zsidókon megbosszulják a gáztettet. De az egész utcában nem volt egy zsidó sem, mert a folyó tulsó partján laktak. Ördögi mesterkedés az, hogy amikor nincs rájuk szükség, uton-utfélen zsidókba botlik

az ember és amikor le akarod ütni őket, hirtelen elpárolognak, mint a kámfor.

A higgadtabbak azt mondták:

Az a zsidó, aki ezt a szégyent tette, még itt rejtőzködik a templomban, mert amióta megzavartuk nem menekülhetett el. Kutassunk csak át minden sarkot.

Kutatni kezdtek mindenfelé, de nem találtak. Egy zugban aztán ráakadtak a sekrestyésre. A sekrestyés ott gubbasztott a zugban és körülötte ott heverték az összes kegyeszerek.

Kihuzák a rejtekéből és ütni kezdték kegyetlenül. Megizleltették vele a túlvilági üdvösséget. Persze bevallotta, hogy ő a tolvaj és a szobrot azért öltöztette taliszba és imasapkába, hogy a zsidókra hárítsa a gyanút.

De már nem volt szükség a vallomásra. A verésből kikapta a maga részét, a kegyeszerek előkerültek és a perselypénzt is visszafizette. Mi van még hátra? Miért üljenek tétlenül és ne menjenek a korcsmába? Már ugyis közeledik a vasárnap. És még mielőtt a kakas kukorékolt, a korcsma már megtelt emberekkel.

Korán reggel a zsidók felkeltek, hogy fohászodjanak Istenhez és ekkor megtudták, hogy csoda történt és Isten kegyességével megmenekültek egy hazug vádtól. Nagy örömmel imádkoztak. A korcsmáros is imádkozni akart, de nem találta a taliszát. Gondolkozni kezdett és így morfondírozott magában: Ki lophatta el a taliszomat? Egy keresztény? Mire kell egy kereszténynek talisz? Tehát egy zsidó lopta el. De hol van az ő talisza? Azonban mégis egy zsidó lopta el! De hol van az ő talisza? — hol van az én taliszom?

Amíg így vitatkozott magával, az úr ráütött a vállára és mondta:

— Moske! Moske! Egy ökörről nem lehet két bőrt lenyuzni. Ha nem lopták volna el a taliszodat, akkor nem jöttünk volna ilyen korán. — Ebből megértette a korcsmáros, hogy a talisza már nem fog előkerülni.

Ekkor kinyílt az ajtó és zsidók jöttek a korcsmába, hogy vigadjanak a nagy segítség öröme. A korcsmáros egyiktől kölcsönkért egy taliszt és hamar megimádkozott, aztán ő is közejük ült egy-két kortyot inni. Az ő ott állt mögöttük és ők öntöttek a pohárba. Lassanként a keresztények közül is átmentek néhányan a zsidók csoportjához, mert azt mondták, hogy az a pálinka, amire a zsidók elmondják az áldóimát, az nincs vízzel keverve. Ittak, lerészegedtek és jókedvükben hangosan énekeltek.

Azóta nem csuszott le a sapka a samesz fejről és a talisz nem esett ki a kezéből. A korcsmáros tovább mérte a bort és vett magának egy új taliszt s az ő az ivásnak adta magát.

A bünösök bünhődjének és Jiszraellel béke legyen.

Héberből fordította: Tisbi Illés.

Minkovszky: Zsinagógában

In der Synagoge

DR. KARL SCHWARZ (BERLIN): A SIKETNÉMA FESTŐMŰVÉSZ

Az utóbbi években Európa különböző városaiban feltűnő érdeklődést keltettek egy lengyel festőnek, Minkovszkynak számos olajfestményből álló kollektív kiállításai. Antwerpenben, Párisban, Brüsszelben, Düsseldorfban és Berlinben, tehát oly helyeken is, amelyek túl vannak halmozva kiállításokkal és ahol különösen szigorú kritikával fogadnak minden új nevet, ezek a képek szenzációt jelentettek. Az egész sajtó visszhangzott méltatásuktól. Párisban maga de Monzie, a volt művészetügyi miniszter írt kimerítő cikket Minkovszkyról, mint fenoménról a legnagyobb elragadtatás hangján. Mert fenomén ez a művész; magával ragad mindenkit, aki, ha még oly szkeptikusan is, műveihez közeledik.

Minkovszky művészete ugyanannak a témának folytonos változata: az üldözöttek és szenvedők sorsának. És ezt a szenvedést soha előtte így ki nem fejezték. Soha művész nem nyújtott ily intenzív bepillantást ezeknek a szerencsétlenek-

nek szemeibe. A zsidó nyomort, nélkülözést, rezignációt és Istenben való megnyugvást soha még ilyen szivbemerkolón nem tolmácsolták. Óriási festmények mutatják ezeket a csendes alakokat, kiknek ajkát panaszos zugolódás nem hagyja el soha. Megtört, reszkető öregek, álmodozó, szomorú ifjak mosolytalan mozdulatlan-ságban. És a serdülő, karcsú-szép lányok is már magukban hordozzák egy nyomorult lét csiráit, alig ismert, mély szomorúságot árasztanak ránk.

Minkovszky a zsidó fájdalomnak szentelte művészetét. Ő maga a sorstól keményen sujtott, megfosztva hallástól és beszédétől. Különös látónoki képességgel megáldott művész. És mivel őt a külvilággal csupán látása köti össze és miután ő a lárma, a zugás, az emberi kétkedés és marakodás hangját nem ismeri, annál beljebb hatol a gondolatok pszichikai mélységeibe és leolvassa az emberi arcról a Sorsot.

Ez a Minkovszky-probléma; ez az ő művészetének rendkívülisége. A süketnéma művész a hallgatást, a rejtőző lelket, az elhagyatottságot festi. Résztét és irgalmasság tették őt zsidó

Minkovszky: A vak nagymama

Die blinde Grossmutter

testvéreinek nagy ábrázolójává. Szeretet és rajongás azok iránt, akikre a szükség hallgatást kényszerített, mutatta meg tehetségének az utat, melyet most sokszerűen követ mint tanú és vádló.

Minkovszky teljesen asszimilált családból származik. A művészet, korai kifejezési eszköze a siketnémának, a tájképhez vonzza. Ekkor életének egy olyan eseménye következik, amely őt mélyen megrázza és megragadja annyira, hogy művészete egy csapásra mintegy szenvedélytől megrendítve, megváltozik és életre hívja eddig lappangó erőit: átéli az 1905-iki pogromot.

A sorsdöntő pillanat meghatározza minden leendő alkotását. Felfedezi a népét, annak lelkét. Megismeri a nyomort és nélkülözést; saját szenvedésén át megtanulja mélyen átérezni a mások szenvedését.

Semmi túlzottat, semmi pathetikusát, fráziszerűt nem ad — ezek a fogalmak épp oly távol esnek tőle, mint a behizelgő tónus — és éppen ezért hat oly meggyőzően és lebilincselően. Mert az, amit Minkovszky ábrázol, az a banálítások nélküli élet, a lélekbe való mélységes behatolás.

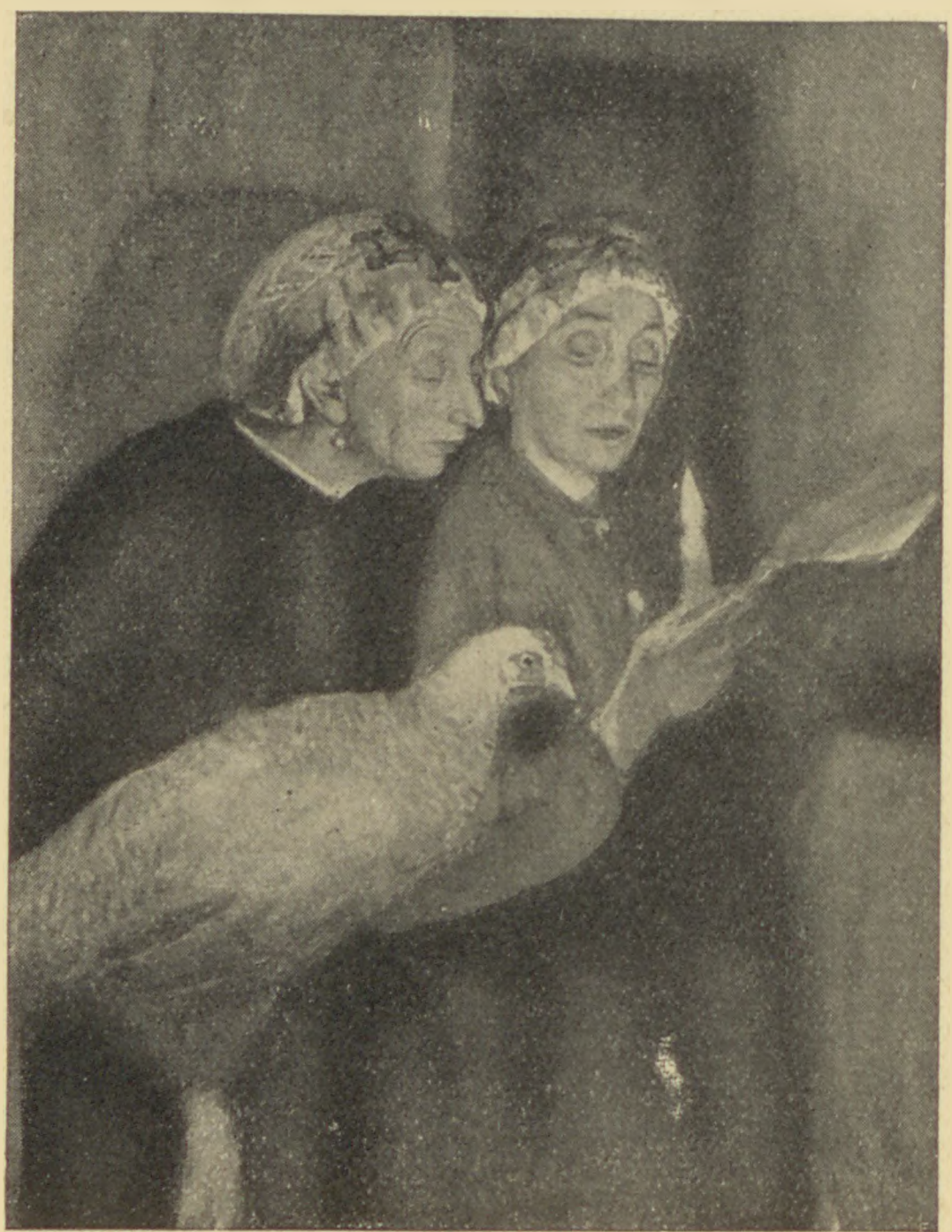
Miben rejlik ennek a művésznak fenoménje, kinek képei mind inkább hűvösen és tartózkodóan hatnak és annyira mások, mint amiket más hasonló ábrázolásokban ismerünk?

A mélységes komolysága és bezártsága az egy önmagába-mélyedt embernek, aki nem hadakozik a sorsával, hanem tolmácsolja azoknak a végzetét, akik mint ő, megismerték a lemondást és az alázatot.

És Minkovszky művészetének még különös újszerűséget ad az is, hogy talán ő az első művész, aki a zsidó vallási áhitat melankólikus szépségét tárja fel. A *Múlt és Jövő* már 1918. aug. számában bemutatta elsőnek Minkovszky ilyentárgyú képeit. Olvasói talán még emlékezni fognak a „Kapóróh” c. kép mély hatására. Ez a téma, amelyhez zsidó művész talán a gesztus pogány jellegénél fogva hozzányulni nem igen mert — Minkovszkynál az ősi zsidó áldozás alázatába mélyül; sőt többiben is megragadta lelkét ez a tárgy, amelyet megható módon ábrázolt.

Minkovszky nemcsak a szenvedés mélységeiben, hanem a szépség magaslatain is látja a zsidóságot. Az ő asszonyai az orosz-zsidó templomok félhomályában valóságos zsidó szentképekként hatnak; és az egyszerű, íves templomtornácok az utcáról feljövő lépcsőkkel úgy hatnak ránk, mintha hatalmas dómoknak kupolái lennének, amelyeken keresztül misztikus fény vetődik az áhitatban átszellemült arcokra...

És ezen a téren is, az alkotó erejének teljében dolgozó művész még sok ujat és lélekemelőt adhat a zsidóságnak.

Minkovszky: „Kaporo”

Minkovszky: Gyászolók

„Schiwoh“

DR. SELTMANN REZSŐ: AZ ORVOS A MÁGLYÁN

panyol és portugál zsidóknak, helyesebben marannusoknak az egész mai Amerika kialakulásában aránytalanul nagy, mondhatni döntő részük volt. Ha okmányok, egyházi és gazdaságtörténelmi források nem tanuskodnának erről, akkor is elegendő bizonyíték volnának rá a kortársak feljegyzése és a krónikák, amelyek ezidőből fenmaradtak. Már Kayserling „Christoph Columbus“ c. híres művében számos bizonyítékot csoportosít erre vonatkozólag, azonban az azóta (1894) kiadott rengeteg forrás, részletes képét adják annak az óriási szerepnek, amelyet a marannusok közgazdasági téren kifejtettek. Mi sem jellemzőbb erre, mint az, hogy Paramo, a hírhedt inkvizitor, aki a XVI. század utolsó évében írta az inkvizíció eredetéről szóló művét, azt állítja, hogy Luiz de Carabajal, a mexikói Leon kormányzója zsidó volt. Ez be is igazolódott, mert e családból való volt az a Mariana de Carabajal, akinek torturájáról és autodafé-jéről külön könyvalakban megjelent egykori jelentés (Relacio) tanuskodik. Még

nagyobb számban éltek azonban marannusok a perui királyságban s egész Délamerikában, ahol és az Indiákon az egész kereskedelmet kezükben tartották, le egészen a Magellhaes-szorosig, amelyet a (zsidó) kereskedők utjának nevez az egykorú forrás. Még az akkor kevéssé betelepült Argentínában is voltak nagy számmal marannusok. Erre a határra esik *Maldonado de Silva* hazája, Tucuman is.

Maldonado de Silva pályája a bölcsőtől a máglyáig izgatón érdekes. Ellentétben azokkal a gyakori esetekkel, ahol a már nemzedékeken át kihalóban lévő zsidó tradíciókat az anyák általában a nők plántálták át az utódokba, a szóbanforgó esetben ennek éppen ellenkezője történt. Francesco Maldonado de Silva maga mondta el élettörténetét az őt kihallgató inkvizitoroknak, miután 1627-ben Concepcionban (Chile) letartóztatták judaizálás miatt. „*Uram, én zsidó vagyok, Mózes vallását vallom, ebben élek és kívánok meghalni s ha szükséges megesküszöm, de az élő Istenre, aki az égen és a földön van, Izrael Istenére s eme eskü, Mózes vallása szerint mondom meg az igazat: F. Mal-*

donado Silva vagyok, okleveles orvos, 35 éves, Tucumánban születtem.“ További vallomásán kiderül, hogy anyja nemcsak nem volt zsidó, hanem ókeresztény családból való volt, aki szigorúan aszerint nevelte gyermekeit. Atyját és testvérét az inkvizíció letartóztatta, de megkegyelmezett nekik. Őt nővérei jelentették fel, amidőn meg akarta őket téríteni. Arra a kérdésre, hogy mikép jutott a zsidó vallás tanításához, elmondja, hogy 18 éves volt, amidőn atyját meglátogatta kiszabadulása után Callaóban s atyja a *Scrutinium Scripturarum*-ot (Paulus de Santa Máriának, a burgosi rabbiból lett püspöknek) bibliamagyarázatát együtt olvasták s ennek kapcsán tárta fel előtte atyja először, hogy zsidó s mint ilyen akar meghalni. Ugyanezt akarta ő is s ettől kezdve minél inkább elmerülni kívánt a zsidó vallás tanításaiba.

Az inkvizítorok a legkiválóbb teológusokat küldték hozzá, hogy megtérítsék és perét teljes tizenégy évig huzták, mialatt Maldonado folytonosan erősödött hitében s a vallás követelményeit szigorúan megtartotta. Egy régi zsidó naptárt találtak nála, melyből az ünnepeket kiszámította. Emellett évente 80 napon át böjtölt és csupán rituális ételt volt hajlandó elfogyasztani.

Minkovszky: Egyedül

Ez az életmódja annyira elgyengítette, hogy ágynak dőlt és az erőtlenségtől nem tudott magától megfordulni sem, mint azt a jegyzőkönyvek mondják.* Egy alkalommal összegyűjtötte a kukoricacsöveket s azok háncsából kötelet font, amellyel kiszökött cellájából. Hasztalan keresték az inkvizítorok, míg végre előkerült és kitünt, hogy szökése oka mi volt. Egy gazdag limai kereskedőt és egy papot tartóztatott le az inkvizíció, kisebb deliktumokért, ezeket a keresztény vallású foglyokat térítette át sikerrel a zsidó vallásra. Ily körülmények közt az inkvizítorok tehetetlenek voltak s nem tudtak javára dönteni. Ismét teológusokat küldtek hozzá, hogy eltérítsék a mózesi hittől, ő azonban hajthatatlan maradt s 1639 januárjában elérte célját. Ekkor látta Dél-Amerika a legnagyobb autodafét.

A limai processzió egész szokatlanul ünnepeyes emberáldozat volt: 11 judaizáló várta a máglyahalált, köztük Maldonado de Silva, aki inkább hasonlított már hullához, mint emberhez. 14 évi szenvedés és önkéntes koplalás oly mértékben lesoványították, hogy csupán csont és szakáll látszott már szikár alakjából. A sajnálkozás iránta általános volt és ez okozta, hogy annyi egykorú feljegyzés maradt fenn róla, mint talán egyetlen áldozatról sem. Az autodafé beszámolót Madridban nyomtatták ki s ebben is ő a főszereplő; költők örökítették meg emlékét és az utókor sokáig összetévesztette Thomas de Treminhóval, a mexikói mártírral, akit már a keresztény Besnage** említ. Ugyanő említi az akkor Amsterdamban közkeletű verset is. Kohut bebizonyította, hogy ez a vers nem az ugyanoly szilárd meggyőződésű és szintén tűzhalált szenvedett Treminhóra, hanem Maldonadora vonatkozik. A vers első strófája:

„Anos catorce en carcel rigorosa
Por defender de Dios la verdad pura
Treminho, arrastra a la cadena dura
Que le da el ser la sacra Ley su esposa.“

(14 évig volt szigorú börtönben Treminhó, hogy megvédje Isten tiszta igazságát, kemény bilincsel tartották fogva, hogy szolgálja a szent Törvényt, amellyel magát eljegyezte.)

Levi de Barrios (1625—1701) a költő, a két legnemesebb mártírt összetévesztette, mert a hír később jutott hozzá, a leírás azonban Maldonado de Silvára vonatkozik.

* Ezeket Medina, chilei tudós, a dél-amerikai inkvizíció forráskiadója adta ki és G. A. Kohut dolgozta fel *Trial of Maldonado de Silva* címen (1903).

** *Histoire des juifs* (1701) IX. kötetében.

Einsam

Minkovszky: Hontalanok

Heimatslos

EGY OROSZ ZSIDÓ IRÓ LEVELE ACHAD-HAAMHOZ A KISENEVI POGROM UTÁN

Achad-Haam levelei még életében megjelentek hat kötetben, most halála után a „Kirjath-Széfer“, a jeruzsálemi héber egyetem bibliográfiai folyóirata közli a hozzá intézett leveleket. Ezek közül való M. Levin orosz zsidó író alábbi érdekes levele is, aki Achad-Haammal együtt a pogrom után alázatosan szimpátiáért küldöttségező párttal szemben, az önérvényes védekezést megszervezni akaró párt híve volt.

1903, május 16.

Kedves Barátom Aser ben Jesája!

Leveledet megkaptam. Teljesen megértem mostani lelkiállapotodat. A nagy fájdalom, mely bennünket ért, újból fölfedte intelligenciánk szolgálékiségének egész „báját“. Még egy ilyen csapástól sem rendült meg és nem vett rajta okulást. A kisenevi áldozatok sem szabadították fel a szolgát bennük: sőt ellenkezőleg, csak újabb bilincseket raktak rá. Az utolsó napok eseményei bizonyítják ezt a szomorú eredményt.

Vannak zsidók, akik Tolstoj grófhoz utaztak, hogy tiltakozó írást szerezzenek tőle. „Mondj kérlek érdekünkben néhány igazoló szót, hadd

tudják meg az emberek, hogy rosszat cselekszenek.“ És a gróf kegyesen meghallgatja a szegények könyörgését és ír néhány szót az érdekükben. De milyen szavak ezek, milyen felháborító ez a levél. Mennyi megszegyenítés, mennyi lenézés van a grófnak ezen soraiban. Az ujságokban levelének csak egyrésze jelent meg, de ennek is lekicsinyelő és lealázó jellege van. Bizonyára olvastad a „Zeman“-ban. Az egész levél át van hatva a legsértőbb közönyösségtől a megtörtént gáztettekkel szemben. Levele elején vonakodik véleményt nyilvánítani a kisenevi dolgok felől, mert ő csak *különösen fontos ügyekben* hallatja hangját. Az intelligencia pedig dicsekszik ezzel a levéllel, megvigasztalódik vele és el akarja altatni vele a nép fájdalmát. Az orosz írók kényszeredett tiltakozó nyilatkozata nem kevésbé megszegyenítő, ha nem is tartalmával, de megjelenésének módjával. Amint dr. Jakob Kohen—Bernstein elmondja, az orosz írók rendszer vacsoráik egyikét szentelték a kisenevi eseményeknek. Eleinte nem akadt egy író sem, aki a nap eseményeihez illő szót emelt volna. Majd szólásra sűrgették Anenszkyt. Hosszú s érvekkel teletűzdelt beszédet mondott, amilyen illik egy ilyen estélyhez. Beszédét teljes csöndben és

közömbösséggel hallgatták végig, anélkül, hogy bármi hatást is váltott volna ki. Senkisémet tartotta szükségesnek és kötelességének, hogy hozzászóljon a dologhoz, hacsak föl nem kérték őt erre előzőleg. A vacsora befejeződött volna minden eredmény nélkül, ha nem lett volna ott egy zsidó író, aki haragjában és elkeseredésében felugrott és rákiabált az egész teremre: „Alávalók! Még most is hallgattok!...” és el-
ájult. Ez a jelenet jobban hatolt a jelenlevőkre, mint a pogrom és ekkor merült fel a tiltakozás gondolata, az adomány-gyűjtés eszméje stb. És ezek után a zsidó község meg van elégedve ezzel a felbuzdulással és dicsékszik a nagy „gójok” részvételével. Hisz nem özvegy Izrael, amikor még „ők” is résztvesznek fájalmában.

Nem tudom mint hatott másokra, de ami engem illet, én felháborodtam a „Ruszkija Vedomosztij”-nek a pogromokról szóló cikkén is. Ez a progresszív ujság, mely hosszú évekig abszolút hallgatásba burkolódzott a zsidókkal szemben, mintha nem is léteznének, most beszélni kezd. A cikk úgy csepeg humanitástól és jószívűségtől az üldözött néppel szemben, de éppen ez a szép humanitás és jószívűség az, ami nagyon bántó. Nem úgy tekintenek ránk, mint egyenrangú emberekre, ugyanabból a „konstrukcióból”, hanem mint másodrangú teremtményekre. Készek ajándékot adni nekünk, még talán a szeretet jeleit is mutatni, de mindez nem a szívükből jön, hanem a fejükből. Ezek a szeretetnyilvánításai a bőkezű mostohaanyának, aki megajándékozza mostohafiát. „A zsidók — mondja az ujság humanitásában — régi kulturnép, amely annyi világító agyat termelt ki.” Tehát ezért nem kell bennünket megvetni és megölni. És ha Isten ments nem volna se Rubinsteinünk, se Meyerbeerünk, se Marxunk, akkor nincs miért szeretni minket. Így tekintenek ránk még a legjobbak is közülök. Nekük mindég ki kell érdemelnünk az ő humanitásukat. Mi mindig kevesebbek vagyunk náluknál. Ők az első szám és mi a második szám.

Mindez természetesen nem zavarja a „Zeman” szerkesztőségét abban, hogy elkezdjen egy gyűjteményes munkát kiadni Kisenev árvái javára „az orosz írók legjobbjainak közreműködésével”. Hát elérkezett-e most a pillanat, hogy testvéri viszonyba lépünk velük? Adjanak ők maguk ki gyűjteményes munkát, ha az áldozatok fájdalma közletről érinti őket. De hogy a mézszárlások után, maguk a zsidók futkossanak részvétért és segítségért azokhoz, akik éveken keresztül látták a vérontások előkészítését és hallgattak, ez egyenesen felháborító. Mily utálatos a megvert szolgának ura lábaihoz való visszacsúsztatása.

De a fő dologról még nem is írtam neked, ugyanis a küldöttségek tevékenységéről Pétervárótt. Már két távirat érkezett: csupa öröm és ünnepség. Az egyik így szól: Boldogok vagyunk,

közbenjárásunk már részben sikerrel járt, a letelepedési engedélyt kibővítették 135 helységekre, megígérték, hogy kiküldenek egy energikus kormányzót Kisenevbe, Kruseván* erős dorgálást kapott...” A második távirat: „A miniszter fogadott minket. Sajnálkozását fejezte ki a történetek fölött. Fontos lépéseket várunk.” stb.

A zsidók közt ujjongás és öröm. A táviratokat sokszorosítják, olvassák, megtanulják kívülről, mintha egyenjogositást hirdető manifesztum volna, holott gyakorlatilag üres frázisokon kívül nincs semmi ezekben a hírekben. Még a 135 „tartománynak”, amelyeket ajándékba kaptunk, sincs semmi értéke. Először is a zsidók most is laknak ott tiltottan, másodszor most félni fognak letelepedni a falvakban, mert a parasztok mozgalma a zsidók ellen a déli vidékeken mindig félelmesebb arányokat ölt. A küldöttségek minden bizonnyal üres kezekkel fognak visszatérni, amint azt előre lehetett látni. Ez pedig a közönségre erősen demoralizáló hatást fog tenni.

Feleségem béke-üdvözlését küldi neked. Nagyon fogok örülni, ha hírt kapok felőled.

Mendel Levined.

Héberből ford : *Patai György*

* Pavolki Kruseván, antiszemita ujságszerkesztő volt a pogromok főelőidézője.

Dr. Winkler Ernőné Munkácsi Noémi:

A jó Isten nagy, aranyos kertjében . . .

*A hold ezüstje fenn ragyog az égen,
Alomba hanyatlón,
Mint egy virágszirom
A pici leányka elaludt szépen.*

*Kicsiny arcán álomtűzek fénye,
Csodaváró mosoly
Az ajkai körül,
(A sors madara már röpi feléje.)*

*Apró cipőcskék katonás, szép sorban,
Itt-ott egy játék hever a sarokban,
Kicsiny gazdájuk valahol nagy-messze
Almok kertjében szaladgál repdesve.*

*A jó Isten nagy, aranyos kertjében
Kicsiny virágait
Sorba megcsókolja.
Fényes, nagy palástját
Reájuk borítja.*

*A jó Isten nagy, aranyos kertjében
A kis virágok alusznak az éjben . . .*

RÉVÉSZ BÉLA: GIDEON A HÁBORGÓ SAJKÁN

Trefás, pirosarcú, zömök ember volt Dani bácsi, kit főként a vallásos tudományáért becsültek a hívők; szerették elhallgatni, amint derülten, könnyedén és győzhetetlenül vitatkozott, a templom előtt, a pappal. Olykor súlyos bölcsességeket kellett megvizsgálni és Dani bácsi piros mosollyal a kicsattanó arculatán, hajigálta a gondolatait, erősen, biztosan állt meg a társai között, tekintély volt a gyülekezetben.

Különbözött a többi emberektől, az idő is eljárt fölötte, de mokányul tartotta magát, frissülten szaladgált a városban, bort vásárolt a szőlőkben, gabonát a határban, meredező sünhaját még csak alig csipte meg az öregség,

pedig már a harmadik asszonyával volt házasságban.

Bizonyára, Dani bácsi vallásos kedve szerint történt az is, hogy nagyon sok gyereke volt. Három asszonyát, pirosan, zömöken szerette és annyi gyerek tipegett, cseperedett, kamaszkodott körülötte, hogy alig is tudták őket számolni.

Dani bácsi, déltájban kiállt a ház elé és müezzin kiáltásokkal hívogatta a családját:

— Kató, Irén, Laci, Erzsí, Zsuzsi, Ödön...

Nem tudnám valamennyiüket felsorolni, ahogyan Dani bácsi, a ház előtt, a szomszédba átkiáltva, a Dunapart felé fordulva, a sétány bokrait megfigyelve, kedvesen, lármásan egyre hívogatta a csirkéit és még futotta a hosszú lélekzetből, amikor végére ért a litániának:

Minkovszky: Vízfordók

Wasserträger

— Pistike, Sárka, Tamás és Lottika... gyertek ebédelni...

A víz mellől, a bokrok mögül, más udvarokról fölsürögtek, előnyargalásztak a gyerekek, népes elevenkedéssel előmöltek Dani bácsi körül és elindultak a lakomára, a kinyújtott asztalok felé. Pedig nem is volt itthon minden gyerek.

Az első asszony már régen meghalt és Dani bácsi még ringatta a kifakult bölcsőt, de az egyik fia már Amerikában tépte a dollárokat. Az elsőszülött fia volt, életrevaló, erős, izmos, mint Dani bácsi, nem csoda, hogy utána előpenderültek a többiek is, elszórtan az üzletekben, a norinbergi áruk mellett és növekedő özönnel a család keretében. Már éppen harmincegyen voltak, amikor megjött, a kiismerhetetlen messziről, a komor levél, hogy az amerikai fiú súlyosan megbetegedett.

Mindig beszélgető, szívesen tanakodó Dani bácsi, megnémult, a napsütéses arca elsötétült, napokig nem lehetett a szavát venni, mígnem hirtelen kijelentette:

— Kimegyek a fiamhoz, Amerikába...

Három asszonyt próbált, harmincegy gyerek volt mögötte, azon se lehetett változtatni, ha istenes vitatkozások közben valamit kimondott és Dani bácsi propellerre szállt, ami elviszi őt a nagyobb hajóhoz, innen ráhág a még nagyobb hajóra, mely meg se áll, amíg meg nem öleli az ő elsőszülött fiát.

Dani bácsi végignyálábolta a családját, megkarolta a harmadik asszonyát, a búcsúzkodó emberek szipogtak, erőszakosan nevetgéltek, össze-vissza fecsegték, Dani bácsi még karjaiban tartotta a feleségét, titkokat sugdostak egymásnak, a propeller földudált és az operenciás vándor jó időre eltűnt.

Dani bácsi fölkerelkedett, de velük maradt az emberekkel. Most, hogy elmerült az alakja, még inkább közöttük volt a vidám, fürge figurája; a merész fölbuzdulás, hogy nekivágott a tengernek, ráhullámozott a lelkekre; a lázongó szeretet, mely a fia felé sodorta Dani bácsit, meghökkentette az embereket; nekik is voltak gyermekei, de Dani bácsi vallásosabb volt és mindig megcsudálták a szent dolgokban való avatottságát, a győztes okosságát, akárha a papal vitatkozott, de megbámulták a mosolygó természetét is, ahogyan fogadta, megrettenés nélkül, fölgyarapodottan az Isten áldását.

Tudták magukról, hogy ők ösztövérebbek, silányabbak, mint a hittel erősebb, istenes Dani bácsi. Álmélkodtak, furcsálkodtak, ennyi gyerek egy ember körül... meg is mozdult rajtuk a büszkélkedésféle, amiről a szentírásban olvastak, Gideonnak hetvenkét fia volt... Dani bácsi szent ember, harmincegy gyereke van, valamennyi a szívéhez nőtt, nem is győzi értük a jövést-menést, amint látogatja az elhintett gye-

rekeit, a norinbergi üzletben, a fűszerkereskedésben, a mézárszékekben, ebédre, vacsorára kiáll a kapu elé és összeéneklí a családját és most itt-hagyja a nyári gabonát, szüreti szőlőt és meggy, meggy, árkon-bokron keresztül, túl az operenciánkon a beteg elsőszülött fiához.

Dani bácsi futkározott a városban, elegyült a többi emberek között, de ez az Amerikajáró loholása, fantasztikumokkal élém emelte a figuráját.

Események zajlottak le mögötte. Az egyik, a misztikumával, nagyon különös volt.

Az emberek onnantul, hogy Dani bácsi arrébb vitorlázott a propellerrel, fürkészve az újságot olvasták, a tengeri táviratokat, a nagy hajók bolyongásáról, a jéghegyek promenádjairól, szerencsétlenségekről...

Kiszámították, mikor találkozik Dani bácsi az Oceánnal, tudták a hajó nevét, mely átviszi majd a tulsó partra, éppen háborgott a teméntelen nagy víz... hullámai akkorát ugrottak, hogy idefröccsentek mellénk, a jéghegyek alá nyomták a kicsi és nagy hajókat, szörnyen tántogó, haragos volt a tenger, a visszamaradt emberek látták, hallották a háborgást...

És összegyültek valamennyien a templomban, minden gyertyát meggyújtottak, szentkönyvek garmadáját kitették az oltárra, az orgonát megbugatták, a kántor a fülemülehangját elbocsájtotta, a pap a szentély előtt hajladozott, fohász, megrendülés, ijedtség, mind a Dani bácsi felé szállt, aki botorkál a fekete iszonyatosságon és harmincegy gyereke van...

A szövetségesen összefogódzó, fölhevült imádkozás nyilván figyelmeztetni akarta az Istent, hogy óvja az olyan termő, Isten nyáját szaporító, Gideonvérű jámbort, mint amilyen Dani bácsi volt.

Az olaj kisimitotta a haragvó hullámokat...

Dani bácsira rámosolygott az amerikai mennybolt, amikor a partra lépett és nyakába borult az elsőszülött fia, aki meggyógyult. Jött is már a levél, messzi-messziről, hogy Dani bácsi indul hazafelé. A nagy hajóról átszállt a nagy hajóra, onnan a propellerre, mely hozta már a pirosarcú, nevetgélő, integető embert, a fűzesek felől.

Dudált, csilingelt a propeller, már ki is kötött az állomáson, mindenki várta. A harmadik asszony otthon maradt. Dani bácsit ölelgették, szorongatták az emberek és a feleségét emlegették.

Dani bácsi fölnevetett, megnyújtózott, a nagy utat fölmérő testét gusztussal megropogtatta és megkérdezte:

— Fiú, vagy leány?...

Fiú volt. A harminckettedik.

Együtt volt a család.

DR. BLAU LAJOS: MIT TETTEK A ZSIDÓK A TUDOMÁNYÉRT?

III.

Orvostudomány.

Az *orvostudomány* a zsidók között hosszú multtal bír, már a Talmud szerzői közt sok az orvos, sőt *Gamliel* patriarka, Dávid királynak sarja, orvos volt. De itt az ókorról ne legyen szó, csak a középkorról. *Galenus* és *Hippokrates* műveit nem zsidók ültették át, de az arabs orvosi műveket már zsidók tették hozzáférhetővé az európai orvosoknak. *Rhazes* Continens c. munkáját *Mózes Faráds* fordította arabból Anjou Károly kívánságára 1280-ban és *Averroes* Colliget-jét *Bonacusa* Páduában 1255-ban. Más nagy orvostudományoknál is segítettek zsidók az európai kereszténységnek, de a zsidó orvosok jelentősége széles gyakorlati tevékenységük mellett eredeti alkotásaikon nyugszik. Az arabs orvosok történetírója 50 arab zsidó orvosi író sorol föl. Döntő befolyást az európai medikára *Izsák Izraeli* és *Maimonides* gyakoroltak, az előbbi a lázról, az utóbbi a dietetikáról szóló munkájával. Izraeli Kairuánban (Észak-Afrika) élt a IX. században, Maimonides Ó-Kairóban (Egyiptom) élt a XII. században. Hallgassunk meg néhány keresztény tudóst. *Schleiden* Mátyás Jakab (1804—1881), kinek a botanika korszakalkotó felfedezéseket köszön, így nyilatkozik: „Ha a zsidók nem dolgoztak volna mint fordítók, még sokáig leledztünk volna a legsötétebb középkorban.” Más helyen pedig így: „Mondhatjuk, hogy főképp a zsidók által alapított montpellier-i és salerno-i iskolák felvirágozásáig az egész akkor ismeretes világon az orvosok csaknem kizárólag zsidók voltak”. *Stobbe* híres német történész azt mondja, hogy Németországban az emberek még a XVI. század elején csak zsidóktól akarták kuráltatni magukat. *Ribeyra de Santos* portugál tudós 1792-ben a portugál irodalomról szóló munkájában a zsidók érdemeit ezekbe a szavakba foglalja össze: „Főképp a zsidóknak köszönhetjük első ismereteinket a bölcsészetről, a növénytan, a csillagászat, a kozmográfia és más tudományok köréből”. *Haeser*, az orvostudomány legkiválóbb történetírója, a fentemlített I. Izraeli udvari orvostól, aki különben 100 éves lett, azt mondja, hogy művei 600 esztendeig uralkodtak az orvostudomány körében és még a XVI. század elején Leydenben összkiadást rendeztek műveinek latin fordításából. *Sprengel*, az orvostudomány régibb történésze, pedig Izraeliről azt mondja, hogy „az arabok közt a legkiválóbb dietetikus író volt”. Aszaf Judaeus régi nagy héber nyelvű orvosi munkájáról külön könyvet bocsátott közre Venetianer Lajos az Országos Rabbiképző Intézet Értesítőiben.

Mohamedán és keresztény fejedelmek egyaránt alkalmaztak zsidó udvari orvosokat, sőt pápák is. Erre újabb időben Európában már nem volt példa, de azért zsidó orvosokat újabb

időben is igénybe vettek a legmagasabb körök is. *Jaffe J.*, a pápák történetének egyik legnagyobb tekintélye, mint elsőrendű történész orvosi pályára lépett, mert zsidó létére nem kapott tanári állást. A zsidó orvosok a népet szolgálták és szolgálják. Ezekről a napszámosokról, a „gyakorló orvosokról” a história nem vesz tudomást, munkájuk a népek egészségében él. De vannak nagy számban zsidó orvosok, akik az orvostudományt fejlesztették és örökre beírták nevüket a medika történetébe. Ha csak a történetből ismert zsidó orvosok pusztá neveit akarnám felsorolni, ez a cikk nem ölelhetné fel. Bejárnánk az összes országokat, Keletet és Nyugatot és az összes korokat. A legtöbb orvos Németországban van és igen jellemző, hogy *Mendelsohn* Mózes a berlini zsidó bölcs mellett a német birodalomban még csak két zsidó orvosprofesszornak van szobra, *Hirschfeld* Hermannak Kolbergben és *Herz* Jakabnak Erlangenben, Ausztriában pedig *Mauthner* Ludwignak Bécsben. Még csak néhány név: *Cohn F.* (Boroszló), a bakteriológia gyakorlati megalapítója, *Marmorek* (Páris) nemrég elhunyt nagy bakteriológus, *Ludwig* (Bécs), a kísérleti pathológia atyja, *Lombroso* (Levi) Cesare, a neurológia nagy mestere, *Liebreich R.* a szemtükör felfedezője. A zsidó nagy sebészek a háborúban sok katona életét mentették meg, a nagy számban levő kis sebészek még többet. A zsidó orvosok minden időben becsülettel szolgálták az embereket, a parasztszekereken ülő orvosok most is rendszerint zsidók. Az éjjel felköltöztek nem különben.

IV.

Geográfia.

A rokon tudomány, a *térképkészítés* terén szinte ragyog két zsidó név, *Mecia* és *Cresques*. Ez utóbbi, aki Mallorcában (baleári szigetek) élt és „Cresques lo Juheu” név alatt ismeretes, össze van kapcsolva a térképirás nagy emlékével, a „katalóniai mappá”-val, melyet Aragónia uralkodója 1381-ben küldött testvérének, Franciaország uralkodójának. A „Catalan Map” még most is megvan a francia Nemzeti Könyvtárban. Ez a térkép korszakalkotó a térképirás terén, mert először jegyezte be *Marco Polo* felfedezéseit. Midőn Henrik herceg felállította hajózási megfigyelő állomását, amivel a modern földrajzi felfedezések kezdetüket vették, *Cresquet* szólította fel a vezetésre 1423-ban. Zsidó utazó volt *Tudelai Benjamin* a XII. században és *Regensburgi Petachja*, kiknek munkái sok európai nyelvre vannak lefordítva és magyar szempontból is érdekesek. A modern utazók közül kiváltak *Emin pasa*, *N. Isaacs*, Zuluország felkutatója, *Palgrave* az arabiai Nedj felkutatója, *Vámbéry* s mások.

PATAI JÓZSEF: EGY FÉLBESZAKADT VÉGRENDELETBŐL

Talán ez a félbeszakadt végrendelet-töredék az első írása, amely nyilvánosságra kerül. Egy foszlány abból „a nagy fényből, amelyet egész életén át szerényen magában rejtegetett és nem akart mutogatni senkinek”. Így írja dr. Klein Sámuel, a jeruzsálemi héber egyetem professzora. És a tiszta fény megcsillan minden sorában és kivilágít minden mondatából.

Amit Rabbi Móse Klein a szülők és gyermekek életentúli viszonyáról mond, mély ethikai és filozófiai gondolatokkal terhes. És ahogy kifejti, tiszta héberséggel, a Biblia, a Talmud, az Erkölcs-iratok és a Zóhár kabalisztikus magyarázatai alapján — a zsidó irodalom egész kincsesházában járatos férfiú átszellemült arcát jelenteti meg előttünk.

Már betegágyon írta a végrendeletet, mégis az idézetek helyének, szakaszának, fejezetének pontos emlékezetével. — És bizonyos, hogy mi sem állott távolabb tőle, mint a tudás fitogtatása, vagy az evilági „halhatatlanság” kereteinek előkészítése. Még a sírkövétől is távol akarta tartani a hiú dicséretet, az elismerést és meghagyta, hogy nevén és szülei nevén kívül semmi egyebet ne véssenek reája. Ő semmit nem tett „a világ kedvéért”. Amit írt, azt gyermekei számára írta irányításul, okulásul, mert mindent, ami e mulandó földi életben történik, a túlvilági örök-élet szükségzerű előzményének tekintette csupán. Ez az erős hit izzik a végrendelet minden gondolatában. Az igaz hitből fakadó őszinte alázatosság adja tollára a büntudat töredelmes szavait. És ő, aki egész életén át a szentség leg-tisztább szféráit járta és tulzottan került mindent, amihez csak egy makula árnyéka is hozzá férhet, ilyen kétségekkel tépelődik az élet legmagasabb ormán: „Hogyan emelhetem föl a fejemet, mikor eljő az én elhivatásom órája, mivel léphetek a Mindenható Isten elé, midőn számadásra szólít?”

Remegve ültetem át a mindenki számára értékes töredékeket a szent „Cavoó”-ból, amelyet öcsém R. Jechiél küldött be Jeruzsálemből, leírva mellette a cadik utolsó óráit:

„Utolsó percéig eszméleténél volt és szent könyvek fölött pihent a tekintete . . . Az orvosok biztak benne, hogy mint azelőtt, most is le fogja győzni a betegséget. De mi éreztük, hogy fogy az ereje és nem szíve gyöngül. Nem akartam neki fájdalmat okozni, nehogy valamit észrevegyen és az egész idő alatt nem kérdeztem tőle, hogy nem akar-e valamit a gyermekei számára mondani. Pedig úgy fájt a félelem, hogy talán elveszi őt tőlünk a Mindenható, mielőtt vágyát utolsó akaratába sűrűsítve nekünk nyilváníthatná. Hétfőn hajnalban 4 órakor, mikor beadtam neki az orvosságot, kérte, hogy fel akar ülni az ágyban, öntsek tiszta vizet a kezeire. Mert ilyenkor már szent tanokkal teltek a gondolatai . . . Segítettem felülni, kérdeztem, jól érzi-e magát? „Igen —

felelte — nem érzek semmi fájdalmat, menj csak át a templomba imádkozni!” Szépen, nyugodtan ülve elmerengett és elaludt. Én pedig átmentem a Százkapu-templomba, megimádkoztam és gyorsan visszajöttem. És láttam, hogy tovább oly szépen alszik. Arca nyugodt, majdnem mosolygó, átszellemült, mintha a Sechina jelenne meg álmában . . . Közel megyek hozzá és megdöbbenve veszem észre, hogy nem lélegzik és szíve nem ver többé. Örök álmát alussza. Aztán bejött az egyik szomszéd és sírva átadott nekem egy lepecsételt levelet. A végrendelet volt benne, melyet szent atyánk hat héttel ezelőtt írt és odaadott neki, mert nem akart átadásával fájdalmat okozni gyermekeinek . . .

Ime itt küldöm neked az Irást, amelyből mindnyájunknak mélységes okulást kell merítenünk . . .“

*

Segítségével Istennek, ki áldassék.

Az Ur, áldott legyen, így szólt Ábrahám-ról: „*Mert kedvelem őt, tudván, hogy meghagyja az ő fiainak és az ő házanépének ő utána, hogy megőrizték az Örökkévaló utját.*” — Kérdezni lehetne, nem talált-e a Szent, áldott legyen, sok egyebet is békében nyugvó ősatyánkban, Ábrahám-ban, amiért érdemes volt a Legfelsőbb szeretetére? Miért emelte ki csupán ezt okul: mert meghagyja gyermekeinek? . . .

Valóban így van . . .

Olvassuk szent mesterünkről, Rabbi Jehudáról, a fejedelemről, hogy halála előtt így szólt: „*Gyermekeimre van szükségem. . .*” Talán abban az értelemben gondolta, ahogy a Talmudnak egy másik helye magyarázódik: „Mikor Rabbi Jochánán ben Zakkai nagybeteg lett, bementek hozzá tanítványai, hogy meglátogassák. Mikor meglátta őket, elkezdett sírni. Szóltak hozzá tanítványai: Izrael fáklyája, jobbának oszlopa, erejének kalapácsa, miért sírsz? És felelt nekik: Ha hus és vérből való király elé vezetnének, aki ma itt van és holnap a sírban, aki ha megharagszik reám, haragja nem örök harag, ha megbüntet, büntetése nem örök büntetés, ha megölet, halálom nem örök halál — mégis remegnék. És most odavezetnek a királyok királyainak Királya elé, a Szent elé, áldott legyen, aki él és alkot világok világain át mindörökké . . . És nem csak ez . . . *Két út van előtttem, az egyik a Gan-Éden, a másik a Géhinom felé és én nem tudom, melyiken vezetnek engem, és ne sírjak? . . .*”

Rabbi Jochánán szavainak értelme: A cadik halála kiengeszteli nemzedékének bűneit; de maga a cadik lelkének üdvössége is emelkedik, ha hátrahagyottjai, kortársai éppen az ő halálán megindulva javítják és tökéletesítik életük utját. Így vezetnek őket jó cselekedeteikkel az elköltözöttet az Éden kertje felé. Ám hogyha nem hat lelkükre javítóan a cadik halála, nem érte el a célját, nem bír engesztelődéssel értük, sőt

öt magát is, a Géhinom felé vezető útra terelik... Ezért sírt Rabbi Jochanán ben Zakkai, szólván tanítványaihoz: „és nem tudhatom, melyik útra fognak engem vezetni” — *ők* a hátrahagyottak...

És talán erre gondolt szent mesterünk, Rabbi Jehuda is, mondván halála előtt: *gyermekeimre van szükségem...*” A lelkem emelkedéséhez szükségem van gyermekeimre, hogy megtisztult szívvel járjanak a szent nyáj ősi nyomaiban, hogy ne legyen magzataim között kivetendő, hogy teljes legyen ágyam és nyugovásom tiszteletes...

Ezért oly nagyon kedves a Szent előtt, áldott legyen, ha az ember vezeti a gyermekeit a Tóra és Istenfélelem útján, hogy atyáik nyomdokaiba lépjenek atyjuk halála után is. Mert a Teremtő jót akar tenni teremtményeivel. És ha, Isten óvjon, a gyermekek nem követik atyjuk tanítását, akkor, Isten óvjon, nemcsak ők maguk kárhoznak, hanem szülőiket is a kárhozatba sodorják. Míg a jócselekedetek tisztító tüzet jelentenek az élők és az elköltözöttek lelkének egyaránt... Ezért mondotta a Szent, áldott legyen: „Mert kedvelem őt, tudván, hogy meghagyja gyermekeinek...” Habár békében nyugovó ősatyánk, Ábrahám, maga teljesítette tökéletesen az Urnak minden parancsát, mégis, ha nem tudta volna gyermekeit is az ő útjára irányítani, nem lett volna üdvössége teljes. Ezért ez a legfőbb, amiért szeretem őt, hogy meghagyja az ő fiainak és az ő házanépének ő utána, hogy járjanak az Örökkévaló útján...

Ha pedig a cédrusokba esett a félelem lángra és remegés szállott a fejükre az Itélet nagy és félelmetes napjának közeledtével, — mit tehet a fal mohája, mint én? — Hogyan emelhetem fel a fejemet, mikor eljő az én elhivatásom órája, mivel léphetnék a Mindenható Isten elé, midőn számadásra szólít? — Hiszen lábam talpától fejem tetejéig nincs rajtam épesség, nincs cselekedet velem, mely távol tarthatná tőlem a fellobbanó haragot és büntetést, ha csak nem jó védelmemre gyermekeimnek érdeme, akiket az istenfélelem és a Tóra térdein neveltem, csak ők vezethetnek és vihetnek engem, hogy tisztán kerüljek ki az itéletből... De tudhatom-e bizton, melyik útra vezetnek majd ők engem?...

Ezért gyűljetek össze és hallgassátok gyermekeim mind. Tépjétek meg a sziveteket és ne a ruhátokat. Könyörüljétek rajtam és lelkemen Mert hogyan megyek föl égi atyámhoz, hogy számot adjak és igazoljam cselekedeteimet, ha nem annak az érdemében, hogy meghagyom gyermekeimnek utánam, hogy megőrizzék és teljesítsék a Tóra minden parancsát?...

Ime így szól a „Sévet muszár” könyve 39. fejezetében: „Ha a fiú csak az apja kedvéért teljesíti is a Tóra szavát, akkor is üdvös. Mert a fiú az apa térdének támasza. Annál inkább, ha atyja meghagyja neki, hogy imádságot és jó-

tékonyságot gyakoroljon érte halála után, minél nagyobb mértékben teljesíti ezt, annál nagyobb üdvösséget szerez elhalt atyjának és teljesíti valójában a parancsot: „Tiszteld atyádat és anyádat”... A hét gyásznapon pedig és az első harminc napon, midőn az Itélet mérték-zsinórja ki van feszítve a halott lelke felett, az imádság és a jótékonyság ereje irgalomra fordítja a Legfelsőbb Akaratot és menedéket ad a szenvedések elöl... Épp ezért, miként az apa könyörül a gyermekein, úgy könyörüljön a fiú az apja és az anyja lelkén, hogy igazi jót tegyen velük”...

És így van megírva a Zóhár szent könyvében „Bechukotháj” szakaszában: „Tiszteld atyádat és anyádat — azt hihetnéd, földi örömmel csupán és ha meghaltak, fel vagy mentve a tiszteletük alól. Ellenkezőleg. Haláluk után még jobban vagy köteleles tisztelni őket. Mert ha a gyermek a botlás útjára téved, bánatot és fájdalmat szerez apjának az Örökkévalóság világában és ha az egyenesség útját követi, tiszteletet szerez szülőjének a földi világon az emberek előtt és tiszteletet a felső világban a Szent előtt, áldott legyen, és a Legfelső megkönyörül rajta és föl emeli dicsfényének trónusára”...

Én is szólok ezért: „*gyermekeimre van szükségem*”. — Jertek, térjünk vissza Istenhez, tanulni és tanítani, megőrizni és cselekedni, amint oktattalak benneteket. Fogadjátok meg a mai naptól fogva, hogy fokozni fogjátok erőteteket mindegyitek a maga elért foka szerint, hogy megerősítsétek majdan a roskadó térdeket. Mert „mivel egyengetheti az ifjú az útját (apjának)? azzal, hogy megőrzi Igéidet”. Ha megőrzi cselekedetekkel. És így mehetek majd a Király elé, akié a törvény és az itélet, a jog és az igazság...

És most, hogy általánosságban beszéltem, hadd szóljak mindegyitekhez külön-külön...

— — — — —
És bizonyos vagyok benne, hogy mind ennek érdemében megáld az Örökkévaló hosszú élettel és eléritek, hogy fölneveljétek gyermekeiteket, Isten óvja és őrizze őket, örömben és emelkedettségben, akaratotok szerint, Mózes és Izrael törvényeiben...

— — — — —
Különösen figyelj Izrael három mulasztására: *Cicith*, *tefilin* és *sabbath* óvására. Ha ezeket megőrzöd törvényeik szerint, hármassal fonallá válik, mely nem szakad el egyhamar és visszatérsz az Örökkévalóhoz egész szíveddel, egész lelkeddel...

— — — — —
A sírhantomat kerítsétek be kövekkel, mint szokás itt Jeruzsálem szent városában, följe pedig fektessetek egyszerű sírkövet minden dicsérő szöveg nélkül, *csak a nevem és szüleim neve legyen rajta*...

— — — — —

Nincs már erőm tovább írni... Ezért befejezem hármas áldással, egyenként és mindnyájatoknak.

Mindegyikteknek külön-külön szóljon ma az áldás:

Aldjon meg az Ur és őrizzen meg, ragyogtassa az Ur az ő arcát feléd és kegyeljen téged és szerezzen neked békét...

Jeruzsálem szent városában
a „Dicsőség“ esztendejében.

Könnyekkel író atyátok Móse,
fia Leának és fia atyámnak, tanítómnak és mesteremnek, Chajim David Kleinnak.

Minkovszky: Temetőben

Im Friedhof

Raab Mihály:

MEGTALALOM-E...???

A sporttérről örömhangoztat a szél...
Én betegség-bilincsben bajlódom...
Az élet nekem mindig, mindig csak ígér;
Az élet nekem sokkal adósom...

Ablakon keresztül szobámból kinézek.
Az ég borult. Épp csak ezt láthatom.
Sportpálya felől a győzelmű ének
lemondás hidegét kergeti hátamon...

Az élet elmegy... Am én utána megyek,
hiszen az adósom!
Majd a túlvilágon, ott, ha megtalálom,
megfizeti jussom.

KREDENS-KOMLÓS ALADÁR: KÜLÖNVÉLEMÉNY A NÉVMAGYAROSÍTÁSRÓL

1.

gyötrelmes és szégyenletes tragikomédiát, amit a modern magyar zsidó a neve miatt elszenved, még nem írta meg senki. Hadd vágjak végig magamon is az önleplezés ostorával:

Az olasz hadikórházban felvették a beteg foglyok nacionálóját.

— Neve? — kérdezte az olasz medikus.
Megmondtam a nevem.

— Apja neve?

— Ede — feleltem.

— Komlós Ede?

Elpirultam és dadogva feleltem:

— Névmagyarosítás... ez szokás minálunk.

— Nem... Kredens Ede...

— Hogyan? Az apját másképp hívják? Hogy lehet az?

Meséljem el ennek az olasz diáknak, milyen volt egy magyar gyerekkor a koalíció győzelmének esztendejében?... Mikor megmámorosodva a sovinizmustól, hétköznapi is nemzetiszínű szalagot hordtunk gomblyukunkban, tizpercekben a Kossuth-nótát énekeltük és egy „lyukasórán“, rövidnadrágos kisdíákok, akik voltunk, kivonultunk megkoszoruzni

a piacon álló honvédelemet. A hatalmas erőt, amellyel a fellelkesült magyarság mágnese igazságtalan gyűlölködésekről még alig sejtő gyerekszívünket magához ragadta... egy időre szinte közömbössé tette a gyengülő vonzású zsidóság iránt... a sok sirást és könyörgést, míg apám végül beleegyezett, hogy megváltoztassam a nevem?... Zavartan hebegtem:

— Érdekes... feltűnt nekem — felelte a medikus —, mily sokuknak más a neve, mint az apjuknak...

Ha jobban utánanéztünk a dolognak, rájön, hogy mind zsidók voltunk, akiknél a különös tüneményt tapasztalta...

Azóta megszüntették a névmagyarosítás szabadságát. S én azóta, látva, hogy nekem is csak azért van most magyar nevem, mert én jó-szerencsével elcsíptem a pillanatot, mikor a

kapu még nyitva volt, tudva, hogy ma már nem kapnék engedélyt hozzá, átlátva tehát, hogy a közösség, amely egykor megadta, ma már a lelkében voltaképp visszavonta az új nevem viseléséhez szükséges beleegyezését: úgy érzem, mintha illetéktelenül hordanám, mintha loptam volna a nevemet.

Persze ma is vannak zsidók, akik halálos erőfeszítéssel törnek magukat a magyar név után. Olvastam egy budapesti ékszerészről, aki nem kapott engedélyt neve megváltoztatására s aki erre drága pénzért örökbe fogadtatta magát egy bérkocsissal, csak hogy mégis levethesse magáról apjától örökölt nevének égető sárgafoltját. S ha zsidó képviselőkről olvasok, akik magukra hagyva még mindig vívják jószándékú megújuló ostromukat a névmagyarosítás tilalma ellen, e különös sérelem ellen, amely éppoly sajnálatos zsidó sérelem, de még sokkal kevésbé talál megértésre nem-zsidó fülekben, mint a numerus clausus igazságtalansága, azt kérdezem magamban: érzi-e ma még szükségét más valaki is e harcnak, mint néhány jóhiszemű lélek, aminő a kérdéses ékszerkereskedő lehet?

Ne higgye senki, hogy a névcserének nincs semmi jelentősége. Végre is az ember nem holmi felületes jelnek tartja a nevét, mely csak arra szolgál, hogy az adóhivatal számontarthatja őt: valóságos testünk egy részének érezzük a nevünket és eleven szimbolumnak, amely a családukkal való szerves kapcsolatunkat jelképezi. Ha egy népközösség tagjai egyszerre csak tömegesen és mohón kezdik eldobálni a nevüket, ez biztos tünete annak, hogy ebben a közösségben megkezdődött a felbomlás.

A zsidók, mint alexandriai Philo és Josephus Flavius példája mutatja, már évezredekkel ezelőtt is szívesen kölcsönöztek neveket az uralkodó néptől, amelynek körében éltek. De az alexandriai zsidóság, amelytől Philo és Flavius származott, el is vészett a zsidóság számára s a *Talmud* többször felemeli szavát a névváltoztatás ellen: „Annak érdeméért szabadultunk ki az egyiptomi szolgaságból, hogy megőriztük ott nevünket, nyelvünket, ruhánkat.” Miért szokták az emberek megváltoztatni a nevüket? Többféle okból. A névmagyarosítás egykori járványa ide-

jén a teljes elmagyarosodás indítéka volt az uralkodó. Ma már senkisésem hiszi, hogy a magyar név szükséges kelléke a hazafiságnak. Nem vonom kétségbe, hogy annakidején a magyar nemzetbe való beolvadás hátsógondolat-nélküli lelkes szándéka hajtott legtöbbünket. Azért mégis feltűnő kissé, hogy ez a lelkesedés első-sorban a zsidókat ragadta el, *Szcitovszky Béla, Klebelsberg Kunó, Windischgrätz, Odescalchi, Zadravetz, Zsilinszky Endre, Wolf Károly, sőt Csernoch János, Prohászka Ottokár, sőt Madách Imre, Babits, sőt Lechner Ödön*, a magyar építőstílus megteremtője büszkén ragaszkodtak örökölt nevükhöz és mégsem kételkedhet senki őszinte hazafiságukban. Nem akarok messzebb-

Minkovszky: Visszaemlékezés

Erinnerung

menő következtetést levonni ebből, mint amennyit igazság szerint szabad. Annyit azonban bizonyára meg lehet állapítanunk, hogy az a könnyed készség, amellyel nevünktől el tudtunk szakadni, a származásunk, a családi és népi kapcsolataink semmibevevésére vallott. Később talán sokunkban megszólalt a vér szava, amely elől előbb befogtuk fülünket: de bizonyos, hogy a nevünk megmagyarosítása idején még mind süketen és érzéstelenül siettünk terhes vagy közömbös multunktól tova. Ma, évtizedek múltán, „mérleget csinálva”, felvethető a kérdés, vajjon Löw Immanuel, vagy Pollák Illés névvel nem lehet-e éppoly szeretettel szolgálni a magyar művelődést, mint hatóságilag engedélyezett új magyar névvel?

De míg az elmult névmagyarosító divot idején még inkább a magyarságba olvadás lel-

kes szándéka vezette a nevükön változtatni akarókat, ma inkább a zsidóság soraiból való eltűnés vágya a mozgató erő. Az olyan nevek, mint: Schwarz, Schlesinger, Schossberger, Kohn, komikus színezetűek, mondják egyes zsidó barátaim. Valóban így volna? Vajjon mitől válik egy név komikussá vagy előkelővé? Fiatal írók, akik felfedezik, hogy minden név egy bizonyos határozott karakterű ember képét idézi képzeletünk elé, néha szeretnek azzal szórakozni. hová felvetnek különböző vezeték- és keresztnéveket és megpróbálják megállapítani, milyen ember lehet mögöttük. „Milyen ember Hudlacsek?” — kérdi az egyik. Ez könnyű kérdés s már mindenki mosolyog Hudlacseken. A regény- és drámaíró valóban nem lehet elég ügyes a nevek megválasztásában. A névvel meghatározza hősenek társadalmi helyét s felidézi a környezetet, amelyben figurája él. Ha megállok az uccán egy-egy új magyar színdarab plakátja előtt, a személyek névsoráról leolvasom a mű levegőjét. Nem mintha valami titokzatos metafizikai összefüggés volna a név és viselője között. Csak szociológiai összefüggés van. Azt jelenti ez, hogy Hudlacsek nem szükségszerűen, neve legyőzhetetlen fátumából komikus ember (Csehországban például nem az); Magyarországon azonban annak tartják. A nevek rangját tehát viselőinek rangja szabja meg. Andris durva név, mert parasztok viselik; Annunciata előkelő, mert főhercegnőket neveznek vele. Abból, hogy egy nemzet körén belül mely nevek csengenek komikusan, melyek komolyan, szépen, előkelően: hiánytalanul meg lehet állapítani e nemzet összes faji és osztályelőítéleteit. Nos, ha semmi más adatunk nem volna a magyar közszellemről, csak az az egy, hogy Magyarországon egy időben groteszk és csúf csengésűvé vált az ősi jeruzsálemi templom papi családjának neve, úgyhogy e familia ivadékaik sietve eldobálták évezredes bibliai nevüket: ebből az egy adatról ki lehetne olvasnunk, hogy a magyar közszellem általában alacsonyrendű lénynek tekintette a zsidót s a zsidók maguk elvesztették önérzetük ellenálló erejét a feljük áramló megvetéssel szemben. Holott még a „ne hagyd magad” Schlesinger-család évszázados történetéről is épp mostanában közöl tanulmányt egy külföldi zsidó folyóirat.

Egy orthodox ügyvéddel beszéltem a minap, aki szintén megmagyarosította a nevét, noha, mint mondja, soha egy pillanatra sem idegenedett el a zsidóságtól s azt sem hitte, hogy hazafias kötelessége megváltoztatnia a nevet. Miért tette hát? Hogy surlódásnélkülibbé, kényelmesebbé tegye a mozgását — mondta —; közben azonban mindig önérzetes zsidó maradt, — fűzte hozzá. Bizonyára sajnálatos ez a nagy kényelemszeretet. De meg kell vallanom, nem ébreszti bennem azt az erkölcsi utálatot, mint azoknak

az érvelése, akik, feladva a küzdelmet a megvetés-áramlat ellen, már maguk is komikusnak vallják a zsidó nevet. Mert az orthodox ügyvéd, akiről beszélek, csak látszólag hódolt be a közszellemnek, igazában nyitvatartott szemmel örködik önérzetének sértetlenségén. A másik — sajnos, jóval nagyobb — csoport azonban megadta magát s még aránylag jól is érezné magát, miközben származásának méltósága összeomlott és tulajdon alacsonyrendűségének érzése észrevétlenül, tehát lokalizálatlanul terjed a lelkében.

3.

Aki eldobja öröklött nevét, azt árulja el ezzel, hogy a saját fajához tartozás jelképe helyett szivesebben hordja egy másik fajhoz tartozás jelképét. Az első — többnyire öntudatlan — lépést teszi a fajából való dezertálás felé. Neve segítségével — talán öntudatlan, de nem kevésbé káros parvenüségéből — a megbecsültebb, „előkelőbb” nép közé kíván jutni. Egy élő szervet érzéketlenül félredob s gyárilag készített mű-szervvel pótolja azt. Ne hivatkozzék senki arra, hogy a legtöbb magyar zsidónak a neve még csak nem is zsidó, hanem II. Józseftől őseinkre erőszakolt német név. Mi ezzel a ténynyel csak későn ismerkedünk meg, akkor, mikor gyermeki öntudatunk ezt a mindössze másfélszázados német nevet mint a családjunk életével, tehát saját eredetünkkel egyidős, az idők mélyéből jövő nevet fogadta már magába.

Most e cikk fölé írom az egykori, a magyarosítás előtti nevemet: Kredens Aladár... Előtem áll a név, amit oly rég, oly rég írtam le... különös kedves öröm tölt el egyszerre, ahogy szemem erre a névre tapad, amely oly ismerős nekem... a gyerekkoromból... Mintha azzá a kisfiúvá válnék újra, aki még csak hírből ha ismeri az antiszemitizmust, álmában sem gondol a családjától való eltávolodás lehetőségére s gyerekes élvezettel firkálja minden papírosra a nevét...

EGY TELAVIVI GYERMEK KIOKTATTA BIALIKOT ÉS RAWNITZKIT. A Jüdische Rundschau közli az alábbi kedves esetet Telavivból: Bialik a nagy héber költő s barátja, Rawnitzki a kiváló zsidó tudós a „Merkaz-balé Melacha“ úton sétált. Az utcán apró gyermekek hancuroznak s zamatos héber nyelven veszekednek. „Vajjon a héber szó e gyermekek anyanyelve, vagy pedig csak beljük mesterkelt csacsogás?” — kérdezi Bialik. „Erről mindjárt meggyőződhetünk — mondja Rawnitzki — meghúzzuk az egyik nebuló fülét s akkor majd hallani fogjuk, vajjon „Mamme“ vagy pedig „Imná“-t fog-e kiáltani.” „Jól van“ mondotta Bialik és odalépve az egyik gyerekhez, gyengéden reáütött. A kicsike erre mérgesen reákiált a támadóra: „Chamór, lámá átá makké óti?“ (Szamár, miért ütsz engem?). A költő és tudós megszeppenítve kerekét oldott.

HÁZASSÁGKÖZVETÍTÉS VAGY SZERELMI HÁZASSÁG?

Ez a probléma sokat foglalkoztatja mostanában különösen a német zsidó sajtót. A hamburgi *Fremdenblatt*-ban a breslauer Paula Ollendorf, akit a porosz népjóléti miniszter nem rég tüntetett ki szociális működéséért, érdekes vezércikkben kifejti, hogy a kérdés ilyen formában sem nem logikus, sem nem időszerű. Mert mikor és hol kezdődik a szerelem, amely házassághoz vezet? És mikor és hol kezdődik a „közvetítés”, amely szerelemhez vezet? Vajjon a szerelmi házasság az első megpillantásnál dönt-e el és nem előzte-e meg gyakran közöny, sőt ellenszenv? És általában tisztában vagyunk-e már a szerelem problémájával? Mi a lényege? Radioaktivitás, mágnesség, hullámmozgás, akarat? És a „közvetítés” fogalma helyesen áll-e előttünk? Ennek lehet-e nevezni mindig a harmadik által való első megismerkedést? Vajjon Izsák és Rebekka nem eszményi házasságot kötöttek-e? A Biblia egyszerűen elmondja, hogy Izsák feleségül vette Rebekkát és szerette őt. S elmondja az előzményeket is, amint Ábrahám elküldötte a kedves, szeretetreméltó „közvetítőt” Eleázárt, hogy feleséget hozzon fiának, Izsáknak.

Kétségtelen, hogy szerelmi házasság mindig volt és mindig lesz. De ennek is sokszor utját egyengeti a közvetítés, amely sokszerűségével az egymásratalálás legősibb formái közé tartozik. Mikor a „Jüdischer Frauenbund” müncheni nagygyűlésén az egyik tag a házasság-közvetítés ujságközlési formája ellen nyújtott be javaslatot, az egész elnökség és a nagygyűlés a javaslat ellen fordult. És az elnöknő kifejtette: ha divattá vált, hogy örvendetes hírül adjuk az ujságokban, hogy gyermekük született, miért ne lehetne a nyilvánosságunk elmondani azt is, hogy gyermekünk felnőtt s követni akarja a körpályát, melyet szüleik is megtettek az életben, föltéve, hogy ugyanezt az életcélt várja valahol az is, aki neki rendeltetett?

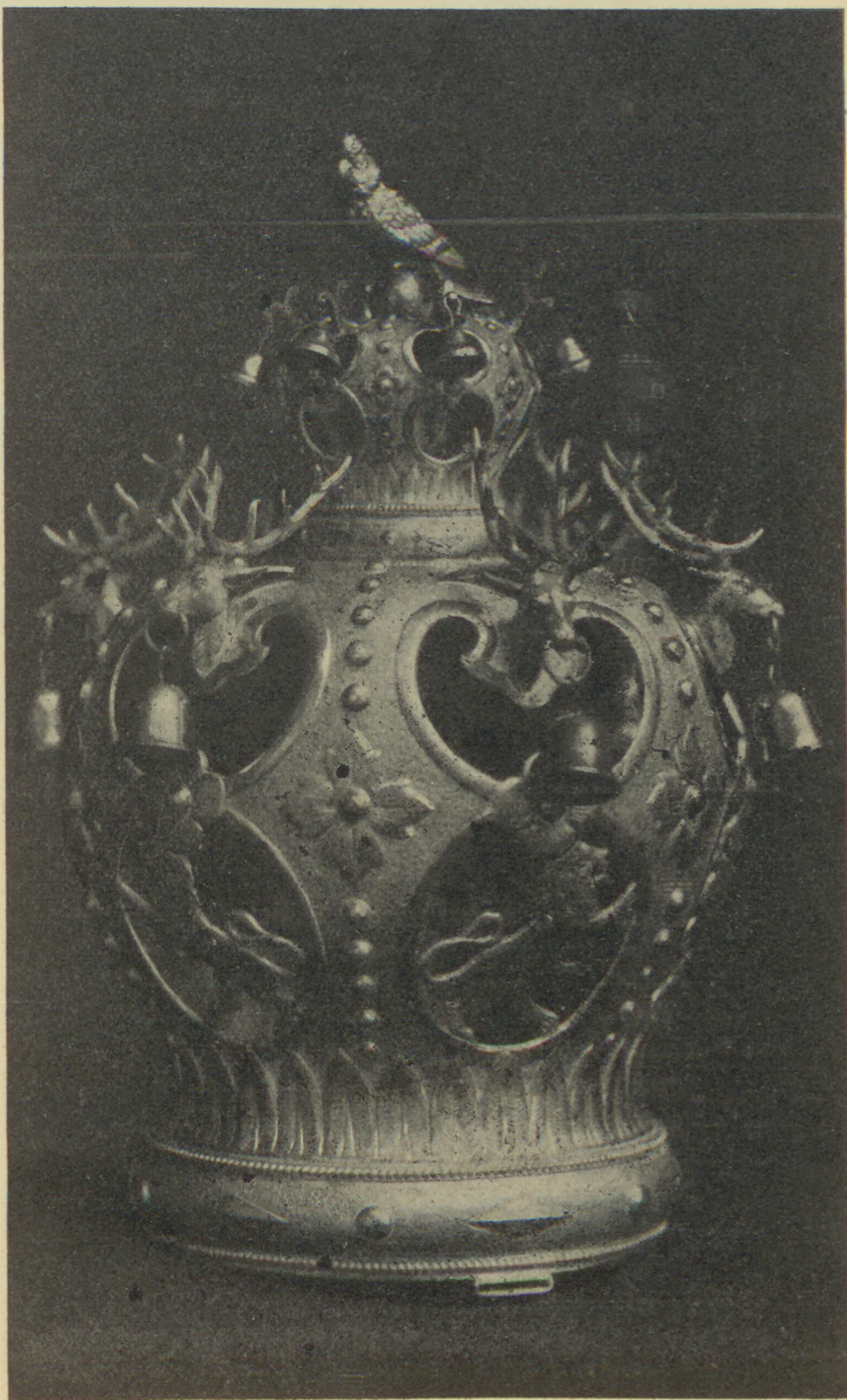
A gyűlés igazat adott az elnöknőnek.

A házasságközvetítés személyes formája, amely az egyének és viszonyok ismeretén alapul, nemcsak a zsidóságban, hanem a külvilágban és a legmagasabb körökben otthonos volt mindig. És etikai szempontból sem kifogásolható, föltéve, hogy nem az anyagi szempont mérvadó, hanem egyéb személyi körülmények mérlegelése. A „sadchen” lemosolygott fogalom lett, de tagadhatatlan, hogy az egész középkorban eredménnyel működött ez az „intézmény” és a zsidó házasságok évszázadokon át boldogok voltak. A boldogtalan házasság problémája zsidóknál és nem zsidóknál egyaránt „modern” jelenség. Kik voltak a közvetítők? Gyakran rokonok, barátok, ismerősök, erkölcsileg magas fokon álló férfiak, rabbik, vándor tudósok, taní-

tók stb. De „hivatásosak” is becsületben állottak, ha tudták róluk, hogy becsületesen végzik feladatukat.

Sőt azt lehet mondani, hogy a sok *vegyes házasság*, amely a zsidóságból szedi áldozatait, igen gyakran annak az eredménye, hogy nem vált lehetségessé a tiszta zsidó házasság.

A nagy zsidó hitközségeknek *ifjúsági otthonokat, köröket* kell alapítaniok, nem csak a zsidó művelődés és zsidó érzés mélyítésére, hanem azért is, hogy alkalmat adjon az ifjúságnak ismerkedésre, egymásratalálásra, amelyből mintegy közvetítetten szerelmi házasság fakadhat. A zsidóság egyik legéletbevágóbb kérdése ez. A zsidó ifjúság nevelésének és továbbplántálásának és egyben a zsidóság fennmaradásának kérdése.

Az érdekes Tórákorona, amelyet Gábor Vilmos budapesti ékszerész a nagyváradi zsinagógának ajándékozott. Motivumai az ismert héber példázatból: *Légy könnyű mint a sas, futó mint a szarvas és erős mint az oroszlán, égi atyád akaratának teljesítésében. Köröskörül a főpapi csengők.*

MARGITTAI LÁSZLO: KAMÉLEON

I.

Már reggel volt. A komor, mállott vakolatú bérház ragyásarcú falaira aranyárgán tűzött a nap. A lehuzott függönyü ablakok üvegjein derüs kedvvel táncoltak végig a sugarak. A háromemeletes ház nagy udvara álmosan bóbiskolt még; ölében lomha lustasággal gunnyasztott a reggeli csönd.

Minkovszky: A beteg gyermek

Der kleine Kranke

De egyszerre csak kivágódott az egyik ajtó, a küszöbön megjelent egy sápadt, borzashajú férfi alakja. Álmos tekintetű, mélyen aláárkolt vonású arcára dult kíváncsiság izgalmai rajzolódtak rá.

Körülnézett a nagy udvaron és ideges türelmetlenséggel leste, vajjon nem nyilik-e ki valamelyik ajtó.

De a kora reggel nagy nyugalomban nem moccant meg senki sem.

Ekkor Kaszás — így hívták ezt a férfit, akinek a harmadik uccában egy órásüzlete volt, mely azonban már hónapok óta lezárt redőnyvel bámult a járókelőkre — visszatért a lakásába.

— Még mindenki alszik — szólt a feleségéhez, aki éppen befejezte öltözködését és az ágyakat kezdte rendbehozni.

— Ugy?... Még alszanak?... Akkor itt senki sem tud még semmi bizonyosat sem.

— Azt hiszem: megbuktak. Tegnap este már mindenki erről suttozott a városban.

— Ó, bárcsak eltakarodnának már!...

— Tudod mit? Lemegyek az uccára. Talán ott hallok valamit.

A férfi be sem várta az asszony válaszát, sietve az ajtó felé indult.

Szeretett volna már valami bizonyosat tudni. A fél éjjelt átbeszélgette a feleségével. Mindketten azon rágódtak, hogy megszabadul-e végre a város a ránehezülő rettentő lidércnyomástól.

Az utóbbi napokban már a legfantasztikusabb híresztelések kószáltak a városban szerte-szét; mindenki tudott valami titokzatos „jóhír“-t.

Előző este már mosolyra nyíltak a szájak, de a zsarnokok felemelték kemény öklüket, hogy meghosszabbítsák a borzongások óráit és utoljára, még egyszer, rémületet parancsoljanak az arcokra.

Amikor a Kaszás a folyosóra ért, már többen ácsorogtak ott.

Valaki fellármázta a házat a nagy szenzációval, a hír aztán ajtóról-ajtóra szaladt, megtöltve a lakásokat vidám reménységek szivárványos káprázataival.

— No mit szól ehhez, Kaszás úr? — lihegték feléje. — Már tudja, ügye?

— Megbukott a diktatura? — vágta ki izgatottan Kaszás a kérdést.

Éppen felelni akartak neki, de ekkor feléjük tartott Langenstein elvtárs, a rettegett „főbizi“, aki az elmúlt hetekben néhányszor keményen megleckéztette a házbeli „burzsuj“-okat. Ellenforradalmárokat szimatolt közöttük, akik titkos összeesküvéseket szőnek és alattomos terveken törnek a fejüket.

Kaszásnak is megmondotta akkor a véleményét:

— Vigyázzon: a fejével játszik... Egy szavamba kerül és...

Itt elhallgatott, de lesujtóan, sokat sejtetően végignézett Kaszáson és a feleségén.

Azok dermedt rémülettel fogadták a szavait. Az ajkuk megremegett, a válluk megrogygánt és szemük elé kísérteties rémek képei rajzóldtak.

— No, mit szólnak hozzá?!... Megbukott a diktatura!... — mondotta most Langenstein diadalmasan, napoleoni pózban.

A körülötte állók nem értették, hogy mit akar. Az óvatosabbak kissé hátrahúzódtak és kérdően néztek egymásra.

Hogy senki sem válaszolt neki, Kaszáshoz fordult:

— Kun Béláék megszöktek. Mondhatom: gyáva fráterek a maga igen tisztelt hitsorsosai. Most persze meglógtak...

Gúnyosan, fölényeskedően nézett végig Kaszáson, aztán elfordult tőle.

II.

Multak a hetek: új indulatok kavargtak a városban.

Megduzzadtak a gyűlölet áradatai s szélesre nyílt szájak részeg jelszavakat lóditottak a világba.

Langenstein is velük bömbölt. Ott nyargalt az első sorban. A szeme szikrázott a gyűlölettől. Arcát pirosra festette az elragadtatás és a meggyőződés heve.

Senki sem kételkedett benne. De hát hogy is lehetett volna? Amit tett, a meggyőződés ellenére tette, hogy azért, hogy elpalástolhassa igazi érzelmeit.

Most rettenetesen elfoglalt emberré vált. — Egész nap lótot-futott. Egyesületeket látogatott, gyűléseket keresett fel.

Minden alkalmat megragadott arra, hogy az új eszméknek híveket toborozzon. Aztán a multak árnyai is sokat kísértettek körülötte. Azokat is el kellett hessegetni. Egy kis alibit is kellett bizonyítani.

A foglalkozását teljesen elhanyagolta.

De miért is ne? Pénze annyi volt, mint a szemét. Kapott innen is, onnan is...

Csak úgy szórta a bankjegyeket. Ahogy jöttek, úgy mentek...

Nem tartotta számon őket.

... De aztán multak az idők... egyre multak... a gyűlölet parázsai halványulni kezdtek... a mámor kezdett már elszállni az agyaktól...

Langenstein nem akart erről tudomást venni. Ő csak lótot-futott, a mellét ütötte és ha zsidót látott, elfordult.

Nem tudott rájuk nézni.

Nem tehetett róla, de... de... de...

Egyszer a lépcsőházban szembetalálkozott azzal a Kaszás-Kohn nevezetűvel. Az udvar felől alig szűrődött be valami világosság; barnás-fekete homály terjengett szét, a fordulónál nagyon vigyázni kellett.

Véletlenül egymásnak mentek.

— Hé!... nem tud vigyázni?! — ordította Langenstein.

— Legyen nyugodt, ha tudtam volna, kikerültem volna — felelte Kaszás nyugodt hangon.

Minkovszky: Család

Familie

— Mit? ... Hogy még maga kikerült volna? Aljas kommunista, ilyen mer nekem mondani? Megtanítom magát!...

III.

Aztán mindennek vége szakadt.

Langenstein hiába járta már a várost, senki sem törődött vele.

Egy fáradt gesztussal mindenütt elintézték.

Ha fenyegetőzött, megvetően végignézték rajta; ha könyörgött, megvonogatták a vállukat.

Pedig kellett volna a pénz.

De nem volt semmi sem.

A régi elfogyott, ujat pedig nem tudott keresni.

A nyomor, a nélkülözés rémei kóvályogtak körülötte.

És nem volt semmi reménysége sem...
Semmi...

Csak egy zsebóra a kopott, keshedtszélű mellényének foszladozó bélésébe bugyolálva.

Egy ócska zsebóra; ezüstből, de azért a zálogházban nem adtak érte semmit.

Hol lehetne valamit kapni érte? — kérdezte magától segítségváróan és taláalomra benyitott az első órásüzletbe.

— Szeretném eladni ezt az órát. Ezüst... — motyogta rekedtes hangon, elfojtott izgatottsággal.

A segéd kezébe vette az ócska holmit, aztán nevetve visszaadta.

— Vágja a földhöz — tanácsolta neki.

Ahogy az ajtóhoz ért, szembetalálkozott Kaszással, aki épp akkor érkezett vissza az üzletébe.

— Mit akar? — kérdezte meglepődötten.

Langenstein elvörösödött, ötölt-hatolt; csak hebe-hurgya dadogások törtek ki a torkából.

— Egy régi órát akart ránk sózni, egy értéktelen lomot — szólt közbe a segéd.

Kaszás belebámult a borostás, sápadt arcba, a kialudt tűzű, karikás szemekbe.

— Mutassa csak azt az órát...

Langenstein odaadta.

Kaszás belenyult a tárcájába.

— Ötvenezer koronát adok érte — mondotta és be sem várva a választ, átnyujtotta a pénzt.

— De, főnök úr — szólt a segéd, mikor egyedül maradtak — hisz ez az óra nem ér két garast sem... — és csodálkozóan bámult Kaszás arcába.

— Gondolja?... Ne törődjék vele... Nekem sokat ér, nagyon sokat; többet is megadtam volna érte...

A segéd hümmögött egyet, aztán nem szólt semmit.

— Néha furcsa bogarai vannak az öregnek... — vélekedett magában és bedobta az órát egy fiók mélyébe...

PATAI JÓZSEF ÚJ KÖNYVE

A Középső Kapu **בבא מציעא** Egy kis gyermek és egy nagy könyv élete. Abel Pann címlapjával.

Ara 4.— pengő.

Patai Edith verseskönyve: „Engem is hív a Föld”. Ara 3.— pengő. Megrendelhetők a *Mult és Jövő* kiadóhivatalában.

Bekötési tábla az 1927. évfolyamhoz!

Nyolcoldalas teljes tartalomjegyzékkel

Ára 2 pengő 40 fillér és portó.

Megrendelhető a *Mult és Jövő* kiadóhivatalában

EGY

HÉBER KÖLTŐ HAGYATÉKABÓL

— Klein Sámuel versei —

Egy halott nevét akarjuk feleleveníteni, aki megérdemli, hogy a zsidóság kegyelettel őrizze meg az emlékét. Költő volt, Magyarországon héber költő. Magánéletben mint orthodox rabbi működött. 1885-ben született, 23 éves korában a sárosmegyei Sebeskellemes rabbija lett, innen 1924-ben a gálszécsi hitközséghez került, ahol 1925-ben meghalt. Vallásos körökben ország-szerte ismerték nagy talmudi és vallásbölcseleti tudásáról, de arról kevesen tudtak, hogy versírással is foglalkozott. Versei, amelyekben u van a zsidó nép sorsát éneklő meg, mégis azt a benyomást keltik, mintha egyéni fájdalommal is át volnának szöve.

(T. I.)

LEMONDÁS.

*Erőm már béna, könnyem kiszáradt,
minden vágyam hervadt, lelkem fáradt,
őszi szél fujja kialvó lángját,
vérben vergődik, fájó sebek bántják
s arcom is elbágyad.*

*Néma fatönk vagyok a zajos világban,
elhagyott madár zöld, virágos nyárban,
ahol másnak öröm, vidám tavasz támad,
nekem sajgó fájás, nekem csupa bánat
s örök hervadás van.*

*Csend van a szivemben, mint egy hideg kőben,
nincs vágy, törekvés és elapadt erőmben
nincs magasba törő büszke égberontás,
csak halott téli csend van, szomorú lemondás,
mint a temetőben.*

ÉLNI FOGOK!

*Ha ezerszer is az ágyamhoz álltok
és halálomra, a végső percre vártok,
Hogy elfuljak némán az örökcsendű estbe,
És keselyűkként csapjatok le a testre,
élni fogok! s a gyűlölet fölött
fájdalmak között is új dalba török.*

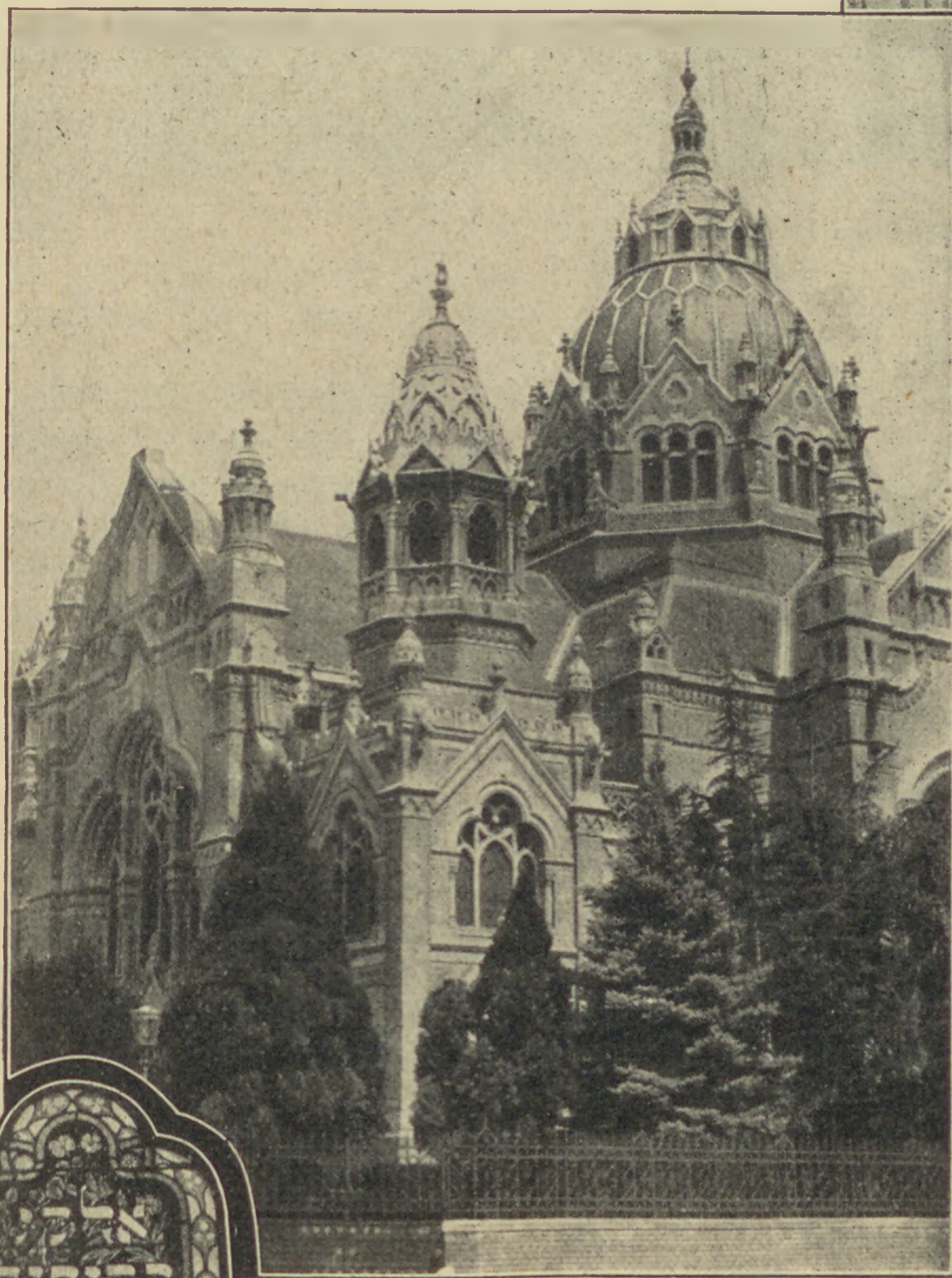
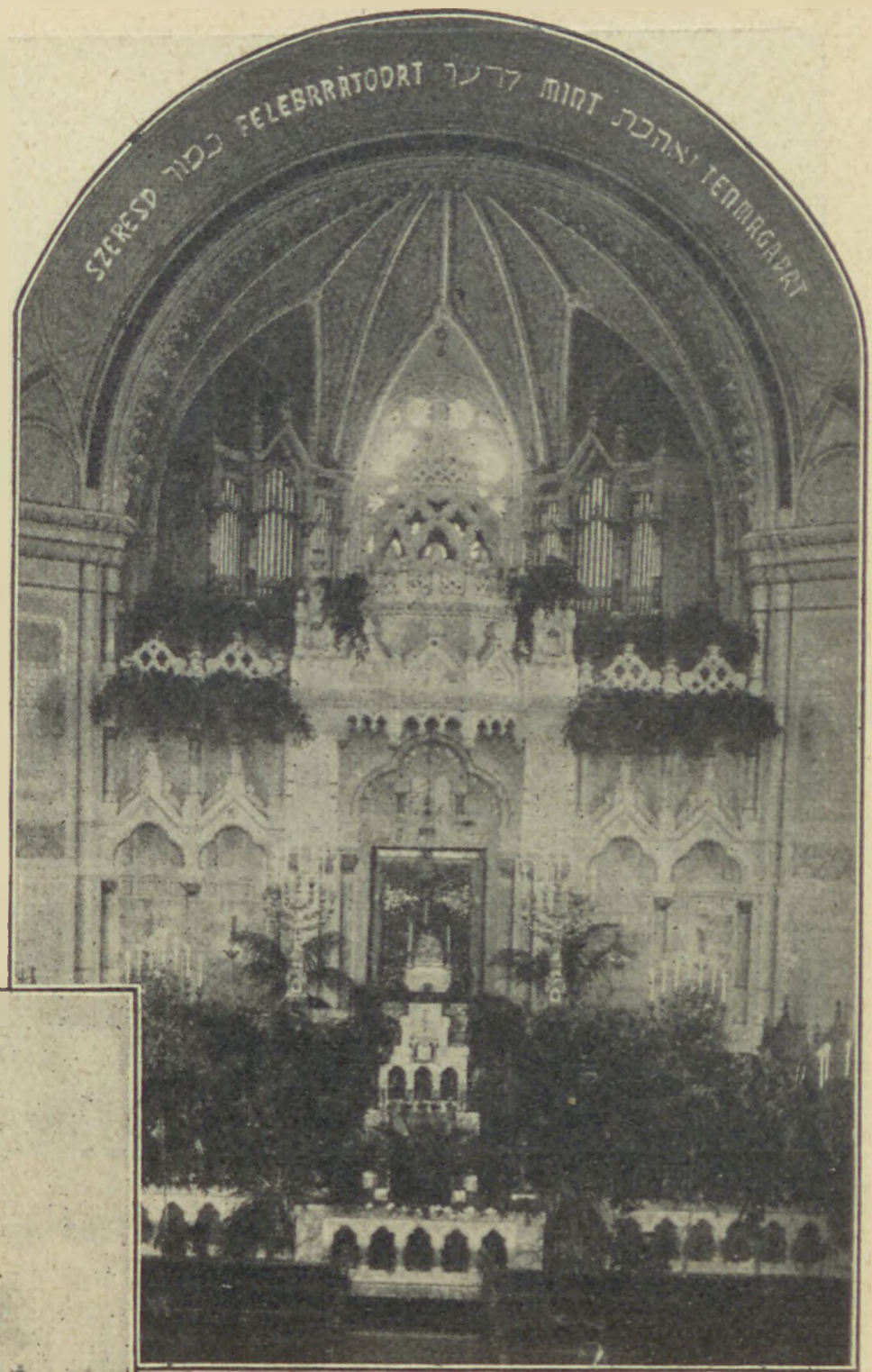
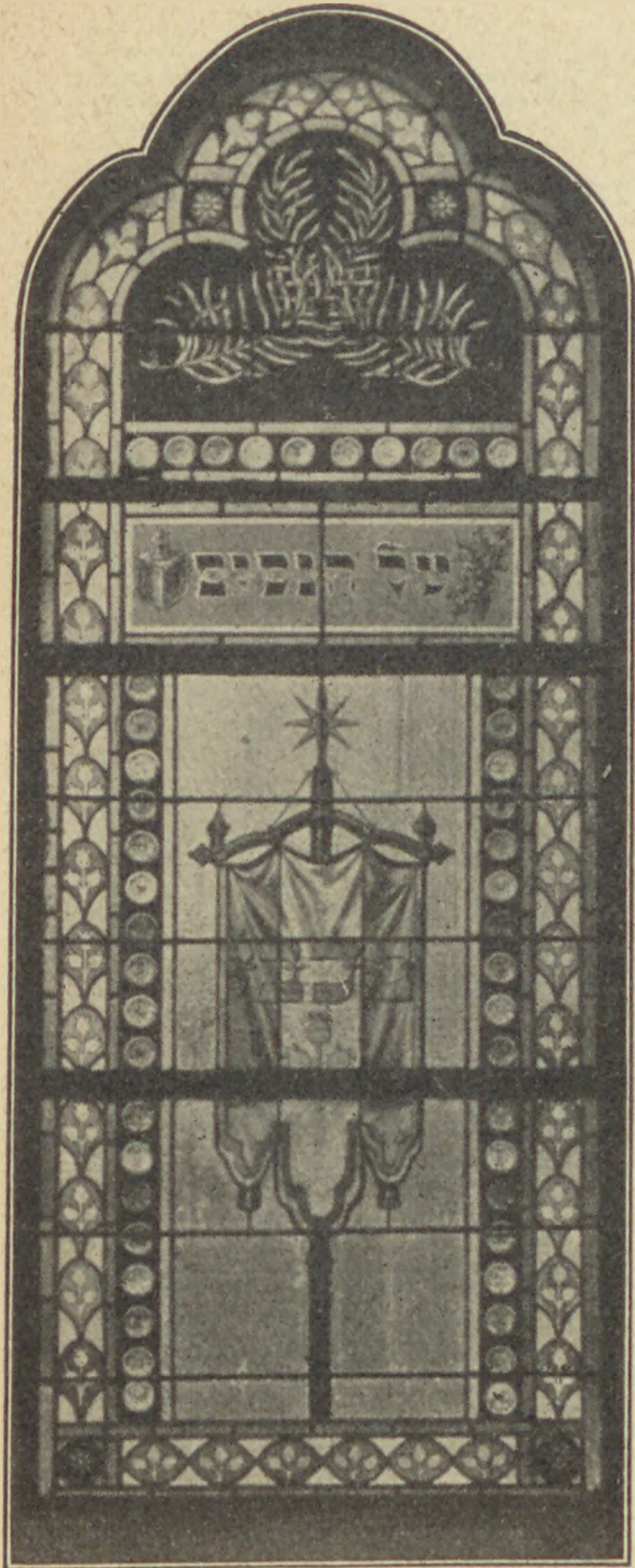
*Mit akartok tőlem? osztozkodni rajtam?
piszkos hasznót keresni a fájó jajban?
könnyekkel áztatott ágyam köré gyűltök
s a hunyó parázsnál vigadtok, örültök.
Élni fogok! lerázok földet, sarat
és örömtöknek hamar vége szakad.*

*S ha fejem fölé tornyosul már a nagy átok,
hogy életem fonalát gazul elvágjátok,
megdobáltok hazug váddal, vérrel, kővel
és kegyetlenül megbotoztok tűzveszővel,
élni fogok! dühötöktől én nem félek,
vaskalodában is élek, élek, élek!*

Héberből: Tisbi Illés.

LÖW IMMÁNUEL ÖTVENÉVES JUBILEUMA

Ötven éve annak, hogy a Gondviselés kegyeltje átvette atyjának, Löw Lipótnak örökét, a szegedi rabbiságot. Löw Immanuel fejlesztette és még nagyobbá tette ezt az örökséget. Még fényesebb ragyogást adott a történeti jelentőségű rabbiszékeknek és községének egyaránt. Löw Immanuel tudományos nevének fénye reaszugárzott a szegedi hitközségre is, amely mindenkor méltó volt nagy papjához és méltónak mutatkozott akkor is, amikor elsőnek tűzte ki a zsidó önérték zászlaját. A szegedi hitközség és Löw Immanuel slílusához tartozik, hogy kerülni akart minden hangos jubileumot és hiu „felekezeti” színjátékot. A jubiléus maga erélyesen elhárított minden ünneplést. Csak azt nem tilthatta meg, hogy a

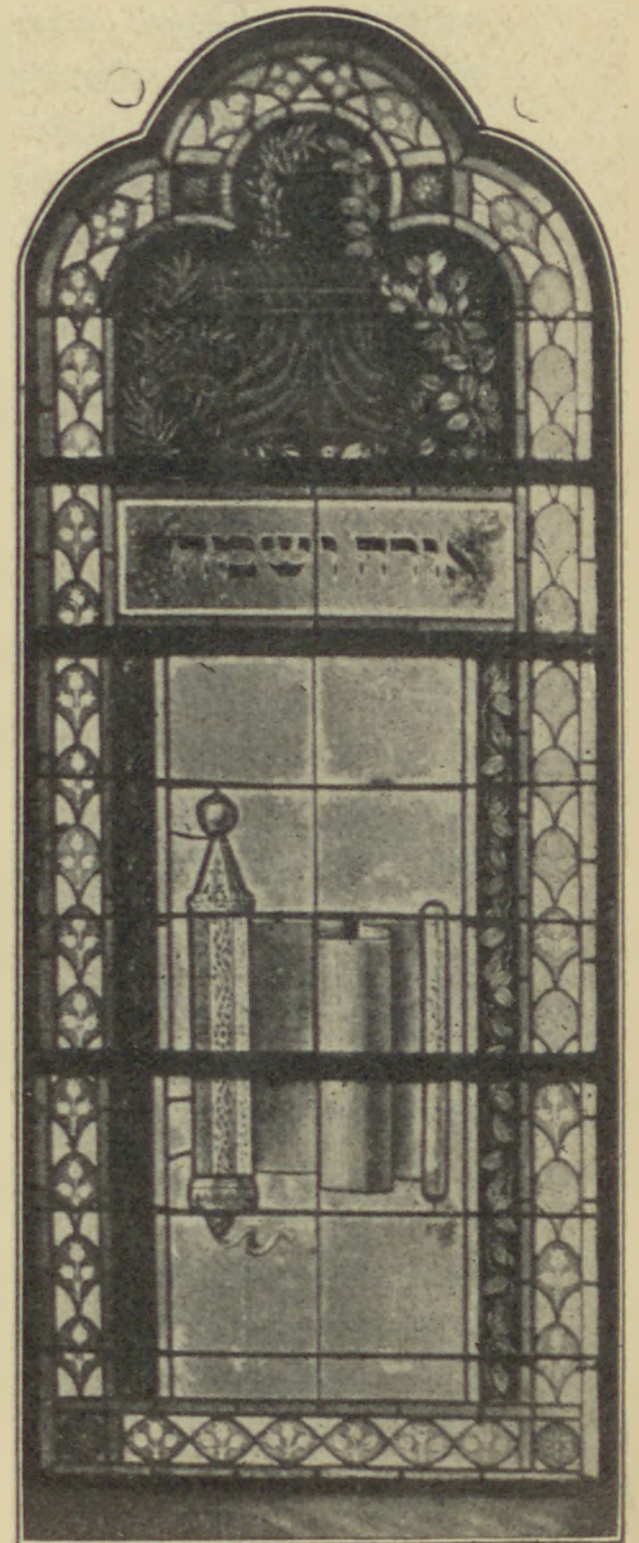

templomban, a Löw Immanuel templomában péntekesti rendes istentisztelet keretében dr. Fränkel Jenő rabbi szívből fakadó és szívhez szóló imádságot mondjon érte, a hívek pedig nagystílű elnökükkel, dr. Biedl Samuval az élükön, néma hódolattal járuljanak elébe.

A képek, melyek Dr. Fürst Aladár cikkével megjelentek a hamburgi *Isr. Familienblatt*-ban is, a következők: középen: a szegedi zsidó templom, fönt jobbra: az oltár fala, lent: festett ablak purim szimbolumával, a megillával, balra fönt: chanukai szimbolumul makkabeusi zászló, lent: sátorosünnep Hosana rabba jelképeivel, Ráchel sírjával.

A zsidó sajtónak sem akart Löw Immanuel módot adni arra, hogy jubileumával kapcsolatban őt személyi kultusz középpontjává tegyék. Az ellen azonban, úgy véljük, nem lehet kifogása, ha ebből az alkalomból bemutatjuk Löw Immanuel működésének helyét, a gyönyörű szegedi templomot, amelyre Löw Immanuel méltán annyira büszke. Hiszen Baumhorn mester mellett valósággal ő volt a részletek tervezője, ablakfestmények és egyéb ornamentikák kigondolója. Egyébként bizonyára véletlen csupán, hogy most jelent meg Löw Immanuel nagy tudományos művének, a világhírű „*Flora der Juden*” utolsó előtti hatalmas kötete, amelynek részletes méltatását legközelebbi számunkban adjuk a tudós professzor dr. Heller Bernát tollából.

Minkovszky: Talmud

TOLLHEGYRŐL

EGYSZER VOLT...

A „Magyar Zsidó Szemle“ legújabb számában dr. Szemere Samu az ismert nevű filozófiai író közli mesterének, Alexander Bernátnak ifjúkori leveleit néhai Horváth Cyril egyetemi tanárhoz.

Megható az a gyöngédség, amellyel a piarista professzor kíséri fiatal tanítványának pályáját, külföldi tanulmányait. (Persze nem numerus clausus miatt ment ki, hanem világhírű filozófusok hallgatása végett!) Itthon mestere már előkészíti számára az akadémiai érvényesülést is. Ugyanezt teszi másik zsidó tanítványával, Bánóczy Józseffel, aki akkor még Weiss néven szerepel. Az egyetemi tanár gondosan megőrzi zsidó tanítványai leveleit, mindenre felel, lelkesít, útbaigazít, hogy minél jobban boldoguljon a két zsidó fiu, akiktől sokat remél a magyar kultúra számára... És nem félti sem a fajiságot, sem a számarányt.. Hej, egyszer volt.. Talán igaz se volt..

PALÉOLOLOGUE — AZELŐTT POLLÁK?

Ezuttal a zsidó sajtó sütötte ki az „eredeti“ nevet. Hogy Paléolologue, az ismert francia diplomata, kinek háromkötetes háborús emlékiratai nemrég magyar nyelven is megjelentek, zsidó származású és azelőtt őt vagy apját, vagy nagyapját Polláknak, Polacseknek, vagy Pallenbergnek hívták. Innen a szimpátia és érdeklődés a zsidóság sorsa iránt stb. Valóban itt volna már az ideje, hogy az efféle senigotai almanachszerű geneológiákkal szakítsanak. Először is van a zsidóságnak elég értékes embere és nem okvetlenül szükséges, hogy a világ minden értékére kisüssük, hogy zsidó. Másodszor itt az ideje, hogy feltételezhessük végre, hogy valaki akkor is érdeklődhet a zsidóság sorsa iránt, ha nem zsidó. Harmadszor át kell engedni az ilyen származáskutatást a fajvédő lapoknak mulatságául.

A DÜSSELDORFI ZSINAGÓGA MEGGYALÁZÁSÁRÓL adnak hírt a német zsidó lapok. A legtöbb illusztrált ujság közli a képeket is, a felvételeket a német ébredők hőstetteről. Éjjel belopóztak a zsidó templomba és telerajzolták a falakat óriási vörös horogkeresztekkel és ezzel a jámbor fajvédő jelszóval: „Jude verreckel“, „Zsidó törd ki a nyakad!“ A szép fali festményeket bemázolták métermagas betűkkel, amelyek ezt az ígét hirdetik: „Nieder mit Juda“ és „Nieder mit der Judenverfäschung“. Utóbbinak persze politikai értelme van és azt jelenti, hogy „Le a zsidó alkotmánnyal“. Mert a templomgyalázást a német alkotmány évfordulóján követték el és ily módon fejezték ki ama szent meggyőződésüket, hogy az új német alkotmány, Hindenburggal az élén, nem egyéb, mint zsidó tákolmány.

KLABUND POGROM-VERSE.

A „Krétakör“ költőjének, az oly fiatalon elhalt neves drámaírónak, Klabundnak (igazi nevén Alfred Henschke egyik versét közlik a külföldi folyóiratok, a kevésbé ismert „Harfenjule“ című kötetéből. A vers címe: „Pogrom“. Kár volna a tömör sorok drámai erejét fordítással gyöngíteni. Hadd álljon itt eredeti ritmusával:

„Am Sonntag fällt ein kleines Wort im Dom,
Am Montag rollt es wachsend durch die Gasse,
Am Dienstag spricht man schon vom Rassenhasse,
Am Mittwoch rauscht und raschelt es: Pogrom!
Am Donnerstag weiss man es ganz bestimmt:
Die Juden sind an Russlands Elend schuldig.
Wir waren nur bis dato zu geduldig.
(Worauf man ein'ge Schlucke Wodka nimmt.)
Der Freitag bringt die rituelle Leiche.
Man stösst den Juden Messer in die Rippen,
Dass sie schreiend rückwärts kippen...
Die Frauen wirft man in diverse Teiche.
Am Samstag liest man in der guten Presse:
Der kleine Skandal sei schon behoben.
Man müsse Gott und die Regierung loben;
(Denn anderfalls kriegt man eins in die Fresse.)“

Kitűnő minőségű

Hutter szarvas szappan

כשר

Kapható

minden fűszer- és festékkereskedésben.

Gyártja a budapesti orth. hitközség rabbínátusának felügyelete mellett:

Hutter József Szappangyár – Olajipar Részvénytársaság

Budapest, VII., Erzsébet körút 6. Tel.: J. 461-92, 93, 94, 408-92

ZSIDÓ HUMOR

— A „Chochmosz un Charifusz“ c. műből. —

MIT VESZITETTÉL?

A sinkovcei zsinagógában áll Reb Chájim és hangosan sírva mondja a Unszané Tókef szövegét „Odom jaszódó meofor, veszófo leófor“ „Az ember alapja por és vége por, oh jaj, jaj, odom jaszódó . . .“ Reb Mosele a filozófus odamegy hozzá és halkán mondja neki:

— Mit jajgatsz, Chájim, mit keseregsz úgy? Ha aranyból volnál és a végén porrá kellene válnod, volna okod a jajgatásra. De most, hogy a kezdet por és a vége por, mit sírsz, hogy odatérsz vissza, ahonnan jöttél és közben úgy „jövés“ és „menés“ közt elkapsz hetven esztendőt és minden napra jut valami kis élvezetecske is, hát mit veszítettél az üzleten?

VAJJON A KUTYA TUDJA-E?

Reb Mosele be akar menni egy szomszédhoz, de egy ugató kutyától megriad és megfordul.

— Nem ismeri-e a közmondást — kérdi a szomszéd —, hogy az a kutya, amelyik ugat, nem harap?

— Én ismerem — felelt Reb Mosele —, de kérdés, vajjon ismeri-e a kutya is?

MIRE GONDOL MINDIG?

A sinkovcei öreg kohanitát, reb Orisl megkérdezték, mire szokott mindig gondolni, amikor a szent napokon cipőjét levette, fölmege a frigyláda elé, hogy a kohanita áldást adja a gyülekezetre?

— Én — felelte reb Orisl — már ötven év óta duchonolok és mindig ugyanarra gondolok.

— Mire?

— Hogy mialatt én áldást mondok, ne lopják el odakünn a cipőmet.

A MAI HALOTTAK!

Egy sinkovcei zsidó a temetőben találja az említett reb Orisl, a kohanitát és tüstént megszólítja a talmudi melódiájú kérdéssel:

— Mi dolga egy kohanitának a temetőben?

— Mi? — feleli reb Orisl fitymálva —, odaadom egy krajcárért, a mai kohanitákat! A mai halottakat!

ÉPPEN FORDITVA.

A sinkovcei sakter reb Elje, ha kevés dolga volt a csirkék körül, órajavitással szokott foglalkozni. De a sinkovceiek egyik mesterségét sem taksálták sokra. Ezt a véleményt reb Mosele, a filozófus így foglatta össze tömören:

— Ha reb Elje levág egy csirkét, jár, ha megjavít egy órát, áll.

FÖLÖSLEGES SZAVAK.

Ros-Hasonókor áll Slajmele, a boltos, a sinkovcei zsinagógában és erősen himbálózva kiabálja és kerébe töri az angyalok, szeráfok és kerubok himnuszairól szóló, előtte ismeretlen héber szavakat. Reb Mosele, a filozófus hozzá lép és a fülébe súgja: „Mit kellene neked ezek a nehéz szavak? metachszim, mefacechim, mefacefim? Mondd egyszerűen: Isten, adj pénzt!“

ÚJ KÖNYVEK

DR. GUTTMANN SIMON: A SZOMBORI ZSIDÓK TÖRTÉNETE. (Szombor, 1928.) Dr. Guttmann Simon szép munkát végzett, midőn a szombori Chevra Kadisa százéves fennállása alkalmából megírta a szombori zsidóság történetének monográfiáját. Dr. Guttmann nívósan megírt könyvében a szombori zsidók története — legelső kezdeteitől bontakozik ki előttünk. A szombori hitközség a kisebbek közé tartozik, csak a 18. század végén van első nyomunk a zsidók szombori letelepedésére. A hitközség tehát mintegy másfél-évszázadnyi multra tekint vissza és dr. Guttmann előadásában látjuk, hogy — ami természetes is — a szombori zsidók sorsa az általános zsidó helyzettel függött össze, hogy a szombori zsidóságot is mindig a kor zsidó eszméi mozgatták. A 19. század elején a pár kereskedő családból álló településnek a „Kereskedők Egyesületé“-vel kell súlyos harcokat folytatnia, mert ez meg akarja akadályozni a konkurrencia térfoglalását. A küzdelemben a városi tanács a zsidók javára dönt. Az 1868-iki kongresszus feldúlja a szombori község belbékéjét is és rövid időre megalakul Szomborban az orthodox hitközség. A kiegyezés utáni évtizedekben a szombori zsidóság is teljesen megmagyarosodik. Az istentisztelet szépítésére a szombori község is bevezeti az orgonát, de az orthodox frakció kieszközli, hogy az orgona csak a hétköznapra eső ünnepeken szólhat meg. A Chevra Kadisa, a Nőegylet gyönyörűen működnek. Megépítik a zsidó iskolát, megnagyobbítják a templomot és általában mindent megtesznek, amit a zsidóság formailag követel, csak — mint általában ama nemzedék zsidóságában — hiányzik a szív és a lélek a zsidóság nagy problémáiba való bekapcsolódáshoz. A háborúutáni új mentalitás, Ciön gondolatának előretörése a szombori zsidóság képét is megváltoztatja. A Zsidó Ifjúsági Egyesület a Hitközséggel karöltve, gondoskodik az élő zsidó gondolat ápolásáról. Kebelében Palesztina-szekció is alakul.

Dr. Guttmann könyve a szombori zsidóság történetében mint egy csepp vízben megmutatja a zsidóság irányító gondolatait a 19. században. Sok-sok ily magvasan megírt monográfiára lenne szükség.

Dr. Molnár Ernő.

Patai József könyve

A Feltámadó Szentföld

Albumalakú díszmű 200 palesztinai képpel. 12 pengő.

ארמה כשר

„CERES“ ételzsír

a szokott kiváló minőségben minden fűszer-, csemege- és élelmiszerüzletben **kapható.**

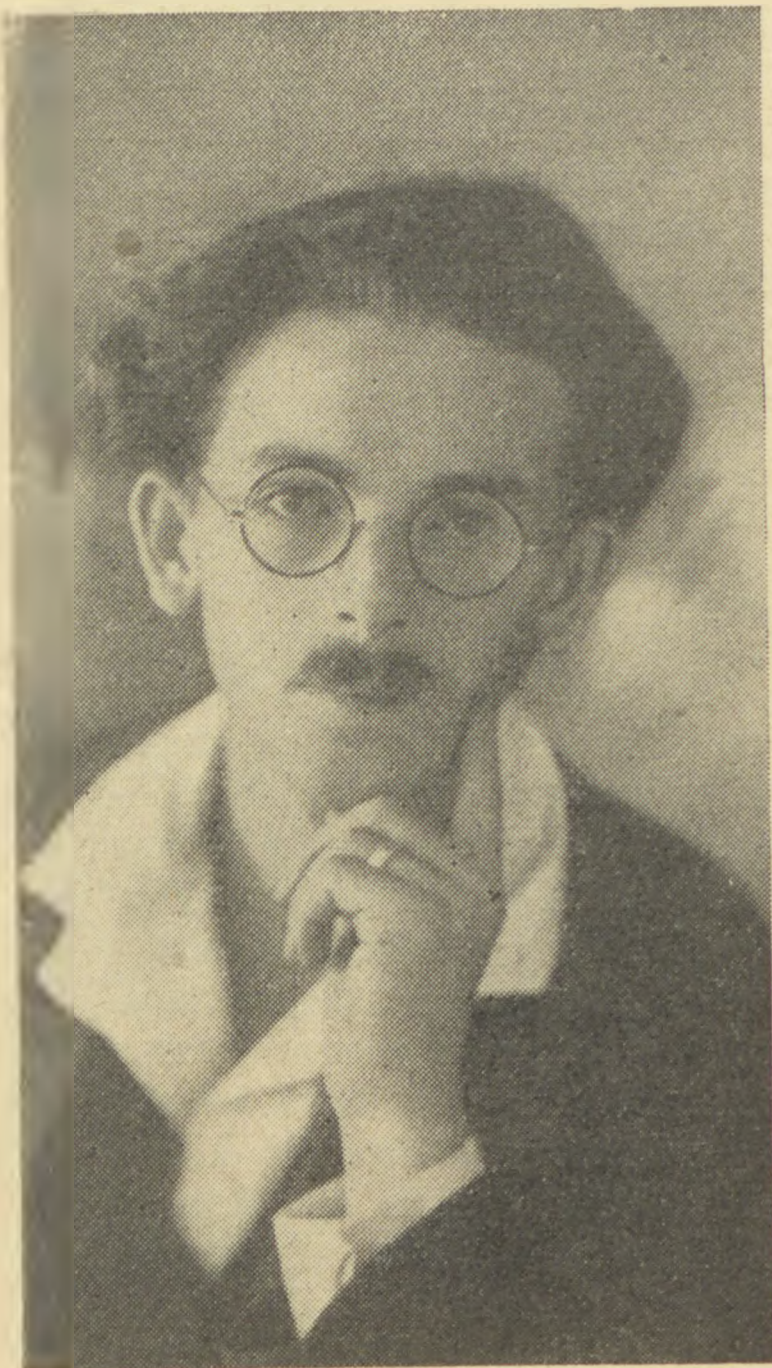
HUTTER JÓZSEF
Szappangyár-Olajipar Rt.

Budapest, VII. ker., Erzsébet-körut 6. sz.

Telefon: J. 461-62, 93, 94 J. 408-92

KÉT ÚJ HÉBER DRÁMA PALESZTINÁBAN.

(Mordecháj Avi-Shaul: *Hamachrózeth*. — *Bén ijjim*. — *Achiever*, Jerusolájim — Tel-Aviv.)

A héber dráma-irodalom nem dicsekedhetett eddig nagy gazdagsággal. Hiányzott a legfőbb motorja: a héber színpad. A zsidó renaissance hirtelen föllendítette a héber színjátszást, de anyagát legtöbbször idegenből, vagy legfőkébb a jidisből való fordítások szolgáltatták. Örömmel kell tehát köszönten minden jelentkező csiráját az eredeti héber drámairásnak. *Avi-Shaulnak*, a *Mult és Jövő* ismert palesztinai munkatársának az a két új színdarabja pedig, amely most az „*Achiever*“ kiadásában Jeruzsálemben megjelent,

több a kísérletnél. Az első, a „*Hamachrózeth*“ (A Gyöngyfüzér) tömör stílusával, művészi hangulatfestésével és poétikus nyelvezetével már nemcsak szép ígéret, hanem beváltás is. A „*Teatron Erec-Jiszraeli*“ szentföldi színház igazgatósága már el is fogadta előadásra és kétségtelen, hogy a mogrebiták életéből merített misztikus jelenetek igen mély hatást fognak gyakorolni a színpadról. Aminthogy olvasva is megragadja lelkünket az ódon szent fal körül őrködő „koldusok, vakok és sánták birodalma“, amelynek kapuit döngetni kezdi „a munka és verejték uralma“. És teljesül a költő mottója: „*És felfigyelték Rafael Cháj látomására a szent falat csókoló hatszázezer koldus sájdalmának énekéről*“. Rafael Cháj a babonás mogrebita zsidó típusa, a leánya Miszóda már az új chálucok közé szökött, míg fia Akavja „két küszöb között tántorog“. Két világ ütközik össze előttünk és közben felvonul a keleti zsidó élet színes tarkasága, alakok és jelenetek érdekes változata. A Chacham Jedid házában lejátszódó víziós jelenés leírása biblikus magaslatocon jár. Maga Raffael Cháj, akit hazatérő leánya kivezet a koldus életből a megváltó munka világába, oly nemes bibliai stílusban szól hozzánk, hogy valóban szívünkbe fogadjuk ezt a tragikus végzetű öreget, aki az új kor és a munka szózatát már csak gyöngye ereje fogytán hallotta meg és a nehéz kőtörő csákánnyal a vállán szinte hősi halált hal.

Avi Shaul másik drámája „*Bén Ijjim*“ (Romok közt) a chálucok életéből van merítve és „az építők dalával“ éri el csúcspontját. „Dal és ének közepette áldozzuk fel magunkat, termőfölddé válunk, élő természetté!“ Ezekkel a szavakkal fejezi be életét a haladkló Jósua, míg a „Messiás“ kvúca többi tagjai extázisban ismétlik a szavait, majd mikor Jósua kileheli lelkét, felzokognak: „Meghalt . . . Megszakadt az

éneke . . . A szenvedés és építés dala . . . De az épület — állni fog! Husunkból és vérünkéből! . . .“

Avi Shaul könyvéhez apósa Slómó Jedidja *Seelenfreund*, a Budapestről Jeruzsálembé került kiváló iparművész igen artisztikus hatású címlapot rajzolt, amelyet ő maga linoleumba metszett. Az izléses kiállítású mű megrendelhető az Achievernél (Tel-Aviv P. O. B. 113. Palestina). Ára 10 piaster (3 pengő).

DR. POLYÁK BÉLA: „ZSIDÓK A MAGYAR MEZŐGAZDASÁGBAN“ történeti és statisztikai alapon. Adalékok a magyar földbirtokpolitikához. (Budapest 1928.) Igen értékes könyv nemcsak a kérdés aktuális voltánál fogva, hanem a benne összefoglalt sok történeti anyag folytán is. Dr. Polyák Béla nem a probléma könnyebb oldalát, az új földbirtok-rendezés hangulatkeltő kritikáját tűzte ki céljául, hanem alaposan, tudományos eszközökkel világítja meg az egész kérdést, feltárja multját, fejlődését és így vonja le következtetéseit a mai új gyakorlattal szemben. Kimutatja, hogy a zsidók Magyarországon már Szent István idejében is foglalkoztak földműveléssel, gyakran igen terjedelmes földbirtokaik voltak, amelyek után dézsmát szedtek a püspökök. De még az Árpádok után is háborítatlanul használhatták a kisebb birtokokat, szőlőiket stb. A török megszállás alatt rosszabbodott a helyzet. De József császár korától kezdve ismét szabadon művelhették a földet, részben mint haszonbérlet, részben mint a föld tulajdonosai. Sőt az uradalmak egyenesen keresték a zsidó bérletet, akiknek eredményes gazdálkodásában jobban bíztak. 1903-ban a királyi család uradalmainak 48%-át zsidók bérlik (27.847 kat. hold). A mezőgazdaság összesége tekintetében azonban nem érte el a zsidóság az országos számarányt sem. Az ország földbirtokának a háború után összesen 4.15%-a volt a kezükben, holott a lakosság 6%-át teszi ki a zsidóság. Nem volt tehát ok a vészkiáltásokra. Mindamelllett az új földbirtoktörvények a lelkekbe élő forradalmi és ellenforradalmi mentalitásból táplálkoztak és ez az oka a bennük rejlő sok hibának. Vissza kell tehát térni a békebeli jogelvekre!

Dr. Polyák Béla helyesen reámutat az 1925. évi statisztikai adatok hibás voltára is, amely nem vette figyelembe, hogy csak 1919 és 1920. évben Magyarországon tizenhatezer zsidó tért ki. És nem a legszegényebb osztályból. Tehát minden felhasználott addigi birtokstatisztika illuzórikussá vált. Dr. Polyák adatokkal állapítja meg, hogy a zsidók nemcsak tőkét, hanem nagy szakértelmet is vittek be a gazdaságokba és egyes zsidó gazdaságok a magasabb gazdasági kultúra úttörői voltak és példaadói lettek az egész vidéknek.

A HIMALAYA KYD

TEA

a teakultúra csodája

Magyarországi egyedárúsítója

KOTÁNYI JÁNOS

Budapest, VI., Teréz-körút 7. sz.

Telefon: Aut. 225-27.

Zártos ondulálás, hónapokig eltart, garántálva. Kénné hajfestés, leszállított árak

KRANITZ A. IV. Párisi ucca 5 (a főpostával szemben)

Telefon 122—58

DR. SELTMANN REZSÓ: AZ INKVIZICIO A TÖRTÉNELMI KUTATÁSOK MEGVILÁGÍTÁSABAN. Ebben az alapos és kimerítő tanulmányban a szerző az inkvizíció intézményének keletkezését, az inkvizítorius eljárás és a tűzhalálbüntetés eredetét boncolja annak csirájától kezdve. Kimutatja, hogyan ment az át az egyházi törvényhozásból a világiba; hogyan állították fel a hitnyomozó törvényszékeket, hogy és kik kodifikálták a peres eljárást; mi volt a középkori és mi az ujkori vagy spanyol inkvizíció? Tüzetesen megvitatja a legkülönbözőbb és ellentétebb történelmi iskolák véleményét arra vonatkozólag, hogy egyházi vagy állami intézmény volt-e a spanyol inkvizíció. Közli a tárgykör egész tudományos irodalmát az egykorú egyházi íróktól a modernekig, álláspontjuk megjelölésével. Nagy készültséggel és felszereléssel, egyszerűsággal nálunk szokatlan objektivitással mutatja be az egész problémakört s az inkvizíció áldozati statisztikáját. Végül kimutatja egy mostanában magyarra fordított „Az inkvizíció története“ valódi szerzőjét. A csinos kiállítású könyvecske a „Századunk“ könyvtárában jelent meg és 1 pengő 50 fillérért kapható a szerzőnél: IV., Molnár ucca 20. I. em. 7. és Szöllősi Zsigmond könyvkereskedésében, IV., Kigyó ucca 6. Klotild-palota.

DR. KELLNER: MIT KELL A SPORTOLÓNAK SAJÁT TESTÉRŐL TUDNIA? A könyv alcíme: A sport orvosi vonatkozásai. Ez egyuttal rámutat a könyv lényegére. Dr. Kellner nem csupán a sportról, hanem magáról a sportolóról is. Rámutat arra, hogy a ma embere, aki a sportot épp oly magától érthető életfeltételnek tartja mint pl. az alvást, nem számol azzal, hogy minden szervezetnek más és más sport felel meg: illetve más és más módja a sportolásnak. Így aztán igen gyakran árt, sőt okoz súlyos komplikációkat a helytelenül alkalmazott, vagy túlzásba vitt sportolás. Ezeknek a többé-kevésbé végzetes tévedéseknek a kiküszöbölését célozza dr. Kellner. Először is népszerű, de teljesen kimerítő leírását adja az emberi testnek; főleg a sportnál főszerepet játszó izomzattal ismert meg bennünket a legapróbb részletekig. De nem elégszik meg ezzel; végig megy az emberi test minden életműködésén és mindenütt megmagyarázza, hogy milyen organizáló vagy reorganizáló hatással vannak a különböző sportok és azoknak sokféle művelése az izmokra, szervekre és életműködésekre.

A SZEGEDI ZSIDÓ HITKÖZSÉG terjedelmes jelentést adott ki mult évi működéséről. Az igen értékes történelmi visszapillantás után, melyben részletesen méltatja Löw Lipót és fia Löw Immanuel érdemeit, behatóan foglalkozik a „Pro Palesztina“-akcióval, melyről az országos nevű szókimondó hitközségi elnök, dr. Biedl Samu többek között következőket mondja: „Mi zsidók a gólusban kétezer esztendeje magunkon érezzük — hol szerényebb formában, hol

durvább megnyilatkozásban — a megbántó lekicsinylést, csak azért, mert zsidók vagyunk. Lehet-e rossz néven venni tőlünk, ha önérzetes hittestvéreinket, akik inkább szenvednek, eltűnnek megalázást és bántó bánásmódot, de hitehagyottakká nem lesznek; támogatjuk és elősegítjük azt, hogy a Szentföldön otthon felett rendelkezzenek?“ . . . „A Palesztina-akció jótékonyági és nem politikai kérdés. Az emberek egy része húzódozik tőle azért, mert nem akar adni, egy másik része azért, mert nem ismerik eléggé, jelentékeny része pedig azért, mert attól félnek, hogy keresztény polgártársaik ezt a cselekedetet magyarságuk rovására írják. Vannak természetesen a magyar zsidók között olyanok is, kik a felekezeti politika céljaira használják ki ezt a kérdést.“ — Részletesen beszámol a jelentés a hitközség jótékonyági, emberbaráti és kulturális tevékenységéről, a zsidó irodalom és folyóiratok támogatásáról (a Remény című folyóiratot 40 példányban rendelte meg a hitközség).

A DOHÁNY ÉS A DOHÁNYZÁS. Ezen a címen dr. Hohenberg József orvos tollából a legszélcsébb réteget érdeklődésére számot tartó könyv jelent meg. A szerző beszámol a nikotin hatásáról az emberi szervezetre, az életműködés különböző megnyilvánulásai-ban, kimutatja, milyen rombolásokat képes előidézni, beszél azokról az esetekről, ahol mint gyógyszer alkalmazták. De a könyv nem áll meg az orvostudomány megállapításánál, hanem pontos statisztikát közöl a különböző országok dohánytermeléséről, a dohánybehozatalról, végül híres emberek véleményét gyűjti össze a nikotin hatásáról szellemi munkájukra és alkotóképességükre. Dr. Hohenberg József munkája valóban szolgálja a közegészség ügyét és annak népszerűsítését és emellett minden kultúrembert érdeklő olvasmányt nyújt.

SIRKÖVEK

TELEFON:
J. 414—92

a legolcsóbb árban kaphatók

BOROS ÉS KOHN sirkőraktárában
Budapest, VII., Károly-körut 17. Orczy-ház.

V., Lipót-körut 4. sz. alatt orth. כשר csemege- és füstölthús-áru üzletem

megnyílt, ahol mindenkor a legjobb minőségű sajtok, vaj, déligyümölcsök, cukorka- és csokoládékülönlegességek, főzelék-félék és elsőrangú friss baromfi állnak rendelkezésre. Az árut kívánságra házhoz szállítom. Alkalmi ünnepélyek rendezését legolcsóbban vállalom. — Színház után hideg és meleg büffet. Tel. Aut. 288-31. **UNGÁR B.**

VÉTKEZIK,

ki nem a **B A C K**-féle
כשר étteremben étkezik

Budapest, Hajós-utca 12.
az Opera mögött.
TELEFON: AUT. 142—38.

KRÓNKA ÉS SZEMLE

MINDAZOKNAK a hittestvéreknek, hitközségeknek, egyesületeknek és intézményeknek, akik súlyos gyászomat annyi szeretettel enyhíteni igyekeztek, ezúton fejezem ki hálás köszönetemet. Patai József.

BENNE VAN-E A TALMUDBAN A RÁDIÓ? Ezt a kérdést intézte hozzánk egyik olvasónk, aki úgy hallotta, hogy a Talmudban minden benne van, még a rádió is!

A feleletet csak némi kutatás után adhatjuk meg. Mert hogy csakugyan világosan megvolna a Talmudban a rádió a mai értelemben, nehezen képzelhető. Ellenben a babyloni Talmud „Jóma“ traktatusának 21-ik lapján olvasható bizonyos hangokról, amelyek terjednek a világ egyik végétől a másik végéig. Ilyen például a nap korongjának a hangja, továbbá a lélek hangja, mikor kimegy a testből (ez azonban a bölcsék könyörgésére megszűnt) és utána következik: némelyek szerint: a rádió hangja is, אף רדיוא. Lehet, hogy erre a passzusra gondolt az a talmudista. És ha ezt a szót csakugyan így kellene olvasni: „Rádió“, akkor igen érdekes véletlen találkozás volna. Ez az olvasás azonban távolról sem bizonyos, a szó értelme pedig a régi kommentárok szerint, mindenesetre más. Rási szerint az eső fölé rendelt *angyai neve* ez, akinek hangja irányítja az esőt a világ egyik végétől a másik végéig. Más kommentár szerint, *maga az eső* arameus neve ez רדיוא, így olvassuk a targumban, mint a héber „nózlím“ (Példabeszédek 5.) fordítását. Más szerint meg *szántást* jelent, ilyen értelemben fordul elő Sabbat 10 רדיוא és Baba-bathra 92. Itt רדיוא, tehát külsőleg teljesen hasonlít a rádió szóhoz, de egészen más az értelme. Kohut „Aruch Completumja“ szerint Radio vagy Redio azonos a perzsa *Areduyao* angyal nevével, aki uralkodik a föld termékenyítésén, a felső és alsó forrásokon és a perzsa mitoszban szintén *hatalmashangú* a jelzője. Kohut idézi még a gaonok középkori responzumából: „Babyloniában hallani erős hangot a nádasból és a víztartókból, azt mondják, hogy az a rádió hangja és a törökök is így nevezik, főképp az oratórium ideje alatt hallatszik“.

Mindenesetre érdekes véletlen találkozások!

A „JÜDISCHES LEXIKON“, amely a berlini Jüdischer Verlag (W 57. Potsdamerstr. 63) kiadásában négy hatalmas kötetben jelenik meg, annak a közlésére kér fel bennünket, hogy a szeptemberi számunk 301., 302., 303., 304. és 305. oldalán szemelvényül bemutatott képeknek a *Mult és Jövő*-ből való utánnyomása tilos, minthogy a képek reprodukciós joga a Jüdischer Verlagot illeti. A *Jüdisches Lexikon* új kötetének ismertetésére legközelebb visszatérünk.

A BUDAI IZR. HITKÖZSÉG ünnepélyes istentisztelet keretében nyitotta meg lágymányosi elemi iskoláját. Az ünnepség első része a templomban folyt le, az avató beszédet dr. *Edelstein* Bertalan főrabbi mondta, ki ennek az iskolának valláserkölcsi és hazafias nevelés szempontjából való fontosságát hangsúlyozta. Ünnepélyes közgyűlés követte az istentiszteletet. *Sanditz* Ernő körzeti elnök megnyitója után

Wittenberg Ignác, a hitközség tanügyi előljárója ismertette a budai felekezeti iskola történetét, majd *Strauss* Adolf professzor a körzet tanügyi előljárója buzdította a szülőket az iskola nevelési munkájának támogatására. Dr. *Krishaber* Adolf hitközségi elnök meghatott szavakkal adott kifejezést örömeinek, hogy elnöksége alatt sikerült megteremteni az iskolát és átadta az iskolát rendeltetésének. Ezután a jelenlevő közönség átvonult az új épületbe, ahol dr. *Beneschofsky* Imre rabbi emelkedett imával avatta az új iskolát. Az ünnep énekrészeit *Sirota* Sándor főkantor végezte, kiváló művészettel.

DÁVID JELLIN BUDAPESTEN. Dávid Jellin, a héber egyetem tanára, Jeruzsálem volt polgármestere, a palesztinai zsidó nemzeti tanács elnöke, körútra indult, hogy Európa és Amerika zsidó mecénásai útján megszerezze azt a százezer dollárt, amely a vezetése alatt álló héber tanítóképző új épületének befejezéséhez és felszereléséhez szükséges. Budapestre Jomkippur előtti napon érkezett, fölkereste dr. *Blau* Lajos szemináriumi rektort, dr. *Friedmann* Ignác kormányfőtanácsost és dr. *Patai* Józsefet, majd Jomkippur után látogatást tett *Kaszab* Aladár hitközségi elnöknel, *Baracs* Károly udvari tanácsos, a Pro Palesztina elnökénél, dr. *Hevesi* Simon és dr. *Kiss* Arnold vezető-főrabbinál, dr. *Kriehaber* Adolf budai hitközségi elnöknel és *Adler* Gyula, a Chevra Kadisa elnökénél. A budapesti zsidóság vezető férfiai pártkülönbőség nélkül komitébe tömörültek, hogy a jeruzsálemi tanítószeminárium ügyét elősegítsék. A *Mult és Jövő* értesítése nyomán az összes napilapok részletes interjúkat közöltek, amelyekben *Jellin* nyilatkozott a palesztinai helyzetről, a gazdasági és kulturális fejlődésről stb. A „Pro Palesztina“ nagy bankettet rendezett a vendég tiszteletére, akit az elnökség nevében dr. *Friedmann* Ignác köszöntött meleg és emelkedett szavakkal. *Jellin* egyórás előadásban ismertette a Palesztina-munka fokozatos haladását, amely a legszebb reményekre jogosít. A jelenlevők nevében dr. *Ostern* Lipót és dr. *Donáth* Gyula egytanár mondtak köszönetet az illusztris vendégnek. Az alakult bizottság felhívással fordul a hitközségekhez, hogy a jeruzsálemi Tanítóképzőt minél hathatósabban támogassák.

HYMEN. *Weisz* Sámuel, a budapesti orthodox Chevra Kadisa tisztviselője leányát, *Verust* eljegyezte *Guttman* Sándor, budapesti gyáros.

BUTOR

Hálószobák, ebédlők, uriszobák, szalonok, előszoba-, konyhaberendezések legolcsóbban.

Rubin Károly

Budapest, VII., Wesselényi-utca 47. szám.
Erzsébet-körut mellett

Hajszálak utónyomok nélkül való kiirtása arcról, karról, összes szépséghibák speciális kezelése úgy házilag, mint intézetekben. Szemölcsirtás egy kezeléssel. — „Miracle“ törv. védett hajeltávolítószer szétküldése utasítással. 25 éve legtökéletesebb. Óvakodjék utánzatóktól. **Pollák Sarolta** kozmetikus, **Andrássy-út 38. I.** Az ország legrégebb és legmodernebb intézete. (Prospektus)

DR. RIEGLER BERNÁT, az ismert fővárosi ügyvéd és hites német tolmács, aki tudvalevőleg az okmányok díjtalan átültetésével és hitelesítésével annyi jót tett a numerus clausus által külföldre kényszerített diakkal, mindig nyáron át istentiszteletet szokott rendezni mátyásfüldei villájában, a helybeliek és a pestiek élénk részvételével. A múlt szombaton volt az utolsó ilyen nyári istentisztelet, mely után a hívek meleg ünneplésben részesítették Riegler doktort és nejét, akiknek díszes kötésű imakönyveket adtak át emlékül. Dr. Hévízi Manó orvos, poétikus verses üdvözlőket írt bele a könyvekbe akrostichonba foglalva dr. Riegler Bernát, valamint neje nevét és utóbiról többek között így szól:

„E szombati napon összejöttünk itten...
Gondoltuk, e házat szereti az Isten.
Legyen az Ő neve szent is mindig Nálad,
Épedve keresse minden zsidó házad.
Rólad vegyen példát leány, asszony, anya,
Boldog leszen akkor minden zsidó tanya.“

HALALOZÁS. Löwy Józsefné szül. Kranovitz Teréz, 58 éves korában, hosszú szenvedés után elhunyt. A megboldogult vallásos életet élt, a szegény zsidó családokat támogatta. Temetésén dr. Kiss Arnold vezető-főrabbi mélyhatású gyászbeszédet mondott. Az elhaltban férje, Löwy József tekintélyes sírköves Budán, feleségét gyászolja benne.

Kisfalvi Albert Rezső, az ismert nevű tekintélyes budapesti ügyvéd, rövid szenvedés után elhunyt. Temetése nagy részvét mellett ment végbe. Dr. Schönfeld József, a Zsidó Szemle szerkesztője, apósát gyászolja benne.

Müller József hitk. elnök, Podolinban 74 éves korában meghalt. Az elhunyt vallásos élete és jótékonyága közismert volt. Az ottani templom és Mikva felépítése és a Chevra Kadisa alapítása örökké fogják nevét hirdetni. Temetésén fiai és több rabbi tartottak gyászbeszédet.

Friedmann Jenő, tótujfalusi földbirtokos, a budapesti aut. orth. izr. hitközség buzgó és jótékonyágáról ismert tagja, f. évi augusztus 12-én elhunyt. A megboldogultat Rimaszombatba szállították, de a budapesti orth. chevra látta el takaróval és adta meg nemes tagjának az őt megillető végtisztességet. A chevra vezetősége dr. Friedmann Izidor elnökkel az élén jelent meg a farkasréti orth. temető halottsházában, a halottal való búcsúra, dr. Abrahamsohn Hermann rabbi, az orth. chevra főtitkára pedig őszinte átérzéssel ecsetelte a közönség fájdalmát. Temetése Rimaszombatban is az egész város és vidék nagy részvétele mellett ment végbe, a chevra pedig fájdalmas részvétele jeléül a rabbicsalád részére fentartott sírhelyek egyikét ajánlotta fel. A halott felett a rimaszombati, rozsnyói, nyirbátori, balassagyarmati és losonci orth. rabbik tartottak a család, a község, a környék és a rabbik nevében búcsúztatót. A temetésen megjelent az elhalt földesúr iránt érzett nemes kegyeletből a magyar földről a pusztá népének 30 tagja, hogy a családdal, a zsidó közösséggel együtt sirassa a halottat. A megboldogult mint b. e. Singer S. Leónak, a rimaszombatiak híres nagy rabbijának veje, a zsidóság egyik legnagyobb rabbidinasztiájához tartozott, rabbik és jesivák tisztelték benne fentartójukat.

NYIRBÁTOR ŐSI ANYAHITKÖZSÉGE legutóbbi közgyűlésén egyhangulag elhatározta a rabbi-lak haladéktalan felépítését, szép zsinagógája telkén. A nehéz gazdasági viszonyok következtében számít nemcsak a helyben lakó hívek áldozatkészségére, hanem biztosra veszi, hogy minden innen elszármazott nyirbátori készséggel fog hozzájárulni kisebb-nagyobb adományával és megőrökíti itten nyugvó szeretetteinek emlékét nemes alapítványával e célból. Az építő bizottság tagjai lettek: Elek Aiajos, Erlich Lóric, Goldmann Ármin, Wallner Jenő, dr. Lőrinczi József és dr. Lemberger Ábrahám.

A FÉNYES EREDMÉNYEK, melyeket sok résztvevő az utolsó 4 hét alatti fő- és záróosztály húzásain elért, nagyban hozzájárult a fokozott vételkedv emeléséhez azok körében is, akik előbb barátaik és ismerőseik által elért eredményeket várták meg. Nem kétséges, hogy az új m. kir. osztálysorsjáték sorsjegyei, ép úgy mint az utolsó években, mindig rövid idő alatt ismét teljesen elkelnek. Aki tehát részt akar venni az új sorsjátékban, biztosítson magának sorsjegyet már a legközelebbi napokban.

KÉRJE A FÜSZERKERESKEDÉS BEN
A MOST MEGJELENT,
148 RECEPTET TARTALMAZÓ,
SZINES KÉPEKKEL ILLUSZTRÁLT
DR. OETKER-FELE
RECEPTKÖNYVET
ÁRA 30 FILLÉR

HA A FÜSZERESNÉL
NINCS, FORDULJON
KÖZVETLEN HOZZÁNK:
DR. OETKER A. GYÁRHOZ
BUDAPEST, VIII. CONTI-U. 25.

RABBI SAUL EHRENFELD MAGYARÁZATA A KAMATRÓL. A néhai nagytekintélyű, mély tudású Rabbi Ehrenfeld Saul, szikszói rabbitól hallottam a következő szellemes magyarázatot, amelyet Patai József „Középső Kapujá”-nak olvasása idézett fel bennem:

A kamatszedőkre mondja a Talmud, hogy a túlvilági életből ki vannak zárva, mert a Tóra parancsát megszegik és Mózesből gúnyt űzve, mondják: „*Móse chochom, ilu hojó jodea sejes revach bedovor lo hojó koszvo.*” „*Ha Mózes tudta volna, hogy a dolog haszonnal jár, nem tiltotta volna meg!*”

Bizonyára Mózes nem volt uzsorás, de annyi gazdasági érzéket feltételezhetünk róla, hogy a kamatszedést ő is hasznothozónak tartotta. Hogyan értelmezhető tehát a fenti mondás?

A magyarázat a következő:

A kamatszedők gúnyos megjegyzése, hogy „*haszon van a dologban*”, éppen a kamatszedés teljes megliltására vonatkozik. Ha a kamatszedést meg nem tiltják, a kamatláb a kereslet és kínálat törvénye szerint alakul és így a nagy vagy legalább szabad kínálat fékezi a magas kamatot. Minthogy azonban a kamatszedés teljesen megtiltott, attól a legtöbben tartózkodnak és így a pénzkölcsönület ama néhány ember kezében marad, akik a Tóra parancsán túteszik magukat. A kamatszedés teljes eltiltása tehát kedvezőtlenül befolyásolja a pénzkínálatot és a kamatláb emelkedését vonja maga után.

Ezzel gúnyolódtak a kamatra kölcsönzők mondván: „*Im, hojó jodea sejes revach bedovor*”, ha Mózes arra is gondol, hogy a pénzkínálatot az *irott tilalom* csökkenti és *ezáltal* a kamatláb emelkedik (*ez a külön revach*) — „*lo hojó koszvo*”, nem tiltotta volna el a kamatot, aminthogy később a Talmud Bölcsői formákhoz, „heter iszke”-hez kötötték és visszaállították a kamatot mérséklő kínálat lehetőségét!

Fried Dezső, Zilah.

ORSZÁGOS ZSIDÓ SZEGÉNY- ÉS ÁRVAHÁZ UJVIDÉKEN. Az új intézmény érdekében az előkészítő bizottság felhívást tett közzé, amelyben kiemeli, hogy ez országos jellegénél fogva megérdemli, hogy mindenünnen a legmesszebbmenő pártfogásban részesítsék. A novisadi városi tanács 664 négyszögöl területet adományozott a nemes célra és eddig 300.000 dinár folyt be adományokból. Most hozzá akarnak fogni a nagyszabású terv megvalósításához, úgy hogy jövőre az újvidéki hitközség 200 éves jubileuma alkalmából a szegény és árvaház már teljesítesse nemes hivatását. Igen érdekes és szép testvéri vonás, hogy a bizottság az említett felhívást azzal zárja, hogy: „adományozásoknál ne feledkezzünk meg a testvéri intézményekről, a Dr. Singer Bernát nevét viselő szeretetházról és zsidókórházról Szabadkán, ahol zsidó beteget díjmentesen gyógyítanak”.

„DUNA-PALESZTINA EGYESÜLET” (Agudath Duna-Erec Jisrael) cím alatt új egyesület alakult Jeruzsálemben. A héber és magyar nyelven szövegezett jóváhagyott alapszabályok szerint az egyesület célja, tagjait a Szentföld szokásairól és fontos, aktuális kérdéseiről felvilágosítani, elősegíteni a Dunamelléki országokból bevándorlók produktív elhelyezkedését, összeköttetést fentartani a dunamelléki országok zsidóságával, gazdasági intézményeket létesíteni és tagjai részére ingót és ingatlant szerezni letelepedés céljaira. A társulat nem nyereszkes céllal működik. A tár-

sulat elnöke Palotai Ármín, a jeruzsálemi városi vízvezetési művek mérnöke; alelnök: Brün Jenő, a Hach-sarat Hajisuv mérnöke; ügyész: dr. Vadas Jenő, jeruzsálemi ügyvéd; titkár: Tikva József földmérő; pénztárnok: Glasner Simon kereskedő; ellenőrök: Tolnai Árpád városi mérnök és Szatmári (Sod-Maria) Zoltán magánmérnök. Választmányi tagok: dr. Eljahn Blank ügyvéd, dr. Engel József isk. igazgató, Koch Andor mérnök, A. I. Seelenfreund optikus, Sternheim Mózes mérnök, Sod-Maria Sándor építésmérnök, Winkler Mordechaj kárpitos. Az egyesületbe az Erec-Jisraelben élő magyarok csaknem kivétel nélkül beléptek. Az egyesület keretében információs és munkaközvetítési osztály is működik. Az egyesület címe: Jeruzsálem P. O. B. 794, ahova a belépési nyilatkozatok is küldendők.

BARÓ KOHNER ADOLF

üdvözlő átiratot küldött az Országos Izraelita Iroda nevében Louis Marschallnak abból az alkalomból, hogy a Cionista Vezérlőbizottság elnökével, Weizsmannal sikerült egy platformot találnia arra, hogy a nemcionista zsidóság is bekapcsolódhassék a Palesztina-munkába. A *Jewish Agency*-ben, amely az összes erőket egyesíti a Szentföld felépítésére, részt kíván venni a magyar zsidóság is, amely ha nem is cionista, teljesíteni fogja kötelességét Palesztinával szemben.

Báró Kohner Adolfnak ez a megnyilatkozása erős visszhangra talált a külföldi sajtóban, amely mindenütt melegen méltatta a magyar zsidóság új hivataltos állásfoglalását és azt a reményt fűzik hozzá, hogy nem fog sikerülni többé az egyetemes zsidóságnak ezt az értékes részét hangzatos jelszavakkal félrevezetni és izolálni.

A ZSIDÓ CSALÁDI ALMANACH, a szlovenszkói és russinszkói magyarajkú zsidó közönség kedves almanachja, Szerény Béla szerkesztésében, csinos kiállításban megjelent. A *Zsidó Családi Almanach* a naptári rész és egyéb tudnivalókon kívül, több eredeti zsidó novellát és fordítást, továbbá számos tudományos értekezést és beszámolót, valamint válogatott és bölcs zsidó mondásokat és így az olvasónak kitűnő szellemi táplálékot nyújt. Megrendelhető a *Zsidó Néplap* kiadóhivatalában, Uzhorod, Dajka Gábor-ut. 1. 10.— Kc előzetes beküldése mellett.

ארטח כשר

Vénus ételzsir

Snyders győri orth. főrabbi ur hechserével ellátva és

Vénus ételolaj

kiváló minőségben minden fűszer-, csemege- és élelmiszer-üzletben kapható.

Gyártja:

O L A J M Ü V E K R T.

Kohn Adolf és társa, Győr—Budapest

V., ZOLTAN-UTCA 16.

Telefon: AUT. 208—22 és 257—68

Lohr Mária-Kronfusz vegytisztító és kelmfestő

Telefon: József 302—37 Gyár és központ: VIII., BAROSS UCCA 85. Telefon: József 302—37

AZ IZRAELITA SZÜNIDEI GYERMEKTELEP EGYESÜLET igazgatósági ülésén dr. Grauer Vilmos elnök kegyelettel emlékezett meg Blücher József ügyvezető elnök elhunytáról. Majd örömmel jelentette, hogy dr. Fischer Gyula egyházi elnök súlyos betegségéből felépült és ismét tevékeny részt vesz az egyesület vezetésében. Felgyógyulása alkalmából az egyesület igazgatósága testületileg tisztelt a tudós főrabbinát. A gyermeknyaralás eredményéről szóló jelentés kapcsán hálás köszönetet szavaztak a nagylelkű pártfogóknak, különösen dr. Temesváry Rezső egy. m. tanár, főorvosnak, valamint Fejér Gyula, Reisz Dávid és Wiener Mórnak és az orvosi bizottság tagjainak. A folyó ügyek elintézése után az igazgatóság az elhunyt Blücher József helyébe Galambos Jenő hitközségi tanácsos, egyesületi főtitkárt ügyvezető igazgatóvá választotta meg. Galambos igazgató az egyesület megalkotása óta tevékeny részt fejt ki annak munkájában és irányításában.

A ZSIDÓ SZIVNEK FÉNYES MEGNYILATKOZÁSÁBAN volt alkalmunk gyönyörködni e napokban. Ugyanis a *Duna kekszgyár* híres gyármányának tulajdonosa, Léderer Samu és fenkölt gondolkodású neje, négyszáz árva zsidó gyermeket hívtak meg uzsonnára. Dúsan megrakott asztalok várták az árvákat, ott volt a Zsidó Fiu- és Leányárvaház növendékei, a süketnéma gyermekek, mindnyájan, a tanárok és tanárnők kíséretében.

A FERENC JÓZSEF ORSZ. RABBIKÉPZŐ INTÉZET HALLGATÓI „GOLDZIHNER IGNAC KÖRE“ folyó év szeptember 6-iki évnyitó közgyűlésével kezdte meg ezidei működését. Elnökké Frenkel Ernőt, al-elnökké Löwinger Sámuel, főtitkárrá Hirschler Pált, főpénztárossá Schulez Fülöpöt, ellenőrré Klein Andort, pénztárossá Schächter Lászlót, jegyzővé Boros Istvánt választották.

KOL NIDRÉ. Sass Irén fordulatokban gazdag, bájos, zsidó kis regényét közli fenti címen a *Remény* szeptember havi száma. A *Kol Nidre* egy kis zsidó művészfiú vergődésekben és szenvedésekben bővelkedő életének története a ragyogó érvényesülésig. A kis regény meseszövege élénk és érdekes. Nagy György illusztrációi szépek és stílusosak. A *Remény* szép számát a gazdag rovatok (Cserkészlet, Sakk, Rejtvények stb.) egészítik ki. Előfizetési díj: félévre 4 pengő. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Magyar-u. 3.

HAIFA LESZ A FÖLDKÖZI-TENGER LEGNAGYOBB KELETI KIKÖTŐJE. Ezt jelenti egy félhivatalos angol kommuniké, mely szerint az angol kormány már legközelebb két millió font sterlinget fog befektetni az új kikötő építésébe.

„SZOMBAT“ címmel új zsidó orgánumot indított dr. Kenéz-Kurländer Ede, a *Pesti Tükör* című politikai napilap volt szerkesztője, aki, mint felhívásában elmondja, visszatért első gyermekkori szerelméhez, a Judaiciához. A *Szombat* egyelőre meg nem határozott időben és terjedelemben fog megjelenni. Az első szám változatos tartalommal tárgyalja a zsidóság aktuális kérdéseit. A *Mult és Jövő* testvéri szeretettel köszönti az új zsidó orgánumot abban a régi meggyőződésben, hogy a zsidó sajtónak örülnie kell, ha minél több oldalról erősítetik a zsidó érzést és ébresztgetik az érdeklődést a zsidóság ügyei iránt.

GYERMEK-^{fehérművek,} ruhák, cipők

közismert olcsó árakon

SZÉKELY JENŐ-nél

Budapest,

IV., Petőfi Sándor (Koronaherceg) utca 9.

Szörmebundák

kézpénz áron kedvező feltételek mellett

Bodnár József ^{képesített}
^{szücszmesternél}

Budapest, V., Nádor-utca 15. szám

Telefon: Aut. 212—79.

Átalakítást, javítást vállal.

Templomi himzések

készít műve-^{HERZ EMMA} aranyhímző mű-
szies kivitelben ^{terme.} Az arany-
éremkereszt tulajdonosa. Ő kir. Fensége Augusztá főhercegnő
udv. szállítója. Ő kir. Fensége József főherceg kam. szállítója
BUDAPEST, IV. KOSSUTH LAJOS-UTCA 3, I. EM.
Telefon József 454—84

NEIGER נשיא ÉTTERMEI

A magyar zsidóság találkozó helye.

Speciális ételek. Figyelmes kiszolgálás.

Lakodalmak részére külön díszterem.

Polgári árak.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4. SZ.

SIRKŐVEK

TELEFON: J. 359—61.

מצבה

PFEIFER ÉS HESZKY

KŐFARAGÓMESTEREK

BUDAPEST, X. KERÜLET, KOZMA UCCA 7.

UJTEMETŐ, VILLAMOS-MEGÁLLÓ.

Városi üzlet: VII. kerület, Károly király út 5.

KÖSZÖNETNYILVANITAS. Hálás köszönetünk mindazoknak, kik fájdalomkban részvételükkel fölkerestek. Lesújtott szívünknek, meggyötrött lelkünknek gyászunkban is jól esett a részvét. *Özv. Friedmann Jenőné és fia, Tótujfalu.*

HAZASSÁG. *Dukes D. Arnold*, budapesti tekintélyes földbirtokos leányát, *Alice* kisasszonyt, nőül vette Bratislávban *Hirschler Bernhard* gyáros, Wienből.

A BERLINI HITKÖZSÉG TIZMILLIÓ ARANYMÁRKAS KÖLTSÉGVETÉSE. A berlini hitközség nem túlsokat beszéltet magáról, nem is hirdeti, hogy a világ legnagyobb zsidó hitközsége, ellenben annál többet cselekszik és minden cselekedetében nagyvonalúság nyilatkozik. Nemrég tartott közgyűlésén *tizmillió márkás*, vagyis tizenhárommillió pengős évi költségvetésről számolt be. Ebből körülbelül tizmillió pengő adókból nyer fedezetet, a többi az egyes intézmények bevételeiből. Közel tizmillió pengőt ad ki a berlini hitközség oktatásra, jótékonyásra és kultuszra. Amellett folyton új intézményeket teremt. Muzeumát világjelentőségűvé fejleszti, hivatalos lapját egyre terjedelmesebbé teszi és *ingyen küldi meg a hitközség minden tagjának*, könyvtárába a legkritikább dolgokat szerzi meg, most pedig *orvosi könyvtárt állít fel és hivatalosan támogatja a Palesztina-munkát, a Keren Hajeszodot* stb. és új reálgimnáziumot és új diákothont hív életre. *Amellett az adót 33%-kal leszállította.*

ZSIDÓ MŰVÉSZET AZ AMERIKAI RÁDIÓN. A newyorki rádió egyik vezetője, *Martin J. Lewis* cikket írt a berlini *Jüdische Rundschau*-ba, melyben beszámol a newyorki rádió „zsidó-estjének“ óriási sikeréről. A *Tag* című nagy zsidó napilap adta a programot, mely valóságos szenzációként hatott. Jidis és héber melódiák, zsidó tárgyú művészeti előadás, héber költészet és aktuális zsidó problémák voltak a műsoron. Ezer meg ezer köszönőlevél érkezett a rádió igazgatóságához az előadás utáni napon. A nem-zsidó hallgatók is elragadtatva hálálkodtak érte.

A SZAKSAJTÓ ÉS A REKLÁM. Dr. *Naményi Ernő*, az Országos Iparegyesület aligazgatója, akinek nemrég pompásan illusztrált díszműve jelent meg a *Reklámról* a Pantheon kiadásában, a minap a Magyar Szaklapok Országos Egyesületének közgyűlésén érdekes előadást tartott „A szaksajtó és a reklám“ címmel.

A reklám célja — fejtette ki előadásában — a szükségleteknek valamely termelő vagy közvetítő érdekei szempontjából való irányítása, befolyásolása. Napjainkban azon javak mellett, amelyek életfentartási és kulturális szükségleteink kielégítésére szolgálnak, mind nagyobb és nagyobb teret foglalnak el a közbenső termékek, amelyek nem a végleges szükségletek kielégítését célozzák, hanem mint anyagok, mint munkaeszközök stb., az ezek fedezésére szolgáló javak előállítására szolgálnak. A közbenső javak propagandájának speciális orgánumai a szaklapok. És amint a szaklapoknak speciális feladatkörük van a reklám terén, úgy mások az eszközeik is. Nem a pillanatnyi, az érzelmekre ható reklámtevékenység a feladatuk, hanem az értelemhez szóló beszéd, az értelem meggyőzése és befolyásolása. Eppen ezért reklámtevékenységük nem a pillanatnyi befolyásolás, hanem a tudományos, szakszerű és végérvényes meggyőzést tűzi ki

célul. S e téren munkájuk nélkülözhetetlen s olvasóközönségük épüget elvárja az informatív tevékenységüket, mint tartalmuknak egyéb tanulságát. Emellett természetesen a reklám lélektani eszközeit igénybe kell venniök és egyező az érdekük a hirdetőikkel reklámhatások elérésére minden eszközt igénybe vegyenek. A fokozott reklámhatást érvényesíteniök kell nemcsak egyes gazdálkodó egyedek érdekében, hanem a kollektív reklámok irányításával és előkészítésével mennél nagyobb rétegek gazdasági érdekeinek előmozdítására és végeredményben az egész nemzetgazdaság emelésére.

BOKANOWSKY.

A francia nemzet megadott neki minden tiszteletet, amit nagy fiainak adhat. Aztán kivitték a zsidó temetőbe és elmondották fölötte az „*Él-mólé rachamim*“ kezdetű héber halotti imát. És nem tűnt föl, hogy a gyászjelentésen a tragikus végű francia miniszter nevével kapcsolatban az „*izr. temetőt*“ említik. Mert *Bokanowsky* nem sietett vallási ügyeit rendezni, sem mielőtt beleült a hatalom bársonyszékébe, sem mielőtt beleült a szerencsétlen végezetű repülőgépbe. És mikor meghalt, a család nem rejtegette a dolgot, mint ahogy nálunk szokás az előkelő familiáknál, hogy diszkrétén csak annyit írnak: „a rákosi temetőben“ örök nyugalomra helyezük (hogy egyesek a keresztény temetőt sejtthessék), hanem világosan kiírták, hogy a volt tengerészeti és kereskedelmi miniszter, a nagy nemzeti kabinet tagja, *Poincaré* meghittje a Montmartre-temető izraelita részében fogja örök pihenőjét találni.

ARANYSZÖKE lesz, ha *Eisner-féle Eau Radium*-t használ, 1.60 pengő. *Barna* vagy *fekete hajat* nyer az *Eisner-féle dió kivonattól*, 1.60 pengő. *Eisner-drogéria, Andrásy-út 37.*

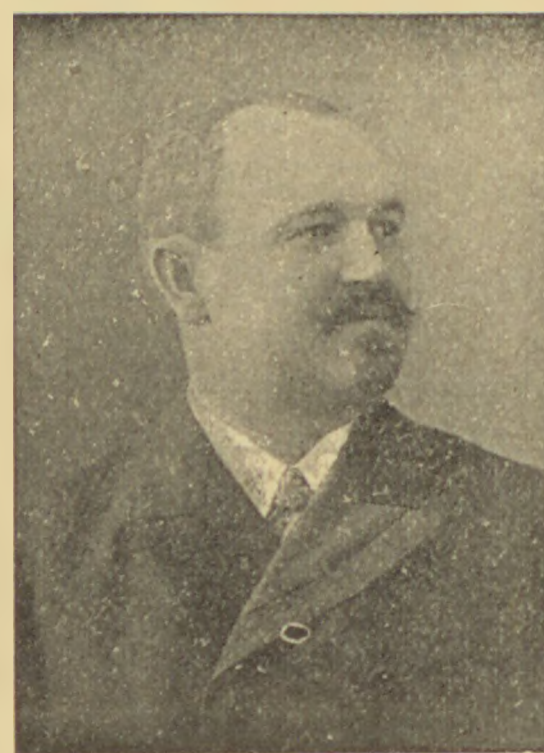
ספרים מלייתים **Héber és magyar könyvek**
az ország összes iskolái részére is kaphatók.
Héber könyveket legmagasabb árban vesz
MÜLLER Könyvkereskedő, Laudon-uca 2

Zongorát legolcsóbban

REMÉNYINÉK

VI. Király-utca 58

SIRKÓ

és építési anyag

Löwy-nél

Budán

Fő-utca 88 (saját ház)

TELEFON: AUT. 515-81.

Leszállított árban!

Fekete svéd gránitok nagy választékban megérkeztek.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Dr. PATAI JÓZSEF.**

Kiadóhivatali igazgató: **VIRAG GYULA.**

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **Budapest, VI., Révay-u. 14. 2628 Korvin Testvérek grafikai intézete Budapest.**

Felelős nyomdavezető: **Polgár J.**

SIRKÖVEK

a legolcsóbb
árban
kaphatók,
מצבות

ADLER J. sirkőraktárában

Bpest, VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 364-20. Szombaton és ünnepeken zárva.

Komáromi Harisnyaház

Budapest, VI. ker., Nagymező-utca 14. szám.

TAVASZI UJDONSÁGAINK

Selyem- és flórharisnyák, zoknik, divat-
kezttyük, reformnadrágok, kombinék
nagy választékban.

HOFFMANN FERENC
BUDAPEST IV. GERŐCZY u.5

ALAPÍTOTT 1880

KÉPEK-KERETEK
IV. KÁROLY-KÖRÚT 28.

ÉBNER

KEZTYŰT FŰZÖT
ERNYŐT
KÉSZIT, JAVIT

II. ZSIGMOND UCCA 22.
V. LIPÓT KÖRÚT 18.

M. KIR. OSZTÁLYSORSJÁTEK

LEGNAGYOBB NYEREMÉNY SZERENCSES ESETBEN

50000
PÉNGŐ

MINDEN MÁSODIK SORSJEGY NYER

JUTALOM

30000
PÉNGŐ

NYEREMÉNY

20000
PÉNGŐ

40000 NYEREMÉNY 6012000 PÉNGŐ KÉSZPÉNZBEN
A SORSJEGYEK ÁRAI OSZTÁLYONKÉNT:
EGESZ: 20 PÉNGŐ FÉL: 10 PÉNGŐ NEGYED: 5 PÉNGŐ NYOLCAD: 2 1/2 PÉNGŐ

Legszebb barmicva-ajándékkönyv

BAR-KOCHBA

A zsidó ifjúság könyve. Ára 3 pengő.

Megrendelhető a REMÉNY útján

Budapest, IV., Magyar-utca 3. szám.

REMÉNY

ZSIDÓ IFJÚSÁGI FOLYÓIRAT

Szerkeszti: Dr. Molnár Ernő

Előfizetési ára félévre 4 pengő

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, IV., Magyar-utca 3.

Első magyar zsidó mesekönyv

Oszkár bácsi

legszebb zsidó meséi

Gebhardt Tibor illusztrációival. Ára kötve 1.20 P.

Megrendelhető lapunk útján.

Tábla- és tükörüveg

NAGYKERESKEDÉS

IFJ. WEISS GYULA

TELEFON:

AUT. 101-12 és 101-13.

BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 29.

Weisz Mór Budapest, VII., Dob-utca 22

Következő gyártmányok kaphatók. **Albert- és Consum-keksz, teasütemény, piskóta, kétszersült** ☉ Telefon József 423-65.

ארטה. בשד
תחת השגחת בית דין צדק דקהל יראים
בודאפעסט.

SIRKÖVEK BUDÁN,

a Farkasréti zsidótemetővel szemben

Margittánál, 59-es villamos végállomás

Szombaton és ünnepnapon zárva.

EZÜST

diszmuárú,
evőeszközök

gyári árban

Schleifer ezüstárugyár

VII., Kazinczy-utca 14. Telefon: J. 435-28.

GRÓF JENŐ

speciális
betegkocsi
gyártó

Budapest, VIII., József-u. 54. Telefon: J. 328-14.

Figyelje a heti **CIPŐ slágert**

Női pántos trottor, barna va gy fekete P 15.80

Férfi fekete félfűzős P 22.80

Kiváló minőség.

Saját készítmény.

VIII. Rákóczi-út 1. sz.

A régi Nemzeti Színház helyén.

HÁLÓSZOBÁKAT

EBÉDLŐKET, URISZOBÁKAT, SZALON- ÉS CLUB-GARNITURÁKAT, KONYHA- ÉS ELŐSZOBABERENDEZÉSEKET LEGMÉRSÉKELTEBB ÁRBAN SZÁLLIT

SÁNDOR IGNÁC BUTORÁRUHÁZA
BUDAPEST, VI. KER., DESSEWFFY-UTCA 18-20.

Ami a szülőket legjobban érdekli!

Leány- és fiuruha,
Leány- és fiukabát

Szombaton
az üzlet
zárva van.

LITZMANN IRMA
Budapest, VI., Király-utca 18

JAKOBI G. LAJOS

URI SZABÓ

Telefon:
Aut. 153-94.

BUDAPEST, VI.
PODMANICZKY-UTCA 6

Saját készítésű

SIRKÖVEK legolcsóbban kaphatók
MÓZES TESTVÉREK

sirkőkészítőknél. / Budapest, X. Kozma-u. 7. sz.
A temetőnél. Szombaton és ünnepnapon zárva.
Telefon: József 438-56

L'AMOUR

Eredeti francia kölnivizek,
minden illatban, mely kiválik
az összes kölnivizeknél.

Egy liter ára bármely illatban 20.— P.

Főraktár:

GÁSPÁR TESTVÉREK

DROGÉRIA

Budapest, VII., Erzsébet-körút 42. sz

A héber könyv barátjainak!

Aruch Kompletum (Aruch Hasalem), Kohut Sándor halhatatlan és nélkülözhetetlen életműve, nyolc vaskos diszkötetben 192.— P

Misnajosz, pontizálva, német-zsidó fordítással, kommentárokkal stb., egy diszkötetben --- --- --- --- --- 14.— P

Szichon, az egyetlen héber konverzációs könyv magyar fordításokkal, kötve 2.40 P

Hamilon Hasalém, legtökéletesebb héber-német szótár, vászonkötésben -- 6.— P

Erec Izrael, Palesztina földrajza, színes térképekkel, Dr. Klein S., a jeruzsálemi héber egyetem tanárának műve, kötve... 2.40 P

Katalogusunkat minden érdeklődőnek ingyen és bérmentve fogjuk küldeni.

Hebr. Verlag "Menorah"

Wien, II., Heinestrasse 16. Austria.

Márványipar és sirkő SCHIFFBLATT MÓR

Síremlékek, sírjelzőtáblák, márványkandallók, kapcsolótáblák, diszmunkák készítése, adott márványba vésése.

Telep: Budapest, VI., Csengery-utca 41. sz.
Iroda: VI., Csengery-utca 56, fsz. 6.

Telefon: Lipót 978-46.

Korvin Testvérek Grafikai Intézete, Budapest, Révay ucca 14.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára